

**RAPORT Z BADANIA
STANU KONKURENCJI W KRAJOWYM
SEKTORZE USŁUG PROFESJONALNYCH**

**ARCHITEKT
INŻYNIER BUDOWLANY**

Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów

Departament Analiz Rynku

Kwiecień 2010

Spis treści

Streszczenie.....	3
Wstęp.....	10
1 Metodologia.....	12
2 Znaczenie usług profesjonalnych wykonywanych w formie wolnych zawodów	17
2.1 <i>Charakterystyka prawna usług profesjonalnych</i>	17
2.2 <i>Znaczenie gospodarcze usług profesjonalnych.....</i>	19
2.3 <i>Rozwój liczby usługodawców w sektorze usług architektonicznych oraz konstrukcyjno-budowlanych.....</i>	21
2.4 <i>Specyficzne cechy ekonomiczne usług profesjonalnych a ich regulacja</i>	32
3 Organizacyjno–prawna struktura zawodów architekta i inżyniera budowlanego..	37
3.1 <i>Specyfika zawodów architekta oraz inżyniera budowlanego</i>	37
3.2 <i>Otoczenie prawne zawodów architekta oraz inżyniera budowlanego</i>	43
3.3 <i>Egzekwowanie właściwego wykonywania obowiązków.....</i>	58
3.4 <i>Organizacja zawodów na szczeblu międzynarodowym</i>	61
4 Bariery związane z wejściem do zawodów architekta i inżyniera budowlanego.....	62
4.1 <i>Etapy zdobywania uprawnień do wykonywania zawodu</i>	62
4.2 <i>Ocena restrykcyjności regulacji dostępu do zawodu</i>	70
4.3 <i>Bariery wejścia dla zagranicznych konkurentów</i>	84
5 Bariery związane z wykonywaniem zawodów architekta i inżyniera budowlanego	92
5.1 <i>Klasyfikacja barier regulacyjnych związanych z wykonywaniem zawodu....</i>	92
5.2 <i>Ocena restrykcyjności przepisów.....</i>	96
5.3 <i>Dotychczasowe orzecznictwo Prezesa UOKiK.....</i>	116
Podsumowanie	120

Streszczenie

Przegląd regulacji dotyczących zawodów architekta oraz inżyniera budowlanego miał na celu zbadanie ich wpływu na stan konkurencji w sektorze oraz uwidocznienie ewentualnych przeszkód hamujących jej rozwój.

Usługi profesjonalne, jakimi są usługi architektoniczne i inżynierskie, to usługi, do których świadczenia wymagane jest posiadanie specjalistycznej wiedzy potwierdzonej odpowiednimi dokumentami. Ze względu na generowane dochody, miejsca pracy oraz zaangażowanie specyficznego, wysokiego kapitału intelektualnego, usługi te uznawane są za jeden z istotniejszych sektorów gospodarki europejskiej jak i polskiej.

Raport obejmuje usługi architektoniczne oraz inżynierskie w zakresie projektowania architektonicznego oraz w odniesieniu do konstrukcji obiektów budowlanych (sektor usług projektowych), jak również ich realizacji (sektor kierowania robotami budowlanymi). Analiza dotyczy architektów z pełnymi uprawnieniami oraz osób sklasyfikowanych w Polskiej Izbie Inżynierów Budownictwa pod kategorią budownictwo ogólne (a więc osób posiadających nieograniczone i ograniczone uprawnienia w specjalności konstrukcyjno-budowlanej oraz ograniczone w specjalności architektonicznej).

Jak wynika ze zgromadzonych danych, liczba architektów oraz inżynierów budowlanych z kategorii budownictwo ogólne rośnie. Według stanu na koniec września 2009 r. liczba czynnych zawodowo architektów wyniosła **8 948**, natomiast inżynierów budowlanych z kategorii budownictwo ogólne **61 580**. Liczba czynnych zawodowo architektów wzrosła w latach 2002-2009 (przy stanie liczebnym na koniec września 2009 r.) o **około 40%**, co przekłada się na średni roczny wzrost rzędu **5%**. Natomiast liczba czynnych zawodowo inżynierów budowlanych z kategorii budownictwo ogólne wzrosła w latach 2004-2009 (przy stanie liczebnym na koniec września 2009 r.) o **17,17%**, co przekłada się na średni roczny wzrost rzędu **3,22%**. Dane wskazują wyraźnie, iż w skali kraju liczba czynnych zawodowo

architektów rośnie szybciej niż inżynierów budowlanych należących do kategorii budownictwo ogólne. Wydaje się, że wolniejszy i zmienny wzrost liczby osób wchodzących w skład kategorii budownictwo ogólne jest wynikiem dużej ich liczby obecnej już na rynku (liczba ta jest **około 7 razy** większa od liczby architektów).

W celu uwidocznienia ewentualnych przeszkód hamujących rozwój konkurencji w obu sektorach analiza podzielona została na dwie części: (i) analiza regulacji tworzących bariery wejścia do zawodu oraz (ii) analiza regulacji stanowiących bariery wykonywania zawodu.

W celu oceny restrykcyjności polskich regulacji dotyczących wejścia do obu zawodów przeprowadzone zostało porównanie regulacji dotyczących dostępu do zawodu architekta w krajach Unii Europejskiej na podstawie danych zawartych w publikacji „*Access to the Profession*” **Rady Architektów Europy** (Architects’ Council of Europe). Porównanie pokazało, iż na tle relatywnie mało restrykcyjnych uregulowań dostępu do zawodu architekta występujących w krajach Unii Europejskiej, Polska, przy obowiązkowej przynależności do izby, obowiązku odbycia pięcioletnich studiów magisterskich i trzyletniej praktyki oraz Izbie zawodowej przeprowadzającej egzamin na uprawnienia zawodowe, jest krajem posiadającym jedno z bardziej restrykcyjnych regulacji w dostępie do zawodu architekta.

Mimo braku bezpośrednich danych na temat regulacji wejścia do zawodu inżyniera w innych krajach Unii Europejskiej, za punkt odniesienia można przyjąć dane dotyczące zawodu architekta, który, jak wskazują wyniki dostępnych publikacji, jest zazwyczaj bardziej restrykcyjnie (choć na zbliżonym poziomie) uregulowany niż zawód inżyniera. Regulacje dotyczące wejścia do zawodu inżyniera budowlanego w Polsce (konieczność ukończenia pięcioletnich studiów magisterskich, obowiązkowa 2 letnia praktyka zawodowa - w przypadku uprawnień do kierowania robotami budowlanymi bez ograniczeń lub 3 letnia - w przypadku uprawnień do projektowania bez ograniczeń w odniesieniu do konstrukcji obiektu, wraz z obowiązkową przynależnością do izby zawodowej, która jednocześnie egzaminuje i nadaje uprawnienia), odpowiadające wymogom stosowanym w zawodzie architekta, przy takim punkcie odniesienia należy określić jako relatywnie restrykcyjne, w szczególności

biorąc pod uwagę zazwyczaj niższy, w porównaniu z architektami, poziom restrykcyjności regulacji dotyczących inżynierów w poszczególnych krajach.

Najbardziej istotnym problemem regulacji dotyczących wejścia do obu zawodów wydaje się brak rozłączności samorządu zawodowego oraz instytucji przeprowadzającej egzamin. Ten brak rozłączności, a co za tym idzie możliwość kontrolowania przez izby liczby usługodawców na rynku za pomocą poziomu trudności egzaminu, może negatywnie wpływać na rozwój konkurencji.

Jeżeli izby zawodowe używałyby pełnionej funkcji organizatora egzaminów do ograniczenia liczby praktykujących architektów i inżynierów, a przez to zmniejszenia konkurencji na rynku, należałoby oczekiwać niskich wskaźników zdawalności. Nie znajduje to potwierdzenia w danych liczbowych. Od początku istnienia Izb, zdawalność egzaminu ustnego kończącego proces zdobywania uprawnień budowlanych dla kandydatów starających się o uzyskanie uprawnień w specjalności architektonicznej bez ograniczeń oraz z ograniczeniami zawierała się odpowiednio w przedziałach **69,03%-89,49%** oraz **75%-100%**, natomiast w specjalności konstrukcyjno-budowlanej bez ograniczeń oraz z ograniczeniami w przedziałach **67,51%-92,17%** oraz **50,20%-81,79%**. Tym samym negatywny wpływ wyłącznej kontroli izb nad egzaminem zawodowym na liczbę osób zdobywających z roku na rok uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej oraz konstrukcyjno-budowlanej nie został potwierdzony.

Z drugiej strony, szacunki zawarte w publikacji „*The Architectural Profession in Europe*” **Rady Architektów Europy** (Architects’ Council of Europe) pokazują, iż pod względem liczby architektów na 1 000 mieszkańców, Polska zajmuje **23** miejsce na **27** państw Unii Europejskiej. Na tle państw o podobnych wynikach gospodarczych oraz uwarunkowaniach historycznych, natomiast o znacznie mniejszej liczebności populacji, Polska dysponuje zbliżoną do średniej liczbą architektów na 1 000 mieszkańców. Dane te wskazują na stosunkowo niski stopień rozwoju sektora usług architektonicznych w Polsce oraz być może

również na niższą konkurencję w tym sektorze na **tle krajów Unii Europejskiej**, a także przeciętną intensywność rywalizacji na tle **krajów Europy Środkowo-Wschodniej**.

Przedstawione wcześniej wysokie wskaźniki zdawalności egzaminów zawodowych sugerują, iż stosunkowo niski rozwój sektora usług architektonicznych w Polsce nie wydaje się być rezultatem utrudnień w dostępie do profesji, co oznaczałoby, iż wynika on przede wszystkim ze słabszego w stosunku do krajów „starej Unii” rozwoju sektora usług ogółem, który z kolei jest rezultatem uwarunkowań historycznych i poziomu rozwoju gospodarczego w Polsce.

Tezę o nie w pełni zadowalającym dostępie do usług architektonicznych potwierdza Izba Architektów RP, której zdaniem obecna liczba architektów w kraju nie jest adekwatna do potrzeb rynku, zwłaszcza w niewielkich ośrodkach, na poziomie gminy.

W przypadku usług konstrukcyjno-budowlanych, na możliwość wystąpienia ich niedoboru w stosunku do popytu na nie w ostatnich latach może też wskazywać inicjatywa Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa, mająca na celu zwiększenie dostępu do ograniczonych uprawnień budowlanych kadrze o średnich kwalifikacjach poprzez umożliwienie technikom budownictwa uzyskania uprawnień budowlanych w ograniczonym zakresie.

Wydaje się, iż w przyszłości liczba architektów jak i inżynierów budowlanych będzie się zwiększała, aczkolwiek tempo wzrostu może osłabnąć z uwagi na tendencje demograficzne. Presja konkurencyjna związana z większą liczbą profesjonalistów na rynku może zwiększać pokusę wykorzystywania przez obie Izby roli organizatora egzaminu zawodowego do kontrolowania liczby usługodawców na rynku. Wyłączna kontrola samorządów zawodowych nad procesem egzaminowania może w przyszłości stanąć na drodze rozwoju obu sektorów. Stąd, przy zachowaniu egzaminu zawodowego, dobrymi rozwiązaniami mogłyby być: (i) przyznanie prawa do nadawania i cofania uprawnień w specjalnościach budowlanych instytucji niezależnej od samorządów zawodowych, przykładowo wojewodom (którzy do 2002 roku nadawali uprawnienia zawodowe), albo (ii) wprowadzenie bezpośredniej kontroli państwa nad procesem egzaminowania poprzez większościowy udział przedstawicieli

państwa, niebędących członkami Izby, w komisji egzaminacyjnej oraz komisji przygotowującej zestawy pytań egzaminacyjnych (podobnie jak ma to miejsce w zawodach prawniczych).

Przeprowadzona analiza dotycząca uznawania kwalifikacji zawodowych w badanych zawodach oraz stwierdzona mała aktywność zagranicznych specjalistów obu profesji na polskim rynku, daje podstawy do stwierdzenia, iż znaczenie konkurencji zagranicznej w obu zawodach jest niewielkie. W okresie od początku 2004 r. do końca września 2009 r. kwalifikacje uznane zostały **212** architektom ogółem (**90,21%** przyjętych wniosków) oraz **70** inżynierom budowlanym ogółem (**31,39%** przyjętych wniosków), którzy zdobyli wykształcenie oraz uzyskali uprawnienia zawodowe w innym państwie członkowskim. Oznacza to, iż architekci i inżynierowie zdobywający wykształcenie za granicą nie wydają się wywierać istotnej presji konkurencyjnej na profesjonalistów działających w Polsce. Polska obecnie w marginalnym stopniu wykorzystuje potencjał rynku wewnętrznego, pozwalający na wytworzenie dodatkowej presji konkurencyjnej.

Przeprowadzona w celu oceny restrykcyjności polskich regulacji związanych z wykonywaniem zawodów architekta oraz inżyniera budowlanego analiza aktów prawnych oraz odpowiedzi nadesłanych przez Izby pozwoliła stwierdzić brak istotnych barier w następujących kategoriach związanych z wykonywaniem zawodów architekta oraz inżyniera budowlanego: wyborze formy prawnej, możliwości inwestowania w przedsiębiorstwa wykonujące usługi architektoniczne lub inżynierskie, możliwości wspólnego świadczenia usług kompleksowych przez przedstawicieli różnych zawodów oraz w zakresie reklamy.

Podobnie, zakres czynności prawnie zastrzeżonych, określony poprzez możliwe do zdobycia uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej oraz konstrukcyjno-budowlanej w nieograniczonym zakresie, nie wydaje się ograniczać podaży usługodawców w sposób nieproporcjonalny, ponieważ nie zawiera standardowych, mało skomplikowanych czynności, które mogłyby być wykonywane przez osoby o niższych kwalifikacjach. Jak wskazano wcześniej Polska Izba Inżynierów Budownictwa za zasadne uznaje rozszerzenie dostępu do

ograniczonych uprawnień budowlanych kadrze o średnich kwalifikacjach poprzez nadawanie technikom uprawnień budowlanych w ograniczonym zakresie. Wskazywać to może na zbyt wysoki poziom wymagań, których spełnienie konieczne jest do świadczenia usług konstrukcyjno-budowlanych w ograniczonym zakresie.

W przeciwieństwie do powyżej wskazanych kategorii barier regulacyjnych związanych z wykonywaniem zawodu, pewien potencjał do ograniczania konkurencji posiadają przepisy odnośnie cen za usługi projektowe zawarte w wewnętrznych aktach Izby Architektów RP. Przepisy te, poprzez świadome wskazanie w oficjalnym dokumencie samorządu zawodowego sposobu współdziałania, potencjalnie umożliwiają koordynację zachowań architektów, która może być wzmacniana za pomocą sądownictwa dyscyplinarnego. Taki skutek w szczególności może mieć **Reguła 4.10** zawarta w **Kodeksie Etyki Zawodowej**, o treści: „*W celu ochrony klienta i społeczeństwa przed niegodziwym ustaleniem cen, które mogłyby zagrozić wymaganej jakości usług, architekci, oferując swoje usługi, nie dostosowują kwoty swego honorarium do wysokości honorarium oferowanego za nie przez innego architekta*”. Potencjał ten nie wydaje się być wykorzystywany, a sama reguła egzekwowana przez Izbę Architektów RP, gdyż, jak wskazuje sama Izba, nie prowadziła ona przez Okręgowych Rzeczników Odpowiedzialności Zawodowej postępowań wyjaśniających w sprawie naruszenia tego przepisu. Jednakże **Reguła 4.10** w **Kodeksie Etyki Zawodowej**, traktowana dosłownie, może znacząco ograniczać możliwość konkurowania ceną, co z kolei służyć może utrzymaniu wyższego poziomu cen za usługi architektoniczne niż w warunkach konkurencji. Reguła ta, dopóki znajduje się w Kodeksie, stwarzać może pokusę wykorzystywania jej w przyszłości. W związku z tym usunięcie przedmiotowego zapisu z Kodeksu miałooby pozytywny wpływ na konkurencję w zawodzie architekta.

Analiza porównawcza restrykcyjności regulacji związanych z wykonywaniem zawodów architekta oraz inżyniera w Polsce oraz w krajach należących do **OECD** pokazuje, iż polskie regulacje odnośnie wykonywania obu zawodów są mniej restrykcyjne niż w większości porównywanych państw. Ponadprzeciętny poziom wykazują jedynie regulacje odnośnie liczby czynności, których wykonywanie zarezerwowane jest dla architektów i inżynierów bądź, które architekci i inżynierowie wykonywać mogą razem z przedstawicielami

określonych zawodów. Jednak wskaźnik wykorzystany w tym porównaniu nie uwzględnia wagi zarezerwowanych czynności, zatem nawet wysoki jego poziom nie musi oznaczać istotnego ograniczenia dostępu do rynku (*i vice versa*).

Podsumowując, nie zostały zidentyfikowane bariery wejścia do zawodu oraz jego wykonywania, które faktycznie osłabiałyby proces konkurencji, jakkolwiek istnieją regulacje, które mogą taki wpływ mieć. Problematiczna wydaje się kontrola nad egzaminami na uprawnienia budowlane przez Izby, jednak jej rzeczywisty negatywny wpływ na konkurencję nie został potwierdzony. Możliwe również, iż poziom wymagań, których spełnienie konieczne jest do świadczenia usług konstrukcyjno-budowlanych w ograniczonym zakresie jest zbyt wysoki, jednak środowisko inżynierów budowlanych, dostrzegając problem, samo dąży do rozszerzenia dostępu do zawodu w tym zakresie. Przepisy dotyczące wysokości honorarium architekta, w szczególności Reguła 4.10 zawarta w Kodeksie Etyki Zawodowej Architektów, także wydają się posiadać potencjał antykonkurencyjny. Ich wykorzystywanie w tym celu nie zostało jednak potwierdzone.

Wstęp

Reglamentowanie dostępu do zawodu architekta oraz inżyniera budowlanego przybiera postać ograniczeń jakościowych: uzyskanie uprawnień budowlanych wiąże się ze spełnieniem określonych wymagań odnośnie okresu specjalistycznej edukacji, praktyki zawodowej oraz postępowania egzaminacyjnego. Te jakościowe restrykcje połączone z zastrzeżonym prawnie zakresem świadczenia usług oraz koniecznością wpisu na listę członków właściwej Okręgowej Izby, gdy są nieproporcjonalne do złożoności zadań wykonywanych w ramach profesji, stanowią bariery wejścia do zawodu. Podobnie, swoboda działania usługodawców może być ograniczona regulacjami dotyczącymi sposobu, w jaki przedsiębiorcy prowadzą działalność gospodarczą, wynikającymi przykładowo z potrzeby ochrony konsumentów, środowiska czy mechanizmu konkurencji. Nie stanowią one problemu, gdy spełniają kryteria testu proporcjonalności tj. są niezbędne do osiągnięcia celu pozostającego w interesie publicznym oraz pozwalają na osiągnięcie tego celu w sposób najmniej ograniczający konkurencję.

Podstawowym celem badania, którego wynikiem jest niniejszy raport, było dokonanie przeglądu istniejących regulacji dotyczących zawodów architekta oraz inżyniera budowlanego pod kątem ich wpływu na stan konkurencji w sektorze oraz proporcjonalności do zamierzonego celu.

Niniejszy raport składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym rozdziale przedstawiona została metodologia badawcza. Drugi rozdział poświęcony został znaczeniu usług architektonicznych oraz konstrukcyjno-budowlanych dla polskiej oraz europejskiej gospodarki, jak również przedstawione zostały dylematy regulacji usług profesjonalnych ze względu na ich specyficzne właściwości ekonomiczne. Trzeci rozdział stanowi opis organizacyjno-prawnej struktury zawodów architekta oraz inżyniera budowlanego. Celem czwartego rozdziału jest analiza ścieżki dostępu do zawodu architekta oraz inżyniera budowlanego pod kątem występujących utrudnień regulacyjnych w zdobywaniu uprawnień do wykonywania zawodu. Przedstawienie ograniczeń regulacyjnych w świadczeniu usług pod kątem identyfikacji tych z

nich, które stanowić mogą ograniczenia w swobodnym współzawodniczeniu na rynku usług architektonicznych i konstrukcyjno-budowlanych jest celem części piątej raportu. W zakończeniu sformułowane zostały wnioski wynikające z analizy przedstawionej w poprzednich rozdziałach.

1 Metodologia

Badanie stanu konkurencji w sektorze usług architektonicznych oraz inżynierskich związanych z powstawaniem obiektów budowlanych stanowi kontynuację analizy sektora wolnych zawodów, której pierwsza faza skupiała się na zawodach prawniczych. Sporządzenie raportu jest również wypełnieniem zobowiązań nałożonych na Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów w dokumencie *Polityka konkurencji na lata 2008-2010*.

Przegląd regulacji dotyczących zawodów architekta oraz inżyniera budowlanego ma na celu zbadanie ich wpływu na stan konkurencji w sektorze oraz uwidocznienie przeszkód hamujących jej rozwój. Działanie to wpisuje się w realizowane przez Komisję Europejską dążenie do liberalizacji dostępu do wolnych zawodów oraz zwiększenia konkurencji w tym sektorze.

Przegląd regulacji dotyczących zawodów architekta oraz inżyniera budowlanego prowadzony był w ramach postępowania wyjaśniającego wszczętego dnia 26 stycznia 2006 roku. Badanie obejmowało dwa etapy. Etap pierwszy, stanowiący wstępną fazę badania, zrealizowany w latach 2006-2008, polegał na przeprowadzeniu badania ankietowego Izb oraz pracowni architektonicznych (próbą 195 przedsiębiorców, w tym z województwa mazowieckiego-84, podkarpackiego-55 i wielkopolskiego-56), którego celem było uzyskanie informacji na temat istniejących regulacji, ich uciążliwości dla przedsiębiorców oraz tendencji rynkowych. Drugi, właściwy etap badania, polegał na analizie źródeł wtórnych oraz na skierowaniu serii szczegółowych pytań do organizacji profesjonalnych, a zatem do samorządu zawodowego architektów (Izby Architektów RP) oraz samorządu zawodowego inżynierów budowlanych (Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa). W ramach badania zwrócono się również z prośbą o udostępnienie danych do Narodowego Banku Polskiego oraz Głównego Urzędu Statystycznego.

Dane jakościowe jak i ilościowe wykorzystane w raporcie są wynikiem prac przeprowadzonych w obu etapach badania. W ramach źródeł wtórnych przestudiowane zostały:

Akty prawne

- Akty prawa europejskiego, w tym w szczególności *Dyrektywa 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych*, *Dyrektywa 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady dotycząca usług na rynku wewnętrznym* oraz raporty dotyczące regulacji usług profesjonalnych w formie komunikatów Komisji Europejskiej: „*Sprawozdanie na temat konkurencji w sektorze wolnych zawodów*” z 2004 roku i „*Sektor wolnych zawodów – zakres dalszych reform – Działania podjęte na skutek sprawozdania na temat konkurencji w sektorze wolnych zawodów*” z 2005 roku, jak również dokument roboczy Komisji Europejskiej: „*Progress by Member States in reviewing and eliminating restrictions to Competition in the area of Professional Services*” z 2005 roku.
- Akty prawa polskiego, w tym w szczególności 3 najważniejsze ustawy: *ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane*, *ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów* oraz *ustawa z dnia 18 marca 2008 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej* i 4 najważniejsze rozporządzenia: *rozporządzenie Ministra Transportu i Budownictwa z dnia 28 kwietnia 2006 r. w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie*, *rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 31 października 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego w stosunku do członków samorządów zawodowych*, *rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 11 grudnia 2003 r. w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej architektów oraz inżynierów budownictwa* oraz *rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 18 maja 2004 r. w sprawie określania metod i podstaw sporządzania kosztorysu inwestorskiego*.

- Wewnętrzne akty prawa korporacyjnego, w tym statuty Izb, regulaminy poszczególnych organów samorządu zawodowego, kodeksy etyki zawodowej, jak również regulaminy postępowania w sprawie uznawania kwalifikacji do wykonywania zawodu w stosunku do osób będących obywatelami państw członkowskich stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym oraz dokumenty dotyczące tylko członków Izby Architektów RP związane ze sposobem wykonywania zawodu oraz ustalaniem honorarium.

Publikacje organizacji europejskich oraz międzynarodowych

- Opracowania Rady Architektów Europy (Architects' Council of Europe), w tym w szczególności: *Access to the Profession* (2009) oraz *The Architectural Profession in Europe* (2008).
- Dane OECD, w tym w szczególności *kwestionariusze do oceny struktur regulacyjnych* opracowane w ramach tworzenia wskaźników dotyczących regulacji gospodarczych oraz regulacji sektorowych (*Product Market Regulation*) dla krajów OECD oraz odpowiedzi na pytania w nich zawarte (2008).

Ponadto analizowane były dane otrzymane od Narodowego Banku Polskiego dotyczące usług architektonicznych, inżynierskich oraz technicznych w bilansie płatniczym Polski w latach 2004–2008 oraz dane na temat przychodów ze sprzedaży oraz liczby osób zatrudnionych w usługach architektonicznych, inżynierskich i technicznych w 2005 roku według publikacji Eurostat: „*Architecture, engineering and technical testing*” (2008) oraz danych dostępnych na stronie Eurostatu.

Publikacje naukowe

Studia oraz dyskusje teoretyczne związane z usługami profesjonalnymi, barierami w handlu tymi usługami oraz dylematami regulacji podejmowane przez takich autorów jak: Nguyen-Hong (2000), Arruñada (2006), Kuznar (2009) oraz instytutów badawczych jak Institute for

Advanced Studies w Wiedniu (2003), czy jednostek zajmujących się doradztwem ekonomicznym jak Copenhagen Economics (2005).

Raporty urzędów antymonopolowych państw członkowskich Unii Europejskiej

- Office of Fair Trading (Wielka Brytania) „*Competition in professions*” (2001).
- The Competition Authority (Irlandia) „*Competition in Professional Services: architects*” (2006).
- Comision Nacional de la Competencia (Hiszpania) „*Report on the Professional Services Sector and Professional Associations*” (2008).

Pozycje książkowe

Publikacje na temat wykonywania wolnych zawodów w Polsce (Jacyszyn, 2004), swobody świadczenia usług i wykonywania wolnych zawodów (Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, 1998), roli kodeksów dobrych praktyk w ochronie konsumenta (Banasiński (red.), 2005).

Portale internetowe

- Izb zawodowych (Izby Architektów RP, Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa) oraz dobrowolnych organizacji, takich jak Stowarzyszenie Architektów Rzeczypospolitej Polskiej.
- Biura Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej.

Publikacje branżowe

- Wydawany przez Izbę Architektów RP „*Zawód: Architekt*”.

– Wydawany przez Polską Izbę Inżynierów Budownictwa „*Inżynier Budownictwa*”.

Istotne informacje zostały również uzyskane podczas spotkania pracowników Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z prezesem oraz sekretarzem Krajowej Rady Izby Architektów RP, które odbyło się w siedzibie Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w dniu 24 listopada 2009 r.

W ramach badania przeprowadzone zostały analizy źródeł pierwotnych, w tym danych dostarczonych przez Izby, źródeł wtórnych, jak również opracowane zostały międzynarodowe analizy porównawcze oparte na zestawieniach ilościowych i jakościowych. Do oceny restrykcyjności polskich regulacji dotyczących wejścia do zawodów architekta oraz inżyniera budowlanego przyjęte zostało porównanie wymagań zastosowanych w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej na podstawie publikacji „*Access to the Profession*” Rady Architektów Europy (Architects' Council of Europe). W celu porównania restrykcyjności polskich regulacji dotyczących wykonywania obu zawodów w odniesieniu do regulacji w innych krajach wykorzystane zostało zestawienie wykonane przez OECD na podstawie otrzymanych w 2008 r. odpowiedzi na pytania zawarte w *kwestionariuszach do oceny struktur regulacyjnych*.

2 Znaczenie usług profesjonalnych wykonywanych w formie wolnych zawodów

2.1 Charakterystyka prawna usług profesjonalnych

Usługi profesjonalne są to usługi, do których świadczenia wymagane jest posiadanie specjalistycznej wiedzy potwierdzonej odpowiednimi dokumentami. Znaczna część usług profesjonalnych, takich jak przykładowo usługi prawnicze, architektoniczne czy księgowe, wykonywana jest w formie wolnego zawodu.

W polskim systemie prawnym termin wolny zawód nie stał się dotąd przedmiotem definicji. Pojęcie to próbuje się zdefiniować w różny sposób. Z jednej strony używa się sformułowania wolny zawód w aktach prawnych, przykładowo w *Ordynacji podatkowej*¹, gdzie wolne zawody zostały określone jako działalność zarobkowa wykonywana we własnym imieniu i na własny lub cudzy rachunek, oraz w *Kodeksie spółek handlowych*², w którym wymienione zostały wolne zawody uprawnione do tworzenia spółki partnerskiej. Z drugiej strony dla określenia kategorii wolnego zawodu wykorzystuje się atrybuty, które określają go oraz odróżniają od innych przedsiębiorców. I tak cechami charakterystycznymi wolnych zawodów są:

¹ Pojęcie wolnego zawodu poruszone jest przez **art. 3 pkt 9 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa**, w którym przez działalność gospodarczą rozumie się „każdą działalność zarobkową w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, w tym wykonywanie wolnego zawodu, a także każdą inną **działalność zarobkową wykonywaną we własnym imieniu i na własny lub cudzy rachunek**, nawet, gdy inne ustawy nie zaliczają tej działalności do działalności gospodarczej lub osoby wykonującej taką działalność - do przedsiębiorców”. Dz.U. nr.137 poz. 926, z późn.zm.

² **Art. 88 Kodeksu spółek handlowych** wymienia następujące osoby uprawnione do wykonywania wolnych zawodów: „adwokat, aptekarz, **architekt, inżynier budownictwa**, biegły rewident, broker ubezpieczeniowy, doradca podatkowy, makler papierów wartościowych, doradca inwestycyjny, księgowy, lekarz, lekarz dentysta, lekarz weterynarii, notariusz, pielęgniarka, położna, radca prawny, rzecznik patentowy, rzeczoznawca majątkowy i tłumacz przysięgły”. Należy jednak zauważyć, iż, zgodnie z przyjętymi zapisami, obecna lista wolnych zawodów zawarta w art. 88 Kodeksu spółek handlowych **nie jest listą zamkniętą** i może być ona rozszerzona o inne zawody, które uzyskają taki status w odrębnych aktach rangi ustawowej. Dz. U. Nr 94, poz. 1037, ze zm.

- **rozwinięta regulacja normatywna**, która polega na istnieniu zasad wykonywania zawodu, normowanych w przepisach ustrojowych poszczególnych grup zawodowych, przykładowo takich jak: używanie zastrzeżonego tytułu zawodowego, specyficzny przedmiot czynności zawodowych, forma prawna, w jakiej może być wykonywany zawód, określone warunki formalnoprawne prowadzenia działalności razem z przedstawicielami innych zawodów, czy też zasady prowadzenia działań marketingowych,
- **osobisty sposób świadczenia usług**, który oznacza samodzielność w jego realizacji, ale nie oznacza wykonywania go w pojedynkę,
- **szczególne wykształcenie**, które polega na posiadaniu przez osoby wykonujące wolne zawody odpowiedniego wykształcenia,
- **niezależność zawodowa**, która oznacza wykonywanie zawodu poza stosunkiem pracy, czyli poza podporządkowaniem pracodawcy i całemu mechanizmowi zależności tj. przykładowo kontroli, nadzoru i oceny czynności fachowych przez pracodawcę,
- **etos i misja wykonywania zawodu**, czyli poczucie szczególnej roli w społeczeństwie, swoistej misji, rozumianej jako szeroko pojęta ochrona istotnych wartości interesu publicznego,
- **wynagrodzenie**, które przybiera postać honorarium,
- **tajemnica zawodowa i zaufanie**, które polegają na przestrzeganiu tajemnicy zawodowej, zapewnieniu ochrony interesów klientów oraz ich prawa do prywatności,
- **szczególna odpowiedzialność**, która oznacza konieczność posiadania ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone w następstwie działania lub zaniechania działania,
- **samorządność korporacyjna**, czyli obligatoryjna przynależność do samorządu zawodowego, chyba że przepisy prawa nie przewidują istnienia samorządu.

Za najważniejsze i decydujące wyznaczniki wolnych zawodów uznawane są dwa spośród wymienionych atrybutów: posiadanie szczególnych kwalifikacji (uzyskiwanych z reguły poprzez ukończenie odpowiednich studiów wyższych) oraz podleganie rozwiniętej regulacji

normatywnej (wprowadzonej i egzekwowanej zarówno przez państwo jak i samorząd zawodowy).

Oprócz pojęcia wolnego zawodu, w doktrynie krajowej jak i praktyce gospodarczej, funkcjonuje również pojęcie zawodu regulowanego.

Według *Dyrektywy 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych z dnia 7 września 2005 r.*³, do **wolnych zawodów** należą „zawody wykonywane osobiście na podstawie odpowiednich kwalifikacji zawodowych w sposób odpowiedzialny i zawodowo niezależny przez osoby świadczące usługi intelektualne i koncepcyjne w interesie klienta i w interesie publicznym”.

Według tej samej Dyrektywy, w **art. 3 ust. 1 lit. a)**, **zawód regulowany** określony jest jako „działalność zawodowa lub zespół działalności zawodowych, których podjęcie, wykonywanie, lub jeden ze sposobów wykonywania wymaga, bezpośrednio bądź pośrednio, na mocy przepisów ustawowych, wykonawczych lub administracyjnych, posiadania specjalnych kwalifikacji zawodowych; w szczególności używanie tytułu zawodowego zastrzeżonego na mocy przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych dla osób posiadających odpowiednie kwalifikacje stanowi sposób wykonywania działalności zawodowej”.

W związku z faktem, iż definicje wolnego zawodu mają wiele wspólnego z definicjami zawodu regulowanego, pojęcia te często używane są zamiennie.

2.2 Znaczenie gospodarcze usług profesjonalnych

W ocenie Komisji Europejskiej rozwój rynku usług, na którym powstaje już **70%** Produktu Krajowego Brutto Unii Europejskiej, ma zasadnicze znaczenie dla gospodarki unijnej. Rynek Unii Europejskiej staje się w coraz większym stopniu rynkiem usług, na którym rosnące

³ Punkt 43 preambuły, Dz.U.UE.L. nr 255 poz. 22.

znaczenie będą zyskiwać usługi wymagające wysokich kwalifikacji zawodowych, w tym usługi profesjonalne. Komisja Europejska opublikowała w formie komunikatów dwa raporty z badań dotyczących regulacji usług profesjonalnych, z których pierwszy, wydany w **2004** roku, pod tytułem „*Sprawozdanie na temat konkurencji w sektorze wolnych zawodów*” (COM(2004)0083), dotyczył praktyk regulacyjnych w sektorze wolnych zawodów. Natomiast drugi, wydany w **2005** roku, pod tytułem „*Sektor wolnych zawodów – zakres dalszych reform – Działania podjęte na skutek sprawozdania na temat konkurencji w sektorze wolnych zawodów*” (COM(2005)0405), po raz pierwszy uwzględnił w analizie nowe państwa członkowskie Unii Europejskiej. Oba raporty koncentrują się na sześciu zawodach, w tym na ograniczeniach konkurencji w zawodach architekt i inżynier.

W pierwszym raporcie Komisja Europejska wysłała wyraźny sygnał, iż we wszystkich państwach członkowskich istnieje potrzeba przeprowadzenia dalszych reform oraz iż oczekuje się, że przepisy nieproporcjonalnie ograniczające konkurencję ustanowione na poziomie krajowym również na tym poziomie zostaną zniesione. Usługi profesjonalne, w opinii Komisji Europejskiej, powinny podlegać stałej obserwacji ze względu na potrzebę eliminacji tych przepisów, których istnienie nie jest uzasadnione.

W ocenie Komisji Europejskiej wolne zawody są to zawody reprezentowane przez osoby o specyficznych (wysokich) kwalifikacjach. Te właśnie osoby przyczyniają się w znacznym stopniu do rozpropagowywania najnowszych rozwiązań technologicznych, do podejmowania działań innowacyjnych oraz budowania konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy, wnosząc swój wkład w realizowanie celów, jakie Unia Europejska postawiła przed sobą w Strategii Lizbońskiej w 2000 roku. Gospodarcze znaczenie usług profesjonalnych unaocznia wskazany przez Komisję Europejską w drugim z wymienionych raportów fakt, iż w 2001 r. „*obroty sektora usług gospodarczych wyniosły ponad 1 281 mld EUR, co odpowiadało około 8% całkowitego obrotu UE i dało 660 mld EUR wartości dodanej, a w przybliżeniu jedna trzecia tej kwoty przypada na sektor wolnych zawodów*”.

Ze względu na generowane przez usługi profesjonalne dochody, miejsca pracy oraz zaangażowanie specyficznego wysokowykwalifikowanego kapitału intelektualnego, spotęgowane przez fakt rosnącego popytu na określone umiejętności i usługi, sektor usług profesjonalnych można uznać za jeden z istotniejszych sektorów zarówno gospodarki europejskiej jak i, w rosnącym stopniu, polskiej. Zachodzące procesy integracji gospodarczej, w tym urzeczywistnienia się jednolitego rynku usług oraz akcesja do strefy euro kolejnych państw członkowskich, pozwalają, w związku ze spodziewanym przyrostem wymiany handlowej, jak również przyspieszeniem tempa wzrostu gospodarczego, prognozować dynamiczny rozwój tych usług w najbliższych latach.

2.3 Rozwój liczby usługodawców w sektorze usług architektonicznych oraz konstrukcyjno-budowlanych

Usługodawcami w sektorze usług projektowych oraz w sektorze usług kierowania robotami budowlanymi są architekci oraz inżynierowie budowlani posiadający właściwe uprawnienia budowlane w możliwych do uzyskania zakresach tj. uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej oraz w specjalności konstrukcyjno-budowlanej w nieograniczonym oraz w ograniczonym zakresie. Zajmują się oni projektowaniem obiektów budowlanych oraz kierowaniem ich budową.⁴

Liczba usługodawców w sektorze usług architektonicznych i konstrukcyjno-budowlanych równa jest liczbie osób należących do właściwej izby zawodowej. Do samorządu zawodowego architektów należą osoby posiadające nieograniczone uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej. Natomiast osoby, które posiadają nieograniczone jak i ograniczone uprawnienia w specjalności konstrukcyjno-budowlanej oraz osoby, które posiadają ograniczone uprawnienia w specjalności architektonicznej należą do samorządu zawodowego inżynierów budownictwa.

⁴ Szczegółowy opis uprawnień oraz ich zakresów zamieszczony został w rozdziale dotyczącym zdobywania uprawnień zawodowych.

Liczba osób należących do samorządu zawodowego architektów (Izba Architektów RP) na ostatni dzień kalendarzowy każdego roku z okresu 2002-2008 oraz na koniec września 2009 r. zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 1. Liczba członków Izby Architektów RP w latach 2002-2009

Izba	Liczba członków																								
	Czynni								Zawieszeni								Skreśleni								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Dolnośląska	807	751	761	812	858	927	1001	1005	46	73	74	68	70	52	61	72	69	159	189	182	180	184	183	181	
Kujawsko-Pomorska	179	186	187	190	188	186	195	194	10	11	5	7	11	14	14	18	2	16	5	4	9	5	3	2	
Lubelska	156	157	151	149	154	158	167	174	8	14	5	3	4	4	6	8	9	17	17	19	22	25	26	27	
Lubuska	104	92	98	104	111	114	122	125	6	2	4	0	0	2	0	1	1	11	2	2	0	1	2		
Łódzka	310	395	434	468	476	463	520	528	87	30	38	45	58	26	24	0	0	51	25	35	41	60	61	0	
Małopolska	802	924	1001	1045	1081	1167	1215	1349	2	2	2	4	4	1	16	20	93	111	117	130	172	164	207	209	
Mazowiecka	1219	1736	1418	1443	1500	1570	1643	1730	157	61	83	67	45	53	50	15	20	115	57	70	21	26	37	13	
Opolska	94	106	114	119	124	129	133	142	0	0	0	3	3	5	6	8	0	3	0	2	3	7	2	1	
Podkarpacka	141	164	178	189	191	203	215	227	41	3	0	3	3	1	4	0	1	12	3	5	3	5	2	1	
Podlaska	169	177	187	213	228	247	255	278	37	11	1	2	3	5	7	bd	0	18	2	2	1	0	0	bd	
Pomorska	622	596	638	664	687	739	776	815	81	39	21	18	16	13	30	38	4	129	149	157	177	171	174	191	
Śląska	788	871	913	983	1006	1050	1126	1179	65	33	18	14	31	27	20	25	0	48	102	108	149	173	188	198	
Świętokrzyska	88	102	112	118	119	121	120	130	14	4	2	4	5	5	11	10	0	2	0	11	5	7	1	3	
Warmińsko-Mazurska	141	141	147	150	155	162	169	174	3	3	0	4	0	0	1	1	1	11	1	7	1	2	1	4	
Wielkopolska	378	437	453	483	519	553	697	658	29	13	8	18	21	19	18	17	5	10	20	11	7	9	4	9	
Zachodnio-Pomorska	371	386	400	404	427	447	481	518	29	25	22	5	9	15	13	18	4	25	36	66	71	79	79	86	
RAZEM	6369	7221	7192	7534	7824	8236	8835	8948	615	324	283	265	283	242	281	251	209	738	725	811	862	918	927	927	

*Dane zawierają wyniki tylko pierwszej sesji egzaminacyjnej przeprowadzonej w 2009 roku.

Objaśnienia: bd - brak danych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Dane zawarte w tabeli wskazują, iż liczba czynnych zawodowo architektów wykazuje tendencję wzrostową. Obecna liczba czynnych zawodowo architektów (**8 948** członków na koniec września 2009 r.) jest największą liczbą czynnych zawodowo architektów od początku istnienia Izby. W ujęciu regionalnym, według stanu na koniec września 2009 r., najwięcej czynnych zawodowo architektów należało do **Mazowieckiej Izby Okręgowej** (1 730), natomiast najmniej do **Lubuskiej Izby Okręgowej** (125). Liczba zawieszonych architektów wykazuje tendencję malejącą. Najwięcej zawieszonych architektów było w 2002 roku (615 osób). Natomiast liczba skreślonych architektów wykazuje tendencję rosnącą, z największą liczbą skreślonych architektów w 2008 roku oraz na koniec września 2009 r., po 927 (z największym skokiem między 2002 a 2003 rokiem z 209 do 738 osób skreślonych).

Tabela 2. Stopy wzrostu liczby czynnych zawodowo architektów w latach 2003-2008

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Dolnośląska	-6,94%	1,33%	6,70%	5,67%	8,04%	7,98%
Kujawsko-Pomorska	3,91%	0,54%	1,60%	-1,05%	-1,06%	4,84%
Lubelska	0,64%	-3,82%	-1,32%	3,36%	2,60%	5,70%
Lubuska	-11,54%	6,52%	6,12%	6,73%	2,70%	7,02%
Łódzka	27,42%	9,87%	7,83%	1,71%	-2,73%	12,31%
Małopolska	15,21%	8,33%	4,40%	3,44%	7,96%	4,11%
Mazowiecka	42,41%	-18,32%	1,76%	3,95%	4,67%	4,65%
Opolska	12,77%	7,55%	4,39%	4,20%	4,03%	3,10%
Podkarpacka	16,31%	8,54%	6,18%	1,06%	6,28%	5,91%
Podlaska	4,73%	5,65%	13,90%	7,04%	8,33%	3,24%
Pomorska	-4,18%	7,05%	4,08%	3,46%	7,57%	5,01%
Śląska	10,53%	4,82%	7,67%	2,34%	4,37%	7,24%
Świętokrzyska	15,91%	9,80%	5,36%	0,85%	1,68%	-0,83%
Warmińsko-Mazurska	0,00%	4,26%	2,04%	3,33%	4,52%	4,32%
Wielkopolska	15,61%	3,66%	6,62%	7,45%	6,55%	26,04%
Zachodnio-Pomorska	4,04%	3,63%	1,00%	5,69%	4,68%	7,61%
RAZEM	13,38%	-0,40%	4,76%	3,85%	5,27%	7,27%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

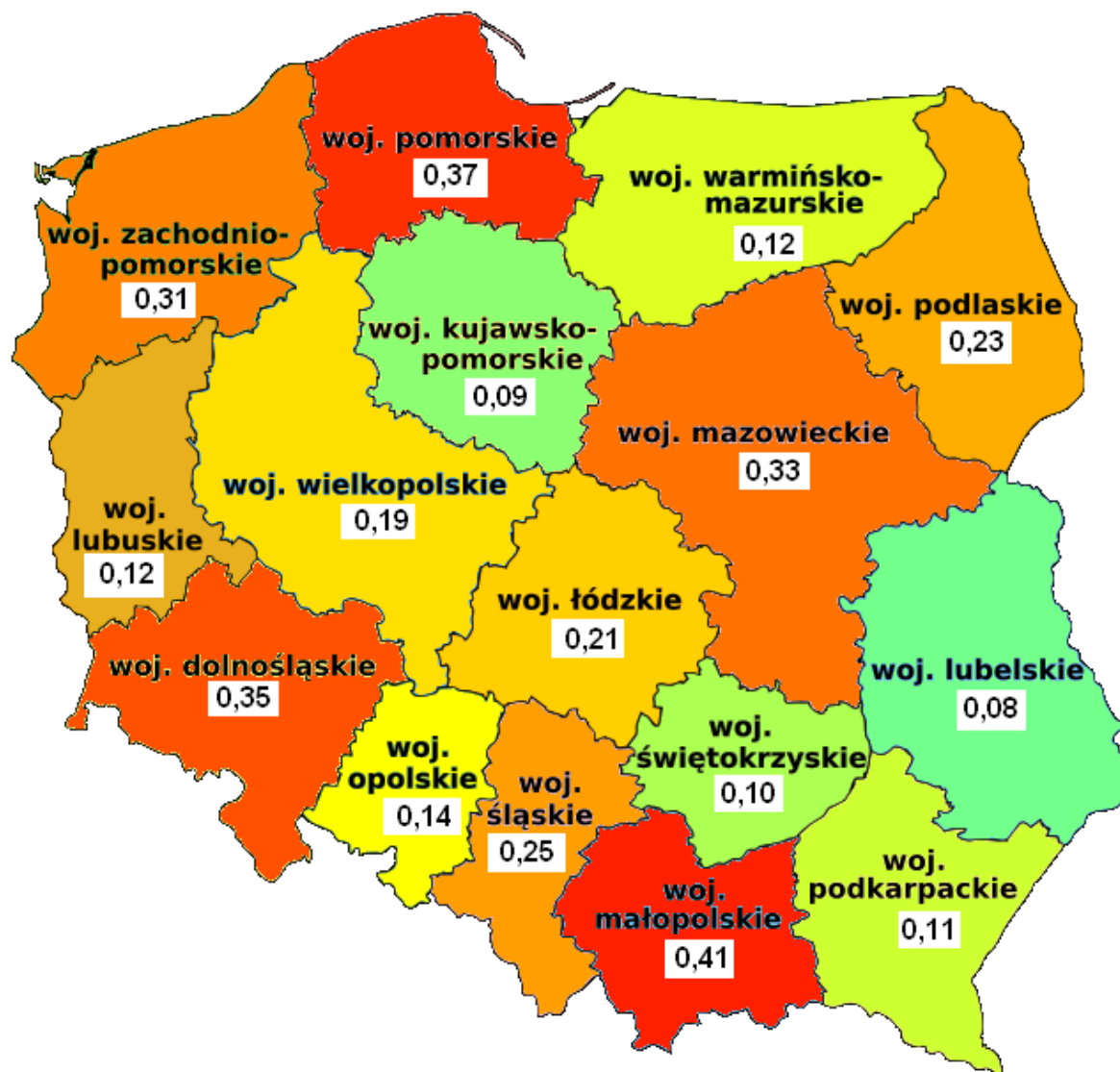
W latach 2002-2009 liczba architektów czynnych zawodowo wzrosła o **około 40%**, co przekłada się na średni roczny wzrost rzędu **5%**. Największy wzrost liczby czynnych zawodowo architektów odnotowano w roku 2003, rok później uległa ona jednak korekcie. Od 2006 roku liczba architektów wydaje się wzrastać w stałym, zrównoważonym tempie. Począwszy od 2006 roku przyrost czynnych zawodowo architektów wyniósł w 2006 - **290 (3,85%)**, w 2007 - **412 (5,27%)**, w 2008 - **599 (7,27%)**. Z perspektywy kraju, liczby te

wskazują na dynamiczny rozwój praktyk architektonicznych, jak się wydaje, przede wszystkim na skutek szybkiego wzrostu na rynku nieruchomości mającego miejsce we wskazanym okresie.

Natomiast z perspektywy poszczególnych województw obserwowane są bardzo dynamiczne wahania liczby czynnych zawodowo architektów, które wskazują na zmiany w strukturze podaży usług architektonicznych. Analizując strukturę zmian liczby architektów w poszczególnych województwach w latach 2002-2009 (do pierwszej sesji egzaminacyjnej w 2009 r. włącznie) należy zauważyć, że województwami, w których liczba czynnych zawodowo architektów zwiększała się najbardziej dynamicznie były: **wielkopolskie, łódzkie** oraz **małopolskie** (od 7,71% do 8,24% średniorocznie). Jednocześnie, w województwach **kujawsko-pomorskim, lubelskim i lubuskim** liczba architektów wzrastała najwolniej (od 1,16% do 2,66% średniorocznie).

Poniższy rysunek przedstawia liczbę czynnych członków Izby Architektów RP na 1 000 mieszkańców na koniec września 2009 r. w ujęciu regionalnym.

Rysunek 1. Liczba czynnych członków Izby Architektów RP na 1 000 mieszkańców na koniec września 2009 r. w ujęciu regionalnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Liczba czynnych członków Izby Architektów RP przypadająca na 1 000 mieszkańców w rozbiciu regionalnym na koniec września 2009 r. pokazuje, iż najwięcej usługodawców na 1 000 mieszkańców jest w województwach **małopolskim** (0,41), **pomorskim** (0,37), **dolnośląskim** (0,35) oraz **mazowieckim** (0,33). Natomiast najmniej jest ich w

województwach **lubelskim** (0,08), **podkarpackim** (0,11), **warmińsko-mazurskim** (0,12) oraz **lubuskim** (0,12).

Polska Izba Inżynierów Budownictwa nie posiada danych dotyczących liczby osób, które jednocześnie posiadają nieograniczone uprawnienia budowlane w specjalności konstrukcyjno-budowlanej oraz ograniczone w specjalności architektonicznej, dlatego członkowie Izby, którzy posiadają uprawnienia budowlane w specjalności konstrukcyjno-budowlanej w nieograniczonym i ograniczonym zakresie, jak również posiadający uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej w ograniczonym zakresie są ewidencjonowani w Polskiej Izbie Inżynierów Budownictwa pod jedną kategorią budownictwa ogólnego. Zestawienia ilościowe z podziałem na Izby Okręgowe członków w branży budownictwo ogólne prowadzone są przez Izbę od 2006 roku. Liczby osób należących do samorządu zawodowego inżynierów budowlanych na ostatni dzień kalendarzowy każdego roku z okresu 2004-2008 oraz na koniec września 2009 r. zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 3. Liczba członków Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa pod kategorią budownictwo ogólne w latach 2006-2009

Izba	Liczba członków													
	Czynni						Zawieszeni				Skreśleni			
	2004	2005	2006	2007	2008	2009*	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
Dolnośląska	bd	bd	5 161	5 381	5 594	5 733	380	451	476	562	1 587	1 740	1 864	1 953
Kujawsko-Pomorska	bd	bd	2 992	3 095	3 165	3 186	144	167	181	202	457	550	632	722
Lubelska	bd	bd	2 520	6 947	2 714	2 800	298	1 121	367	396	398	763	465	501
Lubuska	bd	bd	1 404	2 595	1 595	1 629	190	354	182	195	482	432	536	580
Łódzka	bd	bd	3 329	1 544	3 556	3 591	272	159	298	1 156	512	518	715	774
Małopolska	bd	bd	5 004	3 486	5 549	5 729	340	282	356	374	1 247	613	1 565	1 737
Mazowiecka	bd	bd	8 008	5 304	8 632	8 771	961	297	1 038	144	1 787	1 453	2 190	2 342
Opolska	bd	bd	1 385	8 358	1 489	1 534	91	981	128	217	307	2 013	382	399
Podkarpacka	bd	bd	2 587	1 421	2 874	2 966	190	114	199	175	402	352	513	563
Podlaska	bd	bd	1 618	2 727	1 776	1 826	122	191	144	414	365	465	438	485
Pomorska	bd	bd	3 631	1 692	4 001	4 063	338	128	377	410	332	412	492	585
Śląska	bd	bd	6 614	3 819	7 189	7 278	1 110	334	1 203	283	716	429	822	874
Świętokrzyska	bd	bd	1 726	2 433	1 926	1 970	125	260	145	236	521	488	616	645
Warmińsko-Mazurska	bd	bd	2 276	4 739	2 478	2 506	653	231	348	348	69	546	505	532
Wielkopolska	bd	bd	4 502	1 824	4 901	4 949	246	132	250	1 354	435	573	639	733
Zachodnio-Pomorska	bd	bd	2 706	2 845	2 990	3 049	261	181	192	170	495	614	690	756
Razem	52 554	53 680	55 463	58 210	60 429	61 580	5 721	5 383	5 884	6 636	10 112	11 961	13 064	14 181

Dane zawierają wyniki tylko pierwszej sesji egzaminacyjnej przeprowadzonej w 2009 roku.

Objaśnienia: bd - brak danych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Liczba czynnych zawodowo inżynierów budowlanych ewidencjonowanych w Polskiej Izbie Inżynierów Budownictwa pod kategorią budownictwo ogólne wykazuje tendencje wzrostową, podobnie jak liczby zawieszonych i skreślonych. Najwięcej czynnych zawodowo inżynierów budowlanych było na koniec września 2009 r.: **61 580** członków. Najwięcej zawieszonych i skreślonych było również na koniec września 2009 r. odpowiednio: 6 636 i 14 181. W ujęciu regionalnym, według stanu na koniec września 2009 r., największa liczba czynnych zawodowo członków należy do **Mazowieckiej Okręgowej Izby** (8 771), natomiast najmniejsza do **Opolskiej Izby Okręgowej** (1 534).

Tabela 4. Stopy wzrostu liczby czynnych zawodowo inżynierów budowlanych z kategorii budownictwo ogólne w latach 2006-2008

Izba	2005	2006	2007	2008
Dolnośląska	bd	bd	4,26%	3,96%
Kujawsko-Pomorska	bd	bd	3,44%	2,26%
Lubelska	bd	bd	175,67%	-60,93%
Lubuska	bd	bd	84,83%	-38,54%
Łódzka	bd	bd	-53,62%	130,31%
Małopolska	bd	bd	-30,34%	59,18%
Mazowiecka	bd	bd	-33,77%	62,75%
Opolska	bd	bd	503,47%	-82,18%
Podkarpacka	bd	bd	-45,07%	102,25%
Podlaska	bd	bd	68,54%	-34,87%
Pomorska	bd	bd	-53,40%	136,47%
Śląska	bd	bd	-42,26%	88,24%
Świętokrzyska	bd	bd	40,96%	-20,84%
Warmińsko-Mazurska	bd	bd	108,22%	-47,71%
Wielkopolska	bd	bd	-59,48%	168,70%
Zachodnio-Pomorska	bd	bd	5,14%	5,10%
Razem	2,14%	3,32%	4,95%	3,81%

Objaśnienia: bd - brak danych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

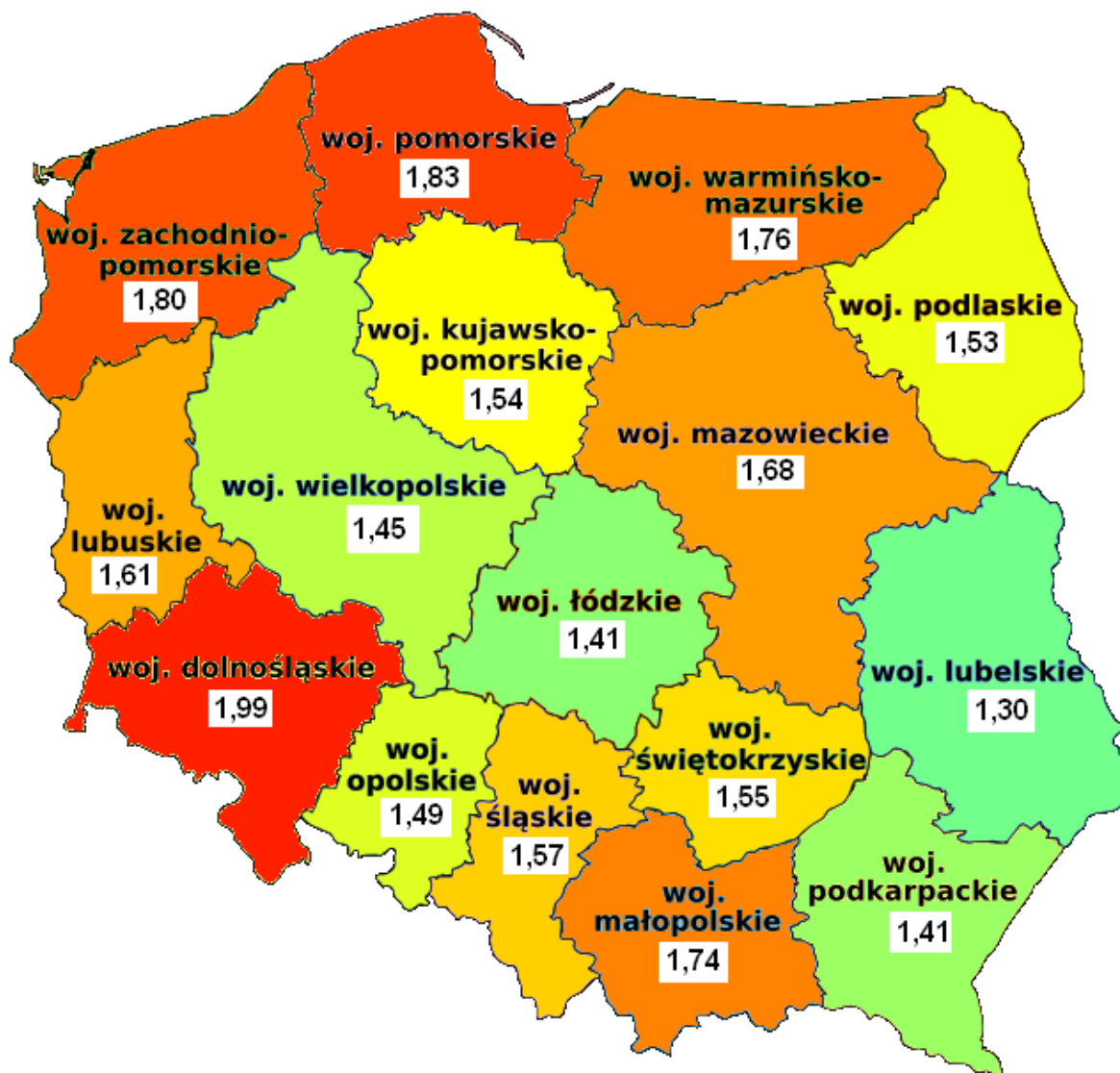
W latach 2004-2009 liczba czynnych zawodowo inżynierów budowlanych z kategorii budownictwo ogólne wzrosła o **17,17%**, co przekłada się na średni roczny wzrost rzędu **3,22%**. W skali kraju przyrost liczby czynnych zawodowo inżynierów budowlanych wyniósł w 2006: **1 783 (3,32%)**, w 2007: **2 747 (4,95%)**, w 2008: **2 219 (3,81%)**. Z perspektywy kraju, liczby te wskazują na dynamiczny rozwój praktyk konstrukcyjno-budowlanych, jak się wydaje, przede wszystkim na skutek szybkiego wzrostu na rynku nieruchomości mającego miejsce we wskazanym okresie.

W skali kraju widoczny jest mniej dynamiczny rozwój praktyk konstrukcyjno-budowlanych niż architektonicznych. Czynnikiem, który tłumaczyć może wolniejszy i zmienny wzrost jest duża liczba osób posiadających uprawnienia wchodzące w skład kategorii budownictwo ogólne, która jest **około 7 razy** większa od liczby czynnych zawodowo architektów. Natomiast stosunek liczby inżynierów budowlanych do liczby architektów zmalał z **7,13** w 2005 roku do **6,84** w 2008 roku w związku z rosnącą szybciej, począwszy od 2005 roku, liczbą architektów.

W ujęciu regionalnym liczba inżynierów z kategorii budownictwo ogólne w latach 2006-2009 (do pierwszej sesji egzaminacyjnej w 2009 r. włącznie) wykazywała duże wahania. Średnie stopy wzrostu były najwyższe w województwach: **lubuskim, podkarpackim** oraz **małopolskim** (od **4,61%** do **5,08%** średniorocznie), natomiast najniższe w województwach: **kujawsko-pomorskim, łódzkim, mazowieckim** oraz **wielkopolskim** (od **2,12%** do **3,21%** średniorocznie).

Poniższy rysunek przedstawia liczbę czynnych członków Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa na 1 000 mieszkańców na koniec września 2009 r. w ujęciu regionalnym.

Rysunek 2. Liczba czynnych członków Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa na 1 000 mieszkańców na koniec września 2009 r. w ujęciu regionalnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Liczba czynnych członków Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa należących do kategorii budownictwo ogólne przypadająca na 1 000 mieszkańców w rozbiu regionalnym na koniec września 2009 r. pokazuje, iż najwięcej usługodawców na 1 000 mieszkańców jest w województwach: **dolnośląskim** (1,99), **pomorskim** (1,83), **zachodnio-pomorskim** (1,80) i **warmińsko-mazurskim** (1,76). Natomiast najmniej jest ich w województwach: **lubelskim** (1,30), **podkarpackim** (1,41), **łódzkim** (1,41) i **wielkopolskim** (1,45).

Liczba rzeczoznawców budowlanych w badanych specjalnościach jest stosunkowo niewielka. W przypadku architektów liczba osób posiadających tytuł rzeczoznawcy budowlanego w specjalności architektonicznej na koniec września 2009 r. wynosiła **46** (0,51% czynnych zawodowo architektów). Natomiast liczba osób posiadających uprawnienia budowlane w specjalności konstrukcyjno-budowlanej, którzy uzyskali tytuł rzeczoznawcy budowlanego nadanego przez Izbę Inżynierów Budownictwa na koniec września 2009 r. wynosiła **272** (0,44% czynnych zawodowo inżynierów budowlanych z kategorii budownictwo ogólne).

2.4 *Specyficzne cechy ekonomiczne usług profesjonalnych a ich regulacja*

Osoby wykonujące wolne zawody prowadzą działalność polegającą na świadczeniu usług. W rozumieniu *art. 4 pkt 1 Dyrektywy 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. dotyczącej usług na rynku wewnętrznym*, aby działalność mogła stanowić „usługę” musi być działalnością gospodarczą prowadzoną na własny rachunek oraz zazwyczaj wykonywaną za wynagrodzeniem.

Usługi posiadają szereg cech ekonomicznych odróżniających je od towarów. Do szczególnych cech ekonomicznych usług zaliczamy:

- **niematerialność**, która uniemożliwia podjęcie ich produkcji na zapas i powoduje określone trudności w dopasowaniu poziomu podaży i popytu; ściśle powiązana z niematerialnością nietrwałość powoduje, iż nie można, w przypadku wycofania się klienta z transakcji, odzyskać pieniędzy zainwestowanych w proces,
- **nierozdzielność**, która oznacza jednoczesność produkcji i konsumpcji usługi w odróżnieniu od towaru, który najpierw jest produkowany, potem magazynowany, sprzedawany i wreszcie konsumowany,
- **niepowtarzalność**, która polega na tym, iż usługa za każdym razem świadczona jest inaczej, gdyż jej jakość zależy głównie od osoby, która ją wykonuje,

- **niejednorodność**, która oznacza, iż usługi przeważnie składają się z szeregu usług częściowych ze względu na duże zróżnicowanie i zindywidualizowanie poszczególnych rodzajów usług, przy czym niedoskonałość którejkolwiek składowej wpływa na negatywną ocenę całości zakupionej usługi.

Do szczególnych ekonomicznych właściwości usług profesjonalnych należą: asymetria informacji dotycząca jakości usług pomiędzy usługodawcą a usługobiorcą, występowanie tzw. efektów zewnętrznych generowanych przez świadczenie usług profesjonalnych oraz rola niektórych z nich jako dóbr publicznych.

Asymetria informacji, czyli problem zróżnicowanego dostępu do informacji, powstaje gdy nie da się łatwo zweryfikować jakości danej usługi. Jak wskazuje się w literaturze, istnieją dwie główne przyczyny powodujące jej powstanie w przypadku usług profesjonalnych. Pierwsza to wysokie kwalifikacje profesjonalistów, które pozwalają im realizować indywidualne przypadki zleceń konsumentów, często w sytuacji otrzymania od nich niedoskonałej informacji, w związku z faktem, iż nie zawsze są oni w stanie określić swoje oczekiwania, co do wyniku świadczenia usługi. Druga to duża trudność oceny wyników prac profesjonalistów w związku z ich złożonością oraz nieposiadaniem przez konsumentów odpowiednich kwalifikacji, które pozwoliłyby im ocenić wykonanie usług oraz kompetencje techniczne usługodawcy.

W literaturze zwraca się również uwagę, iż w związku z występowaniem asymetrii informacji, działania stron można przedstawić w kontekście *teorii agencji*, gdzie profesjonalista działa jako agent dla pryncypała, którym jest konsument. *Model pryncypał-agent* zakłada, iż przy występowaniu trudności lub wysokich kosztów weryfikacji przez pryncypała tego, co agent wykonuje, może wystąpić pokusa nadużycia – odnosząca się do braku (lub zmniejszonych) starań po stronie agenta, którego jakość pracy pryncypał nie zawsze może dokładnie zweryfikować.

Świadczenie usług może mieć wpływ nie tylko na bezpośrednich odbiorców, ale również na strony trzecie tj. wywoływać **efekty zewnętrzne**. Bardzo dobrym przykładem w przypadku usług architektonicznych i inżynierskich są wadliwe konstrukcje budynków, które mogą zagrażać nie tylko bezpieczeństwu inwestora, lecz również bezpieczeństwu publicznemu.

Po trzecie, niektóre usługi sektora wolnych zawodów wytwarzają „**dobra publiczne**”, które mają wartość dla ogółu społeczeństwa. W przypadku usług architektonicznych i inżynierskich będzie to przykładowo ukształtowanie wysokiej jakości przestrzeni miejskiej.

Gdy łatwo można zweryfikować, czy jakość usługi jest wysoka czy niska, ceny dostosowują się odzwierciedlając różnice w jakości. Natomiast kiedy jakość usługi jest trudna do zweryfikowania, jak ma to nierzadko miejsce w przypadku usług profesjonalnych, przedstawiciele wolnych zawodów mogą posiadać siłę rynkową, ponieważ poszukiwanie informacji przez konsumentów jest, głównie z powodu braku wiedzy specjalistycznej, zbyt kosztowne i czasochłonne. Potrzeba ewentualnej ochrony prawnej konsumentów może się różnić zakresem, gdyż konsumenci oraz użytkownicy jednorazowi mogą mieć większą potrzebę dokładnie ukierunkowanej ochrony prawnej niż przedsiębiorstwa i instytucje sektora publicznego, które dokonując wielokrotnych zakupów, zdobywają wiedzę ułatwiającą im ocenę jakości nabywanych usług.

Celem **regulacji usług profesjonalnych** jest przede wszystkim zapewnienie minimalnego pożądanego standardu jakości i bezpieczeństwa wykonywanych usług, który nie może zostać osiągnięty w wyniku oddziaływania samych sił rynkowych. Pewien poziom rozwiązań regulacyjnych może być zatem konieczny dla przezwyciężenia zawodności rynku oraz poprawy alokacji zasobów. Największe korzyści z wprowadzenia regulacyjnych wymogów jakościowych mogą odnieść uczestnicy rynków, na których popyt na usługi profesjonalne jest relatywnie niewrażliwy na cenę lub przejawia dużą wrażliwość na jakość.

Jednak występowanie regulacji rodzi też pewne niebezpieczeństwa, zwłaszcza gdy regulacje te idą dalej niż byłoby to korzystne ze społecznego punktu widzenia. Gdy regulacje przekraczają optymalny poziom, mogą prowadzić do niedoboru usług bądź podwyższenia ich

ceny w wyniku ograniczenia bądź wręcz zamierzonej likwidacji konkurencji pomiędzy osobami świadczącymi usługi. Może tak być w sytuacji, gdy minimalne standardy jakościowe ustalane są przez grupę osób wykonujących dany zawód. W ich interesie leży zmniejszenie konkurencji w sektorze wskutek ograniczenia liczby osób uprawnionych do dostarczania określonej usługi albo narzucenia zasad prowadzenia działalności (przykładowo, zalecenia odnośnie ustalania cen za usługi), gdyż wtedy wykonujący dany zawód osiągną zyski większe niż w sytuacji ustalania standardów na poziomie optymalnym ze społecznego punktu widzenia. Nadmierne regulacje mogą prowadzić do wykluczenia lub ograniczenia współzawodnictwa między usługodawcami i tym samym ograniczyć inicjatywę ze strony przedstawicieli wolnych zawodów ukierunkowaną na obniżanie kosztów i cen oraz podnoszenie jakości lub proponowanie innowacyjnych usług. Nadmierne regulacje nie służą zatem konsumentom, gospodarce, ani społeczeństwu.

Ponadto ustalenie zbyt wysokich standardów może również paradoksalnie prowadzić do obniżenia ogólnego poziomu jakości prac wykonywanych w ramach danej usługi, ponieważ zawyżone ceny zmuszą konsumentów o niskich dochodach do wykonania danej pracy samodzielnie, bez porad profesjonalistów.

Zadaniem regulacji jest zatem ochrona interesów słabszych uczestników rynku poprzez redukcję asymetrii informacyjnej, zapewnienie, iż zawód będzie wykonywany przez osoby, które rzeczywiście dysponują odpowiednią wiedzą i kwalifikacjami oraz ograniczenie możliwości nadużyć ze strony nierzetelnych przedstawicieli danej profesji. Natomiast, jeśli regulacje stają się zbyt restrykcyjne, tworzą niepotrzebne bariery wejścia do zawodu, redukując tym samym podaż usługodawców, oraz ustanawiają niepotrzebne bariery dla swobody świadczenia usług. Powoduje to wzrost kosztów własnych usługodawców i tym samym cen usług, zmniejszając jednocześnie produktywność usługodawców.

Podkreślenia wymaga fakt, iż daleko idące regulacje nie zawsze będą właściwą reakcją na zawodność rynku. Przykładowo, asymetria informacji może być przewyżczona również przy pomocy rynkowych mechanizmów, które nie prowadzą do antykonkurencyjnych skutków mogących towarzyszyć niewłaściwej regulacji. Efektywną instytucją

przeciwdziałającą negatywnym skutkom asymetrii informacji może być mechanizm reputacji, prowadzący do zaangażowania profesjonalistów w budowanie wizerunku oraz swojej marki. Innymi rynkowymi mechanizmami pozwalającymi na radzenie sobie z asymetrią informacji mogą być: sygnalizowanie jakości usług, przykładowo oferowanie gwarancji przez usługodawcę oraz zdobywanie nagród i wyróżnień w konkursach ze strony usługodawców, jak również korzystanie przez odbiorców usług z opinii ekspertów, czy wiedzy stowarzyszeń konsumentów oraz niezależnych badań rynkowych.

Przedmiotem analizy w kolejnych rozdziałach raportu będzie obecny stan regulacji normatywnej w zawodach architekt oraz inżynier budowlany z punktu widzenia jej rzeczywistego uzasadnienia interesem publicznym, skuteczności, stopnia ograniczania konkurencji oraz pod kątem uzyskania odpowiedzi na pytanie czy możliwe są inne uregulowania, lepiej przystosowane do współczesnych warunków gospodarczych, które zwiększyłyby efektywność rynku, skutkując lepszymi i tańszymi usługami dla konsumentów. Wpisuje się to w przesłanie Komisji Europejskiej wskazującej na zasadność stosowania, w przypadku występowania problemów zawodności rynku, bardziej rynkowych mechanizmów w regulacjach krajowych zamiast tradycyjnych, restrykcyjnych rozwiązań.⁵

⁵ Komunikat Komisji Europejskiej „Sprawozdanie na temat konkurencji w sektorze wolnych zawodów” (COM(2004)0083).

3 Organizacyjno–prawna struktura zawodów architekta i inżyniera budowlanego

3.1 Specyfika zawodów architekta oraz inżyniera budowlanego

Uczestnicy procesu budowlanego, jak wskazuje *art. 17 ustawy Prawo budowlane*⁶, to: inwestor, projektant, kierownik budowy (lub kierownik robót) oraz inspektor nadzoru inwestorskiego. Wszyscy uczestnicy procesu budowlanego, oprócz inwestora, muszą posiadać uprawnienia budowlane.

W przypadku obiektów bądź robót budowlanych o wysokim stopniu skomplikowania bądź przewidywanym wpływie na środowisko, zgodnie z *art. 19 ust. 1 ustawy Prawo budowlane*, na **inwestora** może być nałożony obowiązek ustanowienia inspektora nadzoru inwestorskiego, a także obowiązek zapewnienia nadzoru autorskiego.

Inspektor nadzoru inwestorskiego powoływany jest przez inwestora do kontrolowania wszystkich pozostałych podmiotów występujących w procesie budowlanym. Kontroluje on etapy budowy, a w szczególności zgodność realizacji budowy z projektem, pozwoleniem na budowę i innymi właściwymi przepisami, a także jakość robót i stosowanych materiałów.

Rola **projektantów** w procesie budowlanym to przygotowanie projektu budowlanego tak, aby umożliwiał on prowadzenie robót budowlanych. Na nich również spoczywa obowiązek uzyskania zezwoleń, certyfikatów, czy opinii. Projekt budowlany po sporządzeniu przekazywany jest inwestorowi i na tym kończy się odpowiedzialność projektanta.

Jednak podczas robót pojawia się często konieczność wprowadzania zmian, dlatego projektant, na żądanie inwestora lub właściwego organu, często przejmuje rolę **inspektora**

⁶ Dz. U. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.

nadzoru autorskiego. Projektant nie może odmówić pełnienia funkcji inspektora nadzoru autorskiego, ale nie musi tego robić osobiście – może wskazać innego inspektora nadzoru autorskiego. Inspektor nadzoru autorskiego dba o to, aby roboty prowadzone były zgodnie z zatwierdzonym projektem budowlanym, w przypadku konieczności zmian, wprowadza je do projektu.

Kierownik budowy to podmiot, którego obowiązkiem jest wykonywanie robót budowlanych zgodnie z przepisami prawa i treścią projektu. Musi on posiadać uprawnienia w zakresie kierowania budową lub innymi robotami budowlanymi. Do jego zadań zalicza się pisemne przejęcie od inwestora terenu budowy, kierowanie wszystkimi pracami podczas budowy, prowadzenie jej dokumentacji oraz zgłoszenie gotowego obiektu do odbioru. Po zakończeniu robót kierownik przekazuje prawo do terenu inwestorowi wraz z wykonanym obiektem oraz całą dokumentacją. Obowiązki kierownika budowy podlegają ocenie przez inwestora, stąd funkcji kierownika budowy nie można łączyć z funkcją inspektora nadzoru inwestorskiego.

Zgodnie z *art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów*⁷ (określanej w dalszej części raportu jako ustawa o samorządach) wykonywanie **zawodu architekta** polega na współtworzeniu kultury poprzez projektowanie architektoniczne obiektów budowlanych, ich przestrzennego otoczenia oraz ich realizację, nadzór nad procesem ich powstawania oraz edukowanie w zakresie architektury. Zakres usług projektowania architektonicznego, stosownie do *art. 20 ustawy Prawo budowlane*, obejmuje m.in. opracowanie projektu budowlanego⁸, zapewnienie udziału w opracowaniu projektu osób posiadających uprawnienia budowlane do projektowania w odpowiedniej specjalności, następnie wzajemne skoordynowanie techniczne

⁷ Dz. U. Nr 5, poz. 42, z późn. zm.

⁸ **Projekt budowlany**, zgodnie z *art. 34 ust. 3 ustawy Prawo budowlane*, zawierać musi trzy części: 1) **plan zagospodarowania** działki lub terenu, 2) **projekt architektoniczno-budowlany**, określający funkcję, formę i konstrukcję obiektu budowlanego, jego charakterystykę energetyczną i ekologiczną oraz proponowane niezbędne rozwiązania techniczne, a także materiałowe, ukazujące zasady nawiązania do otoczenia 3) stosownie do potrzeb, **oświadczenia właściwych jednostek organizacyjnych** o zapewnieniu dostaw energii, wody, ciepła i gazu, odbioru ścieków oraz o warunkach przyłączenia obiektu do sieci wodociągowych, kanalizacyjnych, ciepłych, gazowych, elektroenergetycznych, telekomunikacyjnych oraz dróg lądowych oraz 4) w zależności od potrzeb, **wyniki badań** geologiczno-inżynierskich oraz geotechniczne warunki posadowienia obiektów budowlanych.

wykonanych przez te osoby opracowań projektowych oraz sporządzonych opinii, jak również sprawdzenie rozwiązań projektowych w zakresie wynikającym z przepisów.

Oprócz projektantów obiektów budowlanych, do architektów zalicza się także: urbanistów (architekci miast), ruralistów (architekci terenów wiejskich), architektów krajobrazu oraz architektów wnętrz (budynków i pomieszczeń). Niniejsze badanie obejmuje swoim zakresem architektów jako projektantów obiektów budowlanych ze względu na ich duże znaczenie dla rynku usług budowlanych, wynikające z faktu, iż większość budynków nie może zostać zbudowana bez udziału architekta.

Zgodnie z **art. 2 ust. 2 ustawy o samorządach zawodowych** wykonywanie **zawodu inżyniera budowlanego** polega na projektowaniu obiektów budowlanych, ich realizacji, prowadzeniu nadzoru nad procesem ich powstawania oraz na edukacji w tym zakresie. Inżynier budowlany planuje i projektuje obiekty budowlane, opracowuje technologię budowy, kontroluje i nadzoruje kolejne etapy budowy, kieruje budową obiektów budowlanych oraz bada i udoskonala konstrukcje całych budynków lub tylko ich fragmentów.

Ze względu na różnorodność obiektów budowlanych istnieje szereg specjalności w ramach uprawnień budowlanych, np.: instalacyjna, konstrukcyjno-budowlana, wyburzeniowa, budowy dróg, budowy mostów, projektowanie lub kierowanie robotami budowlanymi w transporcie kolejowym, projektowanie lub kierowanie robotami budowlanymi w telekomunikacji. Niniejsze badanie obejmuje swoim zakresem inżynierów budowlanych posiadających uprawnienia w specjalności konstrukcyjno-budowlanej ze względu na ich znaczenie dla rynku usług budowlanych. Podobnie jak w przypadku architektów, obecność inżyniera w procesie projektowania i powstawania budynku jest zazwyczaj nieodzowna.

Jak wcześniej już wskazano, członkowie Izby Inżynierów Budownictwa, którzy posiadają uprawnienia budowlane w specjalności konstrukcyjno-budowlanej w nieograniczonym i ograniczonym zakresie, jak również ci, którzy posiadają uprawnienia budowlane w

specjalności architektonicznej w ograniczonym zakresie są ewidencjonowani w Polskiej Izbie Inżynierów Budownictwa pod jedną ogólną kategorią budownictwa ogólnego.

Badane usługi architektoniczne oraz inżynieryjne obejmują projektowanie architektoniczne oraz projektowanie w odniesieniu do konstrukcji obiektów budowlanych, jak również projektowanie ich przestrzennego otoczenia (sektor usług projektowych), ich realizację (sektor kierowania robotami budowlanymi) oraz nadzór nad procesem ich powstawania.

Projektowanie architektoniczno-budowlane oraz kierowanie robotami budowlanymi mieści się wyłącznie w obszarze reglamentowanym prawem budowlanym, ponieważ czynności te mogą wykonać tylko osoby posiadające uprawnienia budowlane w określonej specjalności. Zakres poszczególnych uprawnień szczegółowo opisany został w rozdziale czwartym.

Reglamentacja podmiotowa i przedmiotowa powoduje, iż usługi te charakteryzuje brak zastępowalności oraz wysoka komplementarność z usługami projektowania pozostałych specjalności, jak i z szeroko rozumianymi usługami budowlanymi, które świadczone są w ramach całego procesu budowlanego (przykładowo, w przypadku projektowania budynku konieczny jest udział konstruktora, elektryka i instalatora wodno-kanalizacyjnego).

Stosunki konkurencyjne pomiędzy zawodami architekta i inżyniera można scharakteryzować w następujący sposób: w przypadku **projektowania architektonicznego** architekci posiadają konkurencję w postaci inżynierów budowlanych z ograniczonymi uprawnieniami w specjalności architektonicznej w segmencie sporządzania projektów architektonicznych o kubaturze do 1000 m³ na terenie zabudowy zagrodowej.⁹ W segmencie usług **projektowania w odniesieniu do konstrukcji** obiektu o kubaturze do 1000 m³ inżynierowie budowlani posiadający pełne uprawnienia w specjalności konstrukcyjno-

⁹ Zdaniem Izby Architektów RP osoby posiadające ograniczone uprawnienia do projektowania w specjalności architektonicznej nie stanowią konkurencji jakościowej w zakresie posiadanego przygotowania zawodowego, natomiast, zdaniem Izby, ponad 80% zabudowy jednorodzinnej w Polsce nie zostało zaprojektowane przez architektów. Z drugiej strony dane dotyczące liczby osób, które zdobyły uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej w ograniczonym zakresie w latach 2003-2009 (por.

Tabela 11) wskazują na niewielką liczbę osób, które uzyskiwały takie uprawnienia rocznie.

budowlanej napotykać dodatkową konkurencję w postaci inżynierów budowlanych, którzy posiadają ograniczone uprawnienia w tej specjalności.

W segmencie **kierowania robotami budowlanymi w odniesieniu do architektury** obiektu konkurentami są architekci oraz inżynierowie budowlani, którzy posiadają pełne uprawnienia budowlane do kierowania robotami w specjalności konstrukcyjno-budowlanej. O **kierowanie budową obiektów budowlanych** o kubaturze do 1000 m³ konkurować mogą dodatkowo inżynierowie, którzy posiadają ograniczone uprawnienia w specjalności architektonicznej (w odniesieniu do architektury obiektu na terenie zabudowy zagrodowej) oraz ograniczone uprawnienia w specjalności konstrukcyjno-budowlanej (w odniesieniu do konstrukcji obiektu, z dodatkowymi wymaganiami, co do obiektu określonymi w *§ 17 ust. 2 rozporządzenia w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie*).

W segmencie projektowania architektonicznego obiektów o kubaturze powyżej 1 000 m³ architekci nie posiadają konkurencji w postaci przedstawicieli innego zawodu, jak również w segmencie sporządzania projektu oraz kierowania robotami w odniesieniu do konstrukcji obiektu o kubaturze powyżej 1 000 m³ inżynierowie budowlani posiadający uprawnienia budowlane w specjalności konstrukcyjno-budowlanej nie konkurują z przedstawicielami innych profesji. Stosunki konkurencyjne pomiędzy zawodami obrazuje poniższa tabela.

Tabela 5. Stosunki konkurencyjne pomiędzy zawodami architekta oraz inżyniera budowlanego w specjalności konstrukcyjno-budowlanej

UPRAWNIENIA DO	Projektowania architektonicznego	Projektowania architektonicznego obiektów o kubaturze do 1000 m ³ na terenie zabudowy zagrodowej	Projektowania w odniesieniu do konstrukcji obiektu	Projektowania w odniesieniu do konstrukcji obiektu o kubaturze do 1000 m ³	Kierowania robotami budowlanymi w odniesieniu do architektury obiektu	Kierowania robotami budowlanymi w odniesieniu do konstrukcji obiektu	Kierowanie robotami budowlanymi w odniesieniu do architektury obiektu o kubaturze do 1000 m ³ na terenie zabudowy zagrodowej	Kierowanie robotami budowlanymi w odniesieniu do konstrukcji obiektu o kubaturze do 1000 m ³
Architekci, posiadający nieograniczone uprawnienia w specjalności architektonicznej	X	X			X		X	
Inżynierowie budowlani posiadający nieograniczone uprawnienia w specjalności konstrukcyjno-budowlanej			X	X	X	X	X	X
Osoby posiadające ograniczone uprawnienia w specjalności architektonicznej		X					X	
Osoby posiadające ograniczone uprawnienia w specjalności konstrukcyjno-budowlanej				X ¹⁰				X ¹¹

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rozporządzenia Ministra Transportu i Budownictwa w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie.

¹⁰ Z następującymi dodatkowymi wymaganiami określonymi w § 17 ust. 2 rozporządzenia w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie, dotyczącymi obiektu budowlanego o kubaturze do 1.000 m³:

- 1) o wysokości do 12 m nad poziomem terenu, do 3 kondygnacji nadziemnych i o wysokości kondygnacji do 4,8 m;
- 2) posadowionego na głębokości do 3 m poniżej poziomu terenu, bezpośrednio na stabilnym gruncie nośnym;
- 3) przy rozpiętości elementów konstrukcyjnych do 6 m i wysięgu wsporników do 2 m;
- 4) niezawierającego elementów wstępnie sprężanych na budowie;
- 5) niewymagającego uwzględniania wpływu eksploatacji górniczej.

¹¹ Ibid.

3.2 *Otoczenie prawne zawodów architekta oraz inżyniera budowlanego*

Istota i zakres czynności zawodowych, przesłanki dostępu do zawodu, zasady jego wykonywania, a także ewentualne środki prawne gwarantujące odpowiedniej jakości usługi oraz odpowiedzialność za zaniedbywanie obowiązków zawodowych określone są przez akty prawa krajowego, a także prawa wewnętrznego poszczególnych grup i korporacji zawodowych. Dodatkowo obowiązki i prawa członków są określane w przyjętych statutach i regulaminach wewnętrznych Izb oraz kodeksach etyki zawodowej.

Na poziomie europejskim kwestie dotyczące usług profesjonalnych, w tym możliwości wykonywania zawodu oraz świadczenia usług architektonicznych i inżynierskich, regulowane są przepisami odnoszącymi się do swobody świadczenia usług i zakładania przedsiębiorstw w ramach funkcjonowania jednolitego rynku wewnętrznego. Nadrzędne wartości i swobody rynku wewnętrznego Unii Europejskiej prezentowane są w ***Dyrektywie 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych*** oraz w ***Dyrektywie 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. dotyczącej usług na rynku wewnętrznym***.

Sposoby regulacji wolnych zawodów są różne, od bezpośredniego zorganizowania za pomocą regulacji państwowych do czystej samoregulacji przez organizacje zawodowe. Występują też rozwiązania pośrednie, łączące oba warianty. Stopnie regulacji również są różne, możliwe natężenie regulacji zawiera się w przedziale od braku ograniczeń i specjalnych przepisów prawnych do ścisłej regulacji wszystkich aspektów wykonywania zawodu.

Samoregulacja polega na dobrowolnym ograniczeniu przez działające na rynku podmioty gospodarcze zakresu swobody własnego działania w drodze ustaleń dokonywanych przez zrzeszające je organizacje, związki zawodowe lub branżowe. Z jednej strony jest to dobrowolne przyjęcie określonych zasad postępowania, z drugiej zaś zbudowanie

odpowiedniego systemu zapewniającego ich przestrzeganie. Najczęściej spotykany przejaw samoregulacji stanowi opracowywanie zasad postępowania, określanych mianem kodeksów etycznych albo kodeksów dobrych praktyk oraz czuwanie nad ich przestrzeganiem.¹²

Zasadniczą przesłanką podejmowania samoregulacji jest motyw ochrony reputacji branży, jak również uniknięcia zjawiska „*jazdy na gapę*”, czyli w tym przypadku korzystania z reputacji branży bez ponoszenia kosztów jej budowania (np. poprzez świadczenie usług niskiej jakości). Działania samoregulacyjne, poprzez określenie i konsekwentne przestrzeganie zasad funkcjonowania na rynku, mają na celu uniknięcie tych nieefektywnych, z punktu widzenia całej branży, zachowań. Ponadto samoregulacja jako system, w którym zasady postępowania są ustalane, administrowane i egzekwowane przez samych uczestników danej społeczności, traktowana jest często przez przedsiębiorców jako „mniejsze zło” w porównaniu z ograniczeniami o charakterze zewnętrznym (przepisami prawnymi).

W praktyce najczęściej występuje powiązanie pomiędzy samoregulacją i regulacją o charakterze prawnym (włączanie do procesu samokontroli elementów kontroli zewnętrznej, w różnym stopniu i w różnej formie) określane jako *co-regulation*, co można tłumaczyć jako **współregulacja**. W odróżnieniu zatem od czystej samoregulacji w systemie współregulacji występuje sytuacja, w której ciało o uprawnieniach wynikających z ustawy przenosi (deleguje) na organ samokontrolny odpowiedzialność, zachowując uprawnienie do interweniowania w razie potrzeby.¹³ Oznacza to, iż w systemie współregulacji występują samorządy zawodowe, które są podległe nadzorowi państwowemu.

W Polsce sektor wolnych zawodów świadczących usługi budowlane charakteryzuje się znacznym (w porównaniu z większością zawodów) stopniem uregulowania, będącym połączeniem regulacji państwowych oraz samoregulacji. Odrębne akty prawne normują zdobywanie uprawnień do wykonywania zawodu, prawa i obowiązki towarzyszące jego wykonywaniu, postępowanie dyscyplinarne oraz organizację samorządu danego zawodu. W

¹² A. Morzysz, *Rola kodeksów dobrych praktyk w ochronie konsumenta w: Ochrona konkurencji i konsumentów w Polsce i Unii Europejskiej*, pod red. C. Banasińskiego, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Warszawa 2005.

¹³ Ibid.

związku z występowaniem powiązań pomiędzy strukturami samoregulacyjnymi i regulacjami o charakterze prawnym można mówić o występowaniu systemu współregulacji.

Zgodnie z informacjami dostępnymi na stronie Biura Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej, które prowadzi bazę danych o zawodach regulowanych w Polsce, oraz zgodnie z informacjami udostępnianymi na stronach samorządów zawodowych, działalność architektów oraz inżynierów budowlanych regulują następującymi akty prawne:

- *Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane* (Dz. U. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.),
- *Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów* (Dz. U. Nr 5, poz. 42, z późn. zm.),
- *Rozporządzenie Ministra Transportu i Budownictwa z dnia 28 kwietnia 2006 r. w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie* (Dz. U. Nr 83, poz. 578),
- *Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 31 października 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego w stosunku do członków samorządów zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów* (Dz. U. Nr 194, poz. 1635),
- *Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 11 grudnia 2003 r. w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej architektów oraz inżynierów budownictwa* (Dz. U. Nr 220, poz. 2174),
- *Ustawa z dnia 18 marca 2008 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej* (Dz. U. Nr. 63 poz. 394), określana w dalszej części raportu jako ustawa o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych,
- *Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 18 maja 2004 r. w sprawie określania metod i podstaw sporządzania kosztorysu inwestorskiego, obliczania planowanych kosztów prac projektowych oraz planowanych kosztów robót budowlanych określonych w programie funkcjonalno – użytkowym* (Dz. U. Nr. 130 poz. 1389), określane w dalszej części raportu jako rozporządzenie w sprawie określenia metod i podstaw sporządzania kosztorysu inwestorskiego.

Natomiast do najważniejszych wewnętrznych aktów, uchwalonych przez organy samorządów w ramach tworzenia prawa korporacyjnego, można zaliczyć:

- *Statut Izby Architektów* przyjęty uchwałą nr 2 I Krajowego Zjazdu Izby Architektów w sprawie Statutu Izby Architektów w dniu 19 stycznia 2002 r. z późniejszymi zmianami,
- *Statut Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa* poprawiony i uzupełniony przez VII Krajowy zjazd PIIB w dniach 20-21 czerwca 2008 r.,
- Regulaminy poszczególnych organów samorządu: Krajowej Rady, Krajowej Komisji Rewizyjnej, Krajowej Komisji Kwalifikacyjnej, Krajowego Sądu Dyscyplinarnego, Krajowego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej, regulaminy Okręgowych Rad, Okręgowych Komisji Rewizyjnych, Okręgowych Komisji Kwalifikacyjnych, Okręgowych Sądów Dyscyplinarnych, Okręgowych Rzeczników Odpowiedzialności Zawodowej,
- *Kodeks Etyki Zawodowej Architektów* (Załącznik do Uchwały 01 III Sprawozdawczego Krajowego Zjazdu Izby Architektów podjętej w dniu 18 czerwca 2005 r.),
- *Kodeks etyki zawodowej członków Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa* (z dnia 2 lutego 2007 r., uchwalony przez Nadzwyczajny Krajowy Zjazd PIIB),
- *Regulamin Honorarium Architekta* (przyjęty uchwałą Krajowej Rady Izby Architektów w dniu 13 stycznia 2006 r.),
- *Standardy Wykonywania Zawodu i Zakres Usług Architekta* (przyjęty uchwałą Krajowej Rady Izby Architektów w dniu 13 stycznia 2006 r.),
- *Regulamin postępowania w sprawie uznawania kwalifikacji do wykonywania zawodu architekta w stosunku do osób będących obywatelami państw członkowskich Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej oraz państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, którzy nabyli w tych państwach, poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, kwalifikacje do wykonywania zawodu architekta* (załącznik do uchwały KRIA nr-13-II-2009 z dnia 1 kwietnia 2009 r.) oraz *Regulamin postępowania w sprawie uznawania kwalifikacji do wykonywania samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie wobec obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej lub państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu*

(EFTA), którzy nabyli w tych państwach, poza granicami Rzeczypospolitej, kwalifikacje odpowiadające uprawnieniom budowlanym w Polsce (załącznik do Uchwały nr 2/R/09 z dnia 28.01.09 r. przyjęty 19 marca 2009 r. przez Krajową Radę PIIB), określanych w dalszej części raportu jako regulaminy Izb w sprawie uznawania kwalifikacji do wykonywania zawodu.

Architekci posiadają bardziej rozbudowane prawo korporacyjne niż inżynierowie budowlani, ponieważ dotyczą ich również *Standardy Wykonywania Zawodu i Zakres Usług Architekta* oraz *Regulamin Honorarium Architekta*, które zostały przyjęte jednocześnie uchwałą Krajowej Rady Izby Architektów, według której należy je również razem rozpatrywać. Krajowa Rada Izby Architektów zastrzega, iż *Kodeks Etyki Zawodowej Architektów* wyznacza ogólne wymagania dotyczące zachowań architektów, natomiast *Standardy* formułują uszczegółowienia tych wymagań.

Samorządy zawodowe zarówno architektów jak i inżynierów budowlanych działają na podstawie ustawy o samorządach zawodowych. **Art. 1 ustawy o samorządach zawodowych** określa organizację i zadania samorządu zawodowego, a także prawa i obowiązki jego członków. Przynależność do samorządu zawodowego jest obligatoryjna. Zgodnie z **art. 6 ust. 1 ustawy o samorządach zawodowych** prawo wykonywania samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie oraz samodzielnego projektowania przestrzeni w skali regionalnej lub lokalnej bądź kierowania zespołem prowadzącym takie prace przysługuje wyłącznie osobom wpisanym na listę członków właściwej Izby.

W przypadku architektów organem samorządowym, do którego przynależność jest obowiązkowa, jest Izba Architektów RP. Izba zrzesza osoby, które posiadają uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej do projektowania bez ograniczeń. Zgodnie z europejskim systemem uznawania kwalifikacji, zrzesza ona również osoby, które są obywatelami państw członkowskich, którzy nabyli kwalifikacje zawodowe do wykonywania działalności w budownictwie, równoznacznej wykonywaniu samodzielnych funkcji

technicznych w dziedzinie architektury na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz posiadają odpowiednią decyzję o uznaniu kwalifikacji zawodowych.¹⁴

W przypadku inżynierów budowlanych organem samorządowym, do którego przynależność jest obowiązkowa, jest Polska Izba Inżynierów Budownictwa. Izba zrzesza osoby, które posiadają uprawnienia budowlane w specjalnościach, o których mowa w **art. 14. ust. 1 ustawy Prawo budowlane**. Zgodnie z europejskim systemem uznawania kwalifikacji zrzesza ona również osoby, które są obywatelami państw członkowskich, które nabyły kwalifikacje zawodowe do wykonywania działalności, równoznacznej wykonywaniu samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz posiadają odpowiednią decyzję o uznaniu kwalifikacji zawodowych. Obok inżynierów różnych specjalności, do samorządu inżynierów budownictwa przynależą także osoby, które posiadają uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej do projektowania w ograniczonym zakresie.

Obecnie w branży architektonicznej oraz inżynieryjnej działają również dobrowolne organizacje, stowarzyszenia, federacje, fundacje oraz związki, takie jak:

- Stowarzyszenie Architektów Rzeczypospolitej Polskiej,
- Związek Polskich Artystów Plastyków,
- Fundacja Twórców Architektury,
- Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa,
- Stowarzyszenie Inżynierów, Doradców i Rzeczoznawców,
- Izba Projektowania Budowlanego,
- Polski Kongres Drogowy,
- Stowarzyszenie Inżynierów Techników Komunikacji,
- Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków.

¹⁴ Izba jednak nie obejmuje wszystkich rzeczywiście uprawiających zawód architekta. Architekci, których działalność związana jest z urbanistyką przynależą do Izby Urbanistów, architekci posiadający uprawnienia w pełnym zakresie – do Izby Architektów RP, osoby, które posiadają uprawnienia ograniczone w specjalności architektonicznej – do Izby Inżynierów Budownictwa, architekci wnętrz i architekci krajobrazu nie należą do żadnej z Izb. Zatem nie wszyscy ci, którzy zajmują się tworzeniem architektury i kształtowaniem przestrzeni są objęci obowiązkowym członkostwem w samorządzie architektów.

Zanim powstały samorządy zawodowe, w badanym sektorze istniały dwie znaczące organizacje: Stowarzyszenie Architektów Rzeczypospolitej Polskiej oraz Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa. Perspektywy wejścia Polski do Unii Europejskiej doprowadziły do przyjęcia przez Sejm Rzeczypospolitej w 2000 roku *ustawy o samorządach zawodowych*, a następnie powstania w 2002 roku Izby Architektów Rzeczypospolitej Polskiej oraz 1 stycznia 2003 roku Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa oraz Krajowej Izby Urbanistów. Głównym motywem powstania samorządów była konieczność wyznaczenia bądź utworzenia organów, które wyręczyłyby władze państwowe przede wszystkim w wydawaniu i przyjmowaniu dyplomów, świadectw i innych poświadczeń kwalifikacji, jak również wszelkich dokumentów i informacji, o których mowa w *Dyrektywie 2005/36/WE o uznawaniu kwalifikacji zawodowych*. Samorządy zatem od 2002 roku z jednej strony przejęły kompetencję nadawania uprawnień zawodowych od wojewodów, z drugiej uzyskały kompetencję potwierdzania wykształcenia, egzaminowania oraz nadawania uprawnień budowlanych w specjalnościach, o których mowa w ustawie Prawo budowlane.

Do podstawowych zadań zarówno Izby Architektów RP jak i Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa, wynikających z *ustawy o samorządach zawodowych*, należą:

- sprawowanie nadzoru nad należyтым i sumiennym wykonywaniem zawodu przez członków Izb,
- reprezentowanie i ochrona interesów zawodowych swoich członków,
- ustalanie zasad etyki zawodowej i nadzór nad jej przestrzeganiem,
- nadawanie i pozbawianie uprawnień budowlanych w specjalnościach, o których mowa w ustawie Prawo budowlane, uznawanie kwalifikacji zawodowych oraz nadawanie i pozbawianie tytułu rzeczoznawcy budowlanego,
- przeprowadzanie egzaminów oraz potwierdzanie kwalifikacji,
- współdziałanie z organami administracji rządowej i organami samorządu terytorialnego oraz z innymi samorządami zawodowymi i stowarzyszeniami zawodowymi,

- opiniowanie minimalnych wymagań programowych w zakresie kształcenia zawodowego architektów, inżynierów budownictwa lub urbanistów oraz wnioskowanie w tych sprawach,
- współdziałanie w doskonaleniu kwalifikacji zawodowych architektów, inżynierów budownictwa lub urbanistów,
- zarządzanie majątkiem i działalnością gospodarczą samorządu zawodowego,
- prowadzenie postępowań w zakresie odpowiedzialności zawodowej i dyscyplinarnej członków samorządów zawodowych,
- opiniowanie projektów aktów normatywnych dotyczących architektury, budownictwa lub zagospodarowania przestrzennego,
- organizowanie i prowadzenie instytucji samopomocowych oraz innych form pomocy materialnej członkom samorządów zawodowych,
- prowadzenie list członków samorządów zawodowych,
- realizacja zadań statutowych.

W zawodzie architekta, w odróżnieniu od zawodu inżyniera budowlanego, zadania związane z zapewnieniem właściwego funkcjonowania profesji zostały podzielone na mocy **porozumienia** zawartego w **dniu 15 listopada 2002 roku** pomiędzy **Stowarzyszeniem Architektów Polskich (SARP)** a **Izbą Architektów RP**. Celem porozumienia było osiągnięcie harmonijnej współpracy obu organizacji.

Izba Architektów RP wzięła na siebie odpowiedzialność za:

- sprawowanie nadzoru nad należyтым i starannym wykonywaniem zawodu przez architektów,
- tworzenie właściwych warunków dla wykonywania zawodu architekta poprzez dbałość o legalność działań podmiotów działających na rynku architektonicznym, przestrzeganie ustalonych norm postępowania i etyki zawodowej, zapewnienie korzystnych warunków wykonywania zawodu oraz obowiązkowego ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej architektów itp.,

- nadawanie i pozbawianie uprawnień budowlanych,
- przyznawanie tytułu rzeczoznawcy w specjalności architektonicznej,
- prowadzenie postępowań w zakresie odpowiedzialności zawodowej i dyscyplinarnej architektów,
- ustalenie zasad etyki zawodowej architektów,
- tworzenie właściwych relacji architekt – zamawiający,
- prowadzenie szkoleń przed egzaminami na uprawnienia budowlane i projektowe.

SARP zobowiązał się do:

- organizacji działań zmierzających do podnoszenia poziomu nauczania i doskonalenia kwalifikacji zawodowych architektów,
- wydawania rekomendacji związanych z walorami jakościowymi dzieł architektów, projektantów innych zawodów, a także działalności firm bezpośrednio związanych z działalnością inwestycyjną,
- nadawania statusu twórcy,
- zbiorowego zarządzania prawami autorskimi,
- krytyki w zakresie twórczości architektonicznej,
- organizacji konkursów architektonicznych,
- prowadzenia działalności usługowej w zakresie specjalistycznego rzeczoznawstwa i promocji szczególnie wartościowych rozwiązań technicznych i materiałów budowlanych,
- promocji twórczości architektonicznej,
- upowszechniania wiedzy o architekturze,
- dokumentowania dorobku twórczego architektów.

Obie Izby mają swoje organy, prawo i zasady jego egzekwowania. Struktura samorządu zawodowego architektów oraz inżynierów budowlanych regulowana jest przepisami ustawy o samorządach zawodowych. W myśl tej ustawy zarówno Izba Architektów RP jak i Polska

Izba Inżynierów Budownictwa obejmują Krajowe i Okręgowe Izby (po jednej na każde województwo).

Krajowa Izba jest najwyższą jednostką organizacyjną samorządu zawodowego dla architektów i inżynierów. Posiada ona, zgodnie z **art. 28 ust. 1 ustawy o samorządach zawodowych**, następujące organy:

- **Krajowy Zjazd Izby**, który wybiera Prezesa i członków Krajowej Rady Izby oraz Krajowego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej, uchwała statut i regulaminy określające organizację organów Izby i tryb ich działania, ustala wysokość i sposób uiszczania składek członkowskich i innych opłat na rzecz Izby oraz zasady ich podziału, ustala zasady prowadzenia listy członków Izby, uchwała zasady etyki zawodowej, ustala program działania samorządu zawodowego, rozpatruje i zatwierdza sprawozdania z działalności Krajowej Rady Izby, Krajowej Komisji Rewizyjnej, Krajowej Komisji Kwalifikacyjnej, Krajowego Sądu Dyscyplinarnego i Krajowego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej;
- **Krajowa Rada Izby**, która wykonuje uchwały Krajowego Zjazdu Izby, koordynuje i nadzoruje działalność Okręgowych Rad Izb, reprezentuje członków Izby, wspiera podnoszenie kwalifikacji zawodowych członków Izb, uchwała regulamin postępowania kwalifikacyjnego w sprawach nadawania uprawnień budowlanych i tytułu rzeczoznawcy budowlanego, uchwała regulamin określający sposób i tryb przeprowadzania egzaminu, podejmuje uchwały potwierdzające kwalifikacje osób, wydaje, po przeprowadzeniu postępowania weryfikacyjnego, decyzję w sprawie uprawnień budowlanych, w wypadku nadania uprawnień budowlanych zobowiązuje Okręgową Izbę, wskazaną przez zainteresowanego, do dokonania wpisu na listę członków, opiniuje projekty aktów normatywnych dotyczących architektury, budownictwa lub zagospodarowania przestrzennego, składa sprawozdanie ze swojej działalności Krajowemu Zjazdowi Izby, reprezentuje samorząd wobec organów władzy publicznej oraz organizacji społecznych, zawodowych, samorządowych i innych, przedstawia odpowiednio ministrowi właściwemu do spraw architektury i budownictwa lub ministrowi właściwemu do spraw

gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej coroczne informacje o działalności Krajowej Izby;

- **Krajowa Komisja Rewizyjna**, która kontroluje statutową, finansową i gospodarczą działalność Krajowej Izby, przedstawia sprawozdanie z działalności kontrolnej Krajowemu Zjazdowi Izby, sprawuje nadzór nad działalnością Okręgowych Komisji Rewizyjnych;
- **Krajowa Komisja Kwalifikacyjna**, która prowadzi postępowanie odwoławcze i wydaje decyzje w drugiej instancji, opracowuje zestawy pytań egzaminacyjnych, wydaje decyzje w sprawie nadania tytułu rzeczoznawcy budowlanego, dokonuje, co najmniej raz do roku, analizy przeprowadzonych postępowań kwalifikacyjnych w sprawach nadawania uprawnień budowlanych i rzeczoznawstwa budowlanego, składa Krajowemu Zjazdowi Izby sprawozdanie ze swojej działalności, sprawuje nadzór nad działalnością Okręgowych Komisji Kwalifikacyjnych;
- **Krajowy Sąd Dyscyplinarny**, który rozpatruje odwołania od orzeczeń Okręgowych Sądów Dyscyplinarnych, rozpatruje jako sąd pierwszej instancji sprawy członków organów Krajowej Izby i Okręgowych Izb z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej oraz z zakresu odpowiedzialności zawodowej członków Izb, składa Krajowemu Zjazdowi Izby coroczne sprawozdanie ze swojej działalności, sprawuje nadzór nad działalnością Okręgowych Sądów Dyscyplinarnych;
- **Krajowy Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej**, który prowadzi postępowanie wyjaśniające oraz sprawuje funkcje oskarżyciela w sprawach z zakresu odpowiedzialności zawodowej członków Izb i dyscyplinarnej członków organów Krajowej Izby, składa odwołania od orzeczeń Krajowego Sądu Dyscyplinarnego do właściwego sądu apelacyjnego w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej lub skargę do sądu administracyjnego w zakresie odpowiedzialności zawodowej członków Izb architektów oraz inżynierów budownictwa, sprawuje nadzór nad działalnością Okręgowych

Rzeczników Odpowiedzialności Zawodowej, składa Krajowemu Zjazdowi Izby roczne i kadencyjne sprawozdanie ze swojej działalności;

Okręgowe Izby, zgodnie z *art. 14 ust. 1 ustawy o samorządach zawodowych*, posiadają następujące organy:

- **Okręgowy Zjazd Izby**, który jest najwyższym organem, ustala zasady gospodarki finansowej Okręgowej Izby oraz uchwała budżet Okręgowej Izby, rozpatruje i zatwierdza sprawozdania z działalności Okręgowej Rady Izby, Okręgowej Komisji Rewizyjnej, Okręgowej Komisji Kwalifikacyjnej, Okręgowego Sądu Dyscyplinarnego i Okręgowego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej, wybiera przewodniczących i członków organów Okręgowej Izby oraz Okręgowego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej i delegatów na Krajowy Zjazd Izby;
- **Okręgowa Rada Izby**, która wykonuje zadania samorządu zawodowego na obszarze działania Izby, w okresie między zjazdami, w szczególności: kieruje działalnością Okręgowej Izby, wykonuje uchwały Okręgowego Zjazdu Izby, dokonuje podziału obszaru działania Okręgowej Izby na obwody wyborcze i ustala liczbę delegatów na Okręgowy Zjazd, sporządza sprawozdania z wykonania budżetu, składa Okręgowemu Zjazdowi Izby oraz Krajowej Radzie Izby sprawozdania ze swojej działalności, reprezentuje samorząd zawodowy przed organami administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz właściwymi stowarzyszeniami zawodowymi, prowadzi listę członków Okręgowej Izby, prowadzi rejestr ukaranych z tytułu odpowiedzialności dyscyplinarnej członków Okręgowej Izby, wydaje członkom Izby: zaświadczenie o członkostwie w Izbie; zaświadczenie potwierdzające posiadanie kwalifikacji zgodnych z wymaganiami wynikającymi z przepisów prawa Unii Europejskiej oraz że posiadany dyplom ukończenia studiów wyższych odpowiada dokumentom poświadczającym posiadanie kwalifikacji zawodowych architekta, wynikających z przepisów prawa Unii Europejskiej; zaświadczenie potwierdzające posiadanie kwalifikacji do wykonywania zawodu inżyniera budownictwa lub urbanisty na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej; inne zaświadczenia

wymagane przez właściwe organy państw członkowskich, zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej;

- **Okręgowa Komisja Rewizyjna**, która kontroluje działalność statutową, finansową i gospodarczą Okręgowej Izby, składa sprawozdania Okręgowemu Zjazdowi Izby i Krajowej Komisji Rewizyjnej;
- **Okręgowa Komisja Kwalifikacyjna**, która prowadzi postępowania kwalifikacyjne w sprawach nadawania uprawnień budowlanych, zwane dalej postępowaniami kwalifikacyjnym, potwierdza kwalifikacje osób oraz przeprowadza egzaminy, wydaje decyzje o nadaniu tych uprawnień, przesyła decyzje o nadaniu uprawnień budowlanych do Okręgowej Rady Izby oraz do centralnego rejestru, prowadzi rejestr osób, którym nadała uprawnienia budowlane, składa sprawozdania ze swojej działalności Okręgowemu Zjazdowi Izby i Krajowej Komisji Kwalifikacyjnej;
- **Okręgowy Sąd Dyscyplinarny**, która rozpatruje sprawy z zakresu odpowiedzialności zawodowej określonej w ustawie Prawo budowlane oraz sprawy dyscyplinarne członków Okręgowej Izby wniesione przez Okręgowego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej lub Okręgową Radę Izby;
- **Okręgowy Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej**, który prowadzi postępowania wyjaśniające oraz sprawuje funkcję oskarżyciela w sprawach z zakresu odpowiedzialności zawodowej członków Izb architektów oraz inżynierów budownictwa i dyscyplinarnej członków Okręgowej Izby, składa odwołania od orzeczeń Okręgowego Sądu Dyscyplinarnego do Krajowego Sądu Dyscyplinarnego, a od orzeczeń Krajowego Sądu Dyscyplinarnego składa odwołania do właściwego sądu apelacyjnego w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej albo skargę do sądu administracyjnego w zakresie odpowiedzialności zawodowej członków Izb architektów oraz inżynierów budownictwa, składa Okręgowemu Zjazdowi Izby i Krajowemu Rzecznikowi Odpowiedzialności Zawodowej roczne i kadencyjne sprawozdania ze swojej działalności;

Członkom samorządów zawodowych zarówno architektów jak i inżynierów budowlanych nie stawia się wymogu szkolenia ustawicznego. Zgodnie z informacjami uzyskanymi od Izby Architektów RP, jest ona w trakcie tworzenia zintegrowanego systemu szkolenia ustawicznego, korzystając z wzorców podobnych systemów funkcjonujących w kilku krajach europejskich. Jako projekt pilotażowy zintegrowanego **systemu szkolenia ustawicznego** w 2009 r. Izba Architektów RP wskazała przeprowadzone ogólnopolskie szkolenie w zakresie charakterystyk energetycznych budynków. W chwili obecnej zaś prowadzi formę szkolenia zawodowego w postaci dostępu każdego członka Izby do bezpłatnego czasopisma „*Zawód: Architekt*”, poprzez informacje w serwisach internetowych Izby oraz lokalne szkolenia techniczne organizowane przez Okręgowe Izby Architektów. Natomiast samorząd zawodowy inżynierów budownictwa organizuje w znacznej mierze nieodpłatne szkolenia dla członków Izby, wydaje publikację „*Inżynier Budownictwa*” oraz prowadzi serwisy internetowe.

Nadzór nad Izłą Architektów RP jak i Izłą Inżynierów Budownictwa jest sprawowany przez organ administracji państwowej - Ministra Infrastruktury (minister właściwy do spraw budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej). W myśl **art. 16. ust. 1 ustawy Prawo budowlane** organ ten jest właściwym organem do określania kwestii związanych z uzyskiwaniem uprawnień budowlanych, takich jak: rodzaje i zakresy przygotowania zawodowego do wykonywania samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie, sposoby stwierdzania posiadania tego przygotowania, wykazy kierunków wykształcenia odpowiedniego i pokrewnego dla danej specjalności, wykazy specjalizacji wyodrębnionych w ramach poszczególnych specjalności, a także sposoby przeprowadzania i zakresy egzaminów oraz zasady odpłatności za postępowanie kwalifikacyjne.

Zgodnie z **art. 12c ustawy Prawo budowlane** organ ten jest również właściwym organem do określania, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw oświaty i wychowania, wykazu dyplomów, certyfikatów i innych dokumentów oraz tytułów naukowych potwierdzających posiadanie kwalifikacji zawodowych w dziedzinie architektury, wydawanych w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stronach umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, które, biorąc pod uwagę

wymagania Unii Europejskiej w zakresie uznawania kwalifikacji zawodowych, są uznawane w Rzeczypospolitej Polskiej.

Ponadto, zgodnie z **art. 20 ust. 2 ustawy o samorządach zawodowych**, wpis na listę członków Izby uważa się za dokonany, jeżeli minister właściwy do spraw budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej nie sprzeciwi się wpisowi w terminie 30 dni od otrzymania uchwały o wpisie na listę członków Izby wraz z aktami osobowymi wpisanego.

Oprócz tego, zgodnie z **art. 12 ust. 2 ustawy o samorządach zawodowych** wszelkie uchwały organów samorządu są przysyłane temu ministrowi w terminie 14 dni od ich podjęcia. Minister w ciągu 30 dni od daty ich otrzymania może je zaskarżyć do Sądu Administracyjnego oraz, zgodnie z **art. 12 ust. 3 ustawy o samorządach zawodowych**, może zwrócić się do właściwego Krajowego Zjazdu lub właściwej Krajowej Rady o podjęcie uchwały w określonej sprawie należącej do właściwości samorządu.

Ponadto, zgodnie z **ustawą Prawo budowlane**, organ ten jest również właściwym organem do szczegółowego określania kwestii związanych z procesem budowlanym, takich jak: zakresy i formy projektu budowlanego (**art. 34 ust. 6 pkt 1**), rodzaje obiektów budowlanych, przy których realizacji wymagane jest ustanowienie przez inwestora inspektora nadzoru inwestorskiego (**art. 19 ust. 2**), wzory wniosków o pozwolenie na budowę i decyzji o pozwoleniu na budowę (**art. 32 ust. 5**), wzór książki obiektu budowlanego i sposób jej prowadzenia (**art. 64 ust. 4**), wzór rejestru wniosków o pozwolenie na budowę i decyzja o pozwoleniu na budowę (**art. 82 ust. 4**).

Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego, przy pomocy Głównego Urzędu Nadzoru Budowlanego, na mocy **art. 88a ustawy Prawo budowlane**, oprócz nadzoru nad organami administracji architektoniczno-budowlanej oraz organami nadzoru budowlanego, ma za zadanie prowadzić w formie elektronicznej centralne rejestry: (i) osób posiadających uprawnienia budowlane, (ii) rzeczoznawców budowlanych oraz (iii) ukaranych z tytułu odpowiedzialności zawodowej.

3.3 *Egzekwowanie właściwego wykonywania obowiązków*

Naruszenie obowiązków zawodowych, ale także postępowanie sprzeczne z godnością zawodową i zasadami etyki podlega wewnętrznemu wymiarowi sprawiedliwości. Z jednej strony architekci oraz inżynierowie podlegają regulacjom wewnętrznym w postaci regulaminów i uchwał korporacyjnych oraz regulacjom wynikającym z ustawy Prawo budowlane, ustawy o samorządach zawodowych oraz rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 13 października 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego w stosunku do członków samorządów zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów. Z drugiej strony podlegają wymiarowi sprawiedliwości na zasadach powszechnie obowiązujących.

Zgodnie z **art. 95 ustawy Prawo budowlane** odpowiedzialności zawodowej w budownictwie podlegają osoby, które:

- dopuściły się występków lub wykroczeń, określonych ustawą Prawo budowlane,
- zostały ukarane w związku z wykonywaniem samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie,
- wskutek rażących błędów lub zaniedbań spowodowały zagrożenie życia lub zdrowia ludzi, bezpieczeństwa mienia lub środowiska albo znaczne szkody materialne,
- nie spełniają lub spełniają niedbale swoje obowiązki,
- uchylają się od podjęcia nadzoru autorskiego lub wykonują niedbale obowiązki wynikające z pełnienia tego nadzoru.

Zgodnie z **art. 45 ust. 1 ustawy o samorządach zawodowych** architekci jak i inżynierowie podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za zawinione naruszenie obowiązków zawartych w **art. 41** tej ustawy, czyli za:

- nieprzestrzeganie przy wykonywaniu czynności zawodowych obowiązujących przepisów oraz zasad wiedzy technicznej,

- nieprzestrzeganie zasad etyki zawodowej,
- niestosowanie się do uchwał organów Izby,
- nieregularnie opłacanie składek członkowskich.

Od odpowiedzialności dyscyplinarnej wyłączone są czyny podlegające odpowiedzialności zawodowej oraz czyny podlegające odpowiedzialności porządkowej zgodnie z przepisami Kodeksu pracy.

Według *art. 96 ust. 1 Prawa budowlanego* popełnienie czynów powodujących odpowiedzialność zawodową w budownictwie jest zagrożone następującymi karami:

- **upomnieniem,**
- **upomnieniem** z jednoczesnym nałożeniem **obowiązku złożenia w wyznaczonym terminie egzaminu,**
- **zakazem wykonywania** samodzielnej funkcji technicznej w budownictwie, na okres **od roku do 5 lat** połączonym z **obowiązkiem złożenia w wyznaczonym terminie egzaminu.**

Zakaz wykonywania samodzielnej funkcji technicznej w budownictwie może być orzeczony w przypadku znacznego społecznego niebezpieczeństwa czynu oraz jest zawsze orzekany na czas określony wynoszący od roku do 5 lat.

Kary w sprawach dyscyplinarnych są z kolei regulowane *art. 54 ust. 1 ustawy o samorządach zawodowych*, według którego Okręgowy Sąd Dyscyplinarny w sprawach dyscyplinarnych może orzekać następujące kary:

- **upomnienie,**
- **nagana,**
- **zawieszenie** w prawach członka Izby na okres **do 2 lat,**
- **skreślenie** z listy członków Izby.

Skreślenie z listy członków Izby, które jest jednoznaczne z utratą prawa do wykonywania zawodu, zgodnie z **art. 42 ustawy o samorządach zawodowych** może nastąpić w wypadku: (i) wniosku członka, (ii) orzeczenia o stwierdzeniu utraty uprawnień budowlanych, (iii) orzeczenia skreślenia z listy członków Izby jako kary, (iv) śmierci członka oraz (v) nieuiszczania składek członkowskich przez okres 1 roku.

Zarówno w przypadku odpowiedzialności zawodowej jak i dyscyplinarnej zakaz wykonywania samodzielnej funkcji technicznej nie powoduje utraty uprawnień budowlanych. Uprawnienia do pełnienia samodzielnej funkcji technicznej w budownictwie może utracić osoba, która nie otrzymała oceny pozytywnej z egzaminu, zorganizowanego w dodatkowym terminie. Ponadto, zgodnie z **art. 96 ust. 4-6 ustawy Prawo budowlane**, zakaz wykonywania samodzielnej funkcji technicznej w budownictwie może być orzeczony również w stosunku do osoby, która pomimo dwukrotnego upomnienia ponownie dopuściła się czynu powodującego odpowiedzialność zawodową oraz w stosunku do osoby, która uchyla się od złożenia nakazanego egzaminu.

Zawieszenie w prawach członka Izby, regulowane w **art. 42. ust. 3 ustawy o samorządach zawodowych**, następuje w wypadku: (i) orzeczenia kary z tytułu odpowiedzialności zawodowej, o której mowa w **art. 96 ust. 1 pkt 3 ustawy Prawo budowlane**, czyli orzeczenia zakazu wykonywania samodzielnej funkcji technicznej w budownictwie, na okres od roku do 5 lat, połączonym z obowiązkiem złożenia w wyznaczonym terminie egzaminu, (ii) orzeczenia kary dyscyplinarnej o zawieszeniu w prawach członka Izby, (iii) nieuiszczania składek członkowskich przez okres dłuższy niż 6 miesięcy lub (iv) na wniosek członka Izby, który czasowo zaprzestał wykonywania samodzielnej funkcji technicznej w budownictwie.

Ukaranie jedną z kar, o których mowa w **art. 96 ust. 1 ustawy Prawo budowlane** skutkuje pozbawieniem w drodze decyzji tytułu rzeczoznawcy budowlanego, co nie musi jednak pociągać za sobą utraty uprawnień budowlanych.

3.4 Organizacja zawodów na szczeblu międzynarodowym

Zarówno Izba Architektów RP jak i Polska Izba Inżynierów Budownictwa należą do europejskich organizacji zrzeszających krajowe Izby. W przypadku architektów jest to **Rada Architektów Europy (Architects' Council of Europe)** z siedzibą w Brukseli, natomiast w przypadku inżynierów budowlanych **Europejska Rada Izb Inżynierów (European Council of Engineers Chambers)** z siedzibą w Wiedniu.

Celem tych organizacji jest reprezentowanie interesów członków narodowych Izb na forum Komisji i Parlamentu Europejskiego. Przejawia się to w proponowaniu rozwiązań prawnych, monitorowaniu wprowadzania ich w życie, przeprowadzaniu analiz, promowaniu standardów technicznych i etycznych wykonywania zawodów w Europie. Stąd w ramach współpracy z pokrewnymi organizacjami na poziomie europejskim, w celu osiągnięcia większej konwergencji zasad wykonywania zawodu, powstały między innymi europejskie kodeksy dobrych praktyk w zawodzie architekta oraz inżyniera budowlanego (*European Deontological Code for Providers of Architectural Services* oraz *Code of Conduct for European Chartered Engineers*).

W związku ze zbliżającą się Polską Prezydencją w Radzie UE w roku 2011 samorząd architektów podjął również uchwałę o przystąpieniu od 2010 roku do **Europejskiego Forum Polityk Architektonicznych (ETAP)** z siedzibą w Paryżu.

4 Bariery związane z wejściem do zawodów architekta i inżyniera budowlanego

Reglamentowanie dostępu do zawodu architekta oraz inżyniera budowlanego przybiera postać ograniczeń jakościowych z uwagi na fakt, iż uzyskanie uprawnień budowlanych wiąże się ze spełnieniem określonych wymagań odnośnie minimalnego okresu specjalistycznej edukacji, minimalnego okresu praktyki zawodowej oraz pozytywnego przejścia postępowania egzaminacyjnego. Jakościowe restrykcje połączone są z zastrzeżonym prawnie obszarem świadczenia usług, jak również z koniecznością wpisu na listę członków właściwej Okręgowej Izby. W ten sposób, poprzez eliminację z rynku osób o niepotwierdzonych kompetencjach, regulacje mają gwarantować, iż architekci i inżynierowie będą w stanie sprostać standardom wymagany dla prawidłowego świadczenia powierzonych im usług. Ważne jest jednak, aby regulacyjne bariery wejścia do zawodu były proporcjonalne do złożoności zadań wykonywanych w ramach tych profesji.

4.1 *Etapy zdobywania uprawnień do wykonywania zawodu*

Nadawanie uprawnień budowlanych następuje na podstawie przepisów prawa budowlanego oraz przepisów o samorządzie zawodowym tj. ustawy Prawo budowlane, rozporządzenia w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie oraz ustawy o samorządach zawodowych.

Regulacje szczegółowe zawarte są w regulaminach Krajowych oraz Okręgowych Komisji Kwalifikacyjnych, jak również w regulaminach postępowania kwalifikacyjnego w sprawie nadania uprawnień budowlanych.

Zgodnie z **art. 12 ust. 1 ustawy Prawo budowlane** za samodzielną funkcję techniczną w budownictwie uważa się działalność związaną z koniecznością fachowej oceny zjawisk technicznych lub samodzielnego rozwiązania zagadnień architektonicznych i technicznych

oraz techniczno-organizacyjnych, w szczególności działalność obejmującą: (i) projektowanie, sprawdzanie projektów architektoniczno-budowlanych i sprawowanie nadzoru autorskiego, (ii) kierowanie budową lub innymi robotami budowlanymi, (iii) kierowanie wytwarzaniem konstrukcyjnych elementów budowlanych oraz wykonywanie nadzoru i kontroli technicznej nad wytwarzaniem tych elementów, (iv) wykonywanie nadzoru inwestorskiego, (v) sprawowanie kontroli technicznej utrzymania obiektów budowlanych oraz (vi) rzeczoznawstwo budowlane.

Według **art. 12 ust. 2 ustawy Prawo budowlane** samodzielne funkcje techniczne w budownictwie mogą wykonywać wyłącznie osoby posiadające odpowiednie wykształcenie techniczne i praktykę zawodową, stwierdzone decyzją, zwaną "uprawnieniami budowlanymi", wydaną przez organ samorządu zawodowego. Izby zawodowe architektów oraz inżynierów budowlanych są jednostkami upoważnionymi do przeprowadzania kwalifikowania wykształcenia, egzaminowania oraz nadawania uprawnień budowlanych w specjalnościach, o których mowa w ustawie.

Uprawnienia budowlane są udzielane w następujących specjalnościach określonych w **art. 14 ust. 1 ustawy Prawo budowlane**: (i) architektonicznej, (ii) konstrukcyjno-budowlanej, (iii) drogowej, (iv) mostowej, (v) kolejowej, (vii) telekomunikacyjnej, (viii) instalacyjnej w zakresie sieci, instalacji i urządzeń cieplnych, wentylacyjnych, gazowych, wodociągowych i kanalizacyjnych (ix) instalacyjnej w zakresie sieci, instalacji i urządzeń elektrycznych i elektroenergetycznych.

W zależności od posiadanego wykształcenia i zakresu odbytej praktyki zawodowej, zgodnie z **§ 9 ust. 1 rozporządzenia w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie**, egzamin zawodowy jest przeprowadzany na uprawnienia budowlane: (i) do projektowania w danej specjalności, (ii) do kierowania robotami budowlanymi w danej specjalności bądź (iii) do projektowania i kierowania robotami budowlanymi w danej specjalności. Ponadto, zgodnie z **art. 14 ust. 1 ustawy Prawo budowlane**, egzamin zawodowy jest również przeprowadzany w dwóch zakresach tj. na uprawnienia budowlane bez ograniczeń oraz z ograniczeniami.

Zestawienie zakresów uprawnień w ramach omawianych specjalności przedstawia poniższa tabela.

Tabela 6. Zestawienie zakresów uprawnień w ramach specjalności architektonicznej oraz konstrukcyjno-budowlanej na podstawie rozporządzenia Ministra Transportu i Budownictwa w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie

Uprawnienia budowlane w specjalności	Bez ograniczeń	W ograniczonym zakresie
architektonicznej	Uprawniają do projektowania lub kierowania robotami budowlanymi związanymi z obiektem budowlanym w zakresie: 1) sporządzania projektu architektoniczno-budowlanego w odniesieniu do architektury obiektu lub 2) kierowania robotami budowlanymi w odniesieniu do architektury obiektu.	Uprawniają do projektowania obiektu budowlanego lub kierowania robotami budowlanymi związanymi z obiektem o kubaturze do 1.000 m³ na terenie zabudowy zagrodowej.
konstrukcyjno-budowlanej	Uprawniają do projektowania lub kierowania robotami budowlanymi związanymi z obiektem budowlanym w zakresie: 1) sporządzania projektu architektoniczno-budowlanego w odniesieniu do konstrukcji obiektu lub 2) kierowania robotami budowlanymi w zakresie, o którym mowa w pkt 1) oraz w odniesieniu do architektury obiektu (zakres uprawnień do kierowania robotami budowlanymi w specjalności architektonicznej)	Uprawniają do projektowania obiektu budowlanego lub kierowania robotami budowlanymi związanymi z obiektem budowlanym o kubaturze do 1.000 m³ oraz: 1) o wysokości do 12 m nad poziomem terenu, do 3 kondygnacji nadziemnych i o wysokości kondygnacji do 4,8 m; 2) posadowionego na głębokości do 3 m poniżej poziomu terenu, bezpośrednio na stabilnym gruncie nośnym; 3) przy rozpiętości elementów konstrukcyjnych do 6 m i wysięgu wsporników do 2 m; 4) niezawierającego elementów wstępnie sprężanych na budowie; 5) niewymagającego uwzględniania wpływu eksploatacji górniczej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rozporządzenia Ministra Transportu i Budownictwa w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie.

Uprawnienia budowlane z zakresie nieograniczonym w specjalności architektonicznej nadawane są przez Komisję Kwalifikacyjną Izby Architektów, natomiast w zakresie

ograniczonym w specjalności architektonicznej przez Komisję Kwalifikacyjną Izby Inżynierów Budownictwa. Uprawnienia budowlane w pozostałych specjalnościach określonych w *art. 14 ust. 1 ustawy Prawo budowlane*, zarówno w nieograniczonym i ograniczonym zakresie, nadawane są przez Polską Izbę Inżynierów Budownictwa.

W specjalności konstrukcyjno-budowlanej możliwa jest do uzyskania specjalizacja techniczno-budowlana, której nadanie, według *§ 26 rozporządzenia w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie* wymaga: (1) uzyskania pełnych uprawnień budowlanych, (2) odbycia pięcioletniej praktyki we właściwej specjalności w zakresie specjalizacji (przy sporządzaniu projektów - w przypadku specjalizacji do projektowania lub na budowie - w przypadku specjalizacji do kierowania robotami budowlanymi) oraz zgodnie z *§ 27 ust. 2 rozporządzenia w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie* (3) zdania egzaminu. W ramach specjalności konstrukcyjno-budowlanej wyodrębnione zostały następujące specjalizacje techniczno-budowlane do projektowania lub kierowania robotami budowlanymi: geotechnika, obiekty budowlane budownictwa ogólnego, obiekty budowlane budownictwa przemysłowego, budowle wysokościowe, budowle hydrotechniczne, obiekty budowlane melioracji wodnych, rusztowania i deskowania wielofunkcyjne.

Zgodnie z ustawą Prawo budowlane oraz rozporządzeniem w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie proces zdobywania uprawnień składa się z następujących etapów:

- zdobycie właściwego wykształcenia,
- odbycie praktyki zawodowej przygotowującej do wykonywania zawodu,
- zdanie egzaminu,
- dokonanie wpisu do Centralnego Rejestru oraz na listę członków w samorządzie zawodowym.

Pierwsze dwa etapy stanowią przygotowanie do wykonywania zawodu. Kwalifikowanie wykształcenia i praktyki zawodowej, przeprowadzenie egzaminu na uprawnienia budowlane oraz wydawanie decyzji w sprawach nadawania uprawnień budowlanych stanowią postępowanie kwalifikacyjne, które, zgodnie z *art. 24 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy o samorządach zawodowych*), przeprowadzają Okręgowe Komisje Kwalifikacyjne Okręgowych Izb właściwe według miejsca zamieszkania osób ubiegających się o nadanie uprawnień budowlanych.

Wymagania odnośnie charakteru studiów oraz wymiaru czasowego i zakresu praktyki, określone są w *art. 14 ust. 3 ustawy Prawo budowlane* w sposób, który przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7. Wymagania edukacyjne i praktyczne przygotowanie na podstawie ustawy Prawo budowlane

Uzyskanie uprawnień budowlanych do	Bez ograniczeń	W ograniczonym zakresie
Projektowania, sprawdzania projektów architektoniczno-budowlanych	a) posiadanie wyższego wykształcenia odpowiedniego dla danej specjalności b) odbycie dwuletniej praktyki przy sporządzaniu projektów c) odbycie rocznej praktyki na budowie	a) posiadanie wyższego wykształcenia zawodowego odpowiedniego dla danej specjalności lub pokrewnego wykształcenia magisterskiego b) odbycie pięcioletniej praktyki przy sporządzaniu projektów c) odbycie rocznej praktyki na budowie
Kierowania robotami budowlanymi	a) posiadanie wyższego wykształcenia odpowiedniego dla danej specjalności b) odbycie dwuletniej praktyki na budowie	a) posiadanie wyższego wykształcenia zawodowego odpowiedniego dla danej specjalności lub pokrewnego wykształcenia magisterskiego b) odbycie pięcioletniej praktyki na budowie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ustawy *Prawo budowlane*.

Zgodnie z § 7 *rozporządzenia w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie* kwalifikowanie wykształcenia jako odpowiednie lub pokrewnie dla danej specjalności uprawnień budowlanych dokonuje się przez stwierdzenie zgodności

ukończonego kierunku studiów w dyplomie z wymaganym wykształceniem dla tej specjalności.

Wykaz wykształcenia odpowiedniego i pokrewnego dla poszczególnych specjalności uprawnień budowlanych, zawarty w *rozporządzeniu w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie*, prezentuje poniższa tabela.

Tabela 8. Wykaz wykształcenia odpowiedniego i pokrewnego dla poszczególnych specjalności uprawnień budowlanych na podstawie rozporządzenia Ministra Transportu i Budownictwa w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie

Uprawnienia budowlane	Bez ograniczeń	W ograniczonym zakresie
Specjalność architektoniczna	Ukończone studia magisterskie na kierunku architektura i urbanistyka (O).	Ukończone wyższe studia zawodowe na kierunku architektura i urbanistyka (O) lub ukończone studia magisterskie na kierunku budownictwo (P).
Specjalność konstrukcyjno-budowlana	Ukończone studia magisterskie na kierunku budownictwo (O).	Ukończone studia zawodowe na kierunku budownictwo (O) lub ukończone studia magisterskie na kierunku: 1) architektura i urbanistyka (P); 2) inżynieria środowiska (P).

Objaśnienia: (O) - wykształcenie odpowiednie, (P) - wykształcenie pokrewne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *rozporządzenia Ministra Transportu i Budownictwa w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie*.

Zgodnie z *art. 14 ust. 3 ustawy Prawo budowlane*, warunkiem zaliczenia praktyki zawodowej w przypadku projektowania bez ograniczeń oraz sprawdzania projektów architektoniczno-budowlanych jest odbycie dwuletniej praktyki przy sporządzaniu projektów oraz rocznej praktyki na budowie, w przypadku projektowania w ograniczonym zakresie odbycie pięcioletniej praktyki przy sporządzaniu projektów oraz rocznej na budowie, natomiast w przypadku kierowania robotami budowlanymi bez ograniczeń odbycie dwuletniej praktyki na budowie oraz pięcioletniej w wariancie ograniczonym.

W myśl § 3 *rozporządzenia w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie*, praktyka zawodowa odbywana jest pod kierownictwem osoby posiadającej uprawnienia

budowlane bez ograniczeń we właściwej specjalności i będącej członkiem samorządu zawodowego. Do praktyki na budowie zalicza się wykonywanie czynności inspekcyjno-kontrolnych w organach nadzoru budowlanego, przy czym obowiązuje zasada, iż dwa lata pracy przy wykonywaniu czynności inspekcyjno-kontrolnych uznaje się za rok pracy na budowie.

Praktyka zawodowa niezbędna do uzyskania uprawnień budowlanych może być również odbywana za granicą, zgodnie z **§ 5 ust. 2 rozporządzenia w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie**. Odbycie praktyki zawodowej za granicą powinno być potwierdzone zaświadczeniem wydanym przez kierownika jednostki, w której została odbyta praktyka zawodowa, z poświadczeniem osoby nadzorującej, posiadającej uprawnienia odpowiednie w danym kraju.

Zamykający postępowanie kwalifikacyjne egzamin, jak wynika z **art. 12 ust. 3 ustawy Prawo budowlane**, służy sprawdzeniu znajomości procesu budowlanego oraz umiejętności praktycznego zastosowania wiedzy technicznej. Zgodnie z **§ 8 rozporządzenia w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie** egzamin na uprawnienia budowlane składa się z części pisemnej, przeprowadzanej w formie testu, oraz części ustnej.

Można ubiegać się o uprawnienia budowlane do projektowania bądź kierowania robotami w więcej niż jednej specjalności. W takiej sytuacji, stosownie do **§ 9 ust. 2 rozporządzenia w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie**, egzamin jest przeprowadzany w zakresie ograniczonym do zagadnień nieobjętych zakresem egzaminu przy wcześniejszym ubieganiu się o posiadane uprawnienia budowlane.

Zgodnie z **§ 10 ust. 1 rozporządzenia w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie** egzamin na uprawnienia budowlane jest przeprowadzany co najmniej dwa razy w roku. Zgodnie z **§ 10 ust. 3** tego rozporządzenia negatywny wynik części pisemnej egzaminu powoduje niedopuszczenie do części ustnej egzaminu. Zgodnie z **§ 11** tego rozporządzenia po pozytywnym zakończeniu części ustnej egzaminu Izba wydaje decyzję o

nadaniu uprawnień budowlanych. W razie negatywnego wyniku części ustnej egzaminu Izba wydaje decyzje o odmowie nadania uprawnień budowlanych wraz z określeniem terminu, po upływie, którego osoba może powtórzyć część ustną egzaminu. Termin ten nie może być krótszy niż 3 miesiące.

Celem wpisu do centralnego rejestru, Okręgowa Komisja Kwalifikacyjna, która prowadzi rejestr osób, którym nadała uprawnienia budowlane, przesyła kopie ostatecznych decyzji do Okręgowej Rady Izby oraz do Głównego Inspektora Nadzoru Budowlanego.

W przypadku ubiegania się o nadanie tytułu rzeczoznawcy budowlanego, zarówno architekci jak i inżynierowie budowlani w specjalności konstrukcyjno-budowlanej, zgodnie z **art. 15 ust. 1 ustawy Prawo budowlane**, muszą: (i) korzystać w pełni z praw publicznych oraz posiadać: (ii) dyplom ukończenia uczelni wyższej, (iii) uprawnienia budowlane bez ograniczeń, (iv) co najmniej 10 lat praktyki oraz (v) opinie dwóch rzeczoznawców budowlanych w odpowiedniej specjalności.

Nadawanie tytułu rzeczoznawcy budowlanego należy do kompetencji Krajowej Komisji Kwalifikacyjnej, która wraz z orzeczeniem o nadaniu tytułu rzeczoznawcy budowlanego określa również zakres jego funkcji. Podstawę do podjęcia czynności rzeczoznawcy budowlanego stanowi dokonanie wpisu do centralnego rejestru rzeczoznawców budowlanych prowadzonego przez Głównego Inspektora Nadzoru Budowlanego.

Wysokość opłaty za postępowanie kwalifikacyjne określona jest w **§ 13 rozporządzenia w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie**. Opłaty za postępowanie kwalifikacyjne wynoszą: 50% minimalnego wynagrodzenia za pracę z tytułu kwalifikowania wykształcenia i praktyki zawodowej, 50% minimalnego wynagrodzenia za pracę z tytułu przeprowadzenia egzaminu, 30% minimalnego wynagrodzenia za pracę z tytułu ponownego przeprowadzenia części ustnej egzaminu.¹⁵

¹⁵ Przykładowo, opłata za postępowanie kwalifikacyjne wynosiła w 2009 r. z tytułu kwalifikowania i praktyki zawodowej $1.276 \times 50\% = 638 \text{ zł}$, z tytułu przeprowadzenia egzaminu $1.276 \times 50\% = 638 \text{ zł}$, z tytułu ponownego przeprowadzenia części ustnej egzaminu $1.276 \times 30\% = 383 \text{ zł}$. Minimalne wynagrodzenie za pracę

4.2 Ocena restrykcyjności regulacji dostępu do zawodu

Jak zostało wskazane, w zawodach regulowanych obowiązują przepisy, które mogą prowadzić do osłabienia konkurencji na poszczególnych rynkach, w szczególności poprzez ograniczenie możliwości wejścia do zawodu. Ograniczenia takie mogą stwarzać zarówno legislacja, jak i samoregulacja. Wśród barier legislacyjnych, stwarzanych przez ustawy oraz inne akty prawne, wymienić można wymagania dotyczące wykształcenia oraz długości obowiązkowej praktyki zawodowej. Bariery o charakterze samoregulacyjnym wynikają natomiast z nadużywania przyznanych samorządom zawodowym przez państwo uprawnień, w celu ograniczenia konkurencji, na przykład poprzez ustalanie maksymalnej liczby osób, które mogą uzyskać uprawnienia do wykonywania zawodu w danym okresie, przeprowadzanie nieracjonalnie trudnego egzaminu zawodowego, względnie kształtowanie wysokości opłat (egzaminacyjnych, członkowskich, czy też jakichkolwiek innych, na które samorząd zawodowy ma wpływ) na szczególnie wysokim, nieuzasadnionym obiektywnymi czynnikami poziomie.

Występowanie nieuzasadnionych barier w dostępie do zawodu osłabia proces konkurencji oraz zmniejsza skłonność usługodawców do obniżania kosztów, oferowania nowych usług o wyższej jakości czy obniżania cen. Ich istnienie leży w interesie osób, które już wykonują dany zawód, gdyż w związku z ograniczeniem konkurencji osiągać będą one zyski większe niż w sytuacji niekontrolowanego dostępu do zawodu. Bariery wejścia oznaczają zatem wymuszone obniżenie produktywności, ograniczoną przedsiębiorczość usługodawców oraz tym samym marnotrawstwo zasobów w gospodarce.

Za punkt wyjścia do oceny restrykcyjności polskich regulacji dotyczących wejścia do zawodów architekt oraz inżynier budowlany przyjęte zostało porównanie uregulowań polskich oraz wymagań obowiązujących w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Jako elementy służące porównaniu wybrane zostały: **obowiązkowe członkostwo w samorządzie**

ustalone jest na podstawie przepisów ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę, Dz. U. Nr 200, poz. 1679, z późn. zm.

zawodowym dla uzyskania uprawnień do wykonywania zawodu, **rozłącność izby oraz instytucji przeprowadzającej egzamin, długość studiów architektonicznych¹⁶, długość obowiązkowej praktyki oraz występowanie egzaminu** zawodowego. Przyjęte zostało, iż wyznacznikiem mniej restrykcyjnych regulacji dostępu do zawodu są:

- brak obowiązkowego członkostwa w izbie jako warunek uzyskania uprawnień zawodowych oraz możliwości wykonywania zawodu,
- niezależność instytucji egzaminującej od samorządu zawodowego (rozłącność tych instytucji),
- krótszy okres trwania studiów na kierunku architektura,
- krótszy okres obowiązkowej praktyki zawodowej,
- brak obowiązkowego egzaminu zawodowego.

Porównanie sporządzone zostało tylko dla zawodu architekta, ponieważ dotarcie do analogicznych informacji dotyczących regulacji w zawodzie inżyniera budowlanego w innych krajach nie było możliwe.

Tabela 9. Porównanie restrykcyjności dostępu do zawodu architekta w państwach członkowskich UE

Architekt	Obowiązkowe członkostwo w samorządzie zawodowym	Długość studiów	Instytucja egzaminująca	Instytucja egzaminująca niezależna oraz izby zawodowej	Długość obowiązkowej praktyki zawodowej po ukończeniu studiów	Egzamin zawodowy
Niemcy	Tak, do Federalnej Izby oraz do jednej z 16 Izb landowych	5 lat studiów uniwersyteckich bądź 4 lata + 6 miesięcy przygotowania (Fachhochschule)	Brak egzaminu	Tak	2-3 lata (w zależności od landu)	Nie

¹⁶ *Dyrektywa 2005/36/WE w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych*, w przypadku zawodu architekta, dopuszcza co najmniej czteroletnie studia w pełnym wymiarze godzin albo sześć lat studiów na uniwersytecie lub w porównywalnej instytucji oświatowej, z których co najmniej trzy lata prowadzone są w pełnym wymiarze godzin, a kształcenie zakończone jest zdaniem egzaminu na poziomie szkoły wyższej (art. 46 ust. 1).

Austria	Tak, do Izby Regionalnych	5 lat	Oprócz Izby w procesie nadawania uprawnień bierze również udział Ministerstwo Gospodarki, Rodziny i Młodzieży	Tak	3 lata (z czego przynajmniej 1 rok w biurze i przynajmniej 1 rok na budowie)	Tak
Belgia	Tak, do Krajowej Izby oraz do Regionalnych Izby	5 lat	Brak egzaminu	Tak	2 lata	Nie
Bułgaria	Tak, do Związku Architektów	4 lata	Egzamin przeprowadza komisja w składzie nauczycieli akademickich, przedstawicieli administracji i zaproszonych praktyków	Tak	2 lata	Tak
Cypr	Tak, do Związku Architektów	Brak danych	Brak egzaminu	Tak	1 rok	Nie
Dania	Brak obowiązku, istnieją dobrowolne organizacje zawodowe	5 lat	Brak egzaminu	Tak	0	Nie
Hiszpania	Tak, do Rady oraz 18 Rad Regionalnych	6 lat dla pełnych uprawnień projektowych	Brak egzaminu	Tak	0	Nie
Estonia	Tak, do Związku Architektów	Brak danych	Brak egzaminu	Tak	4 lata	Nie
Finlandia	Brak obowiązku, istnieją dobrowolne organizacje zawodowe	5 lat	Brak egzaminu	Tak	0	Nie
Francja	Tak, do Krajowej Rady oraz 26 Regionalnych Rad	5 lat	Egzamin przeprowadza komisja akademicka przy udziale przedstawiciela samorządu zawodowego	Tak	1 rok zawierający 150 godzin zajęć i 6 miesięcy praktyki	Tak
Grecja	Tak, do Izby Architektów oraz Inżynierów	5 lat oraz 4 lata+6 miesięcy praktyki na uniwersytetach technicznych	Egzamin przeprowadza Izba Architektów i Inżynierów	Nie	0	Tak
Węgry	Tak, do Izby Architektów	5 lat, możliwe 4 i 3 lata	Brak egzaminu	Nie	2 lata	Nie, ale co 5 lat kwalifikacje są sprawdzane przez Izbę Architektów
Irlandia	Tak, od 2008 roku do Królewskiego Instytutu Architektów Irlandii	5 lat	Egzamin przeprowadza Królewski Instytut Architektów Irlandii	Nie	2 lata	Tak
Włochy	Tak, do Krajowej Rady oraz Rad Regionalnych	5 lat	Egzamin jest państwowy, kontrolowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości	Tak	0	Tak

Łotwa	Tak, do Izby Architektów	Brak danych	Brak danych	Brak danych	3 lata	Brak danych
Litwa	Tak, do Izby Architektów	6 lat	Egzamin jest państwowy przeprowadzany przez Ministerstwo Środowiska	Tak	3-5 lat	Tak
Luksemburg	Tak, do Związku Architektów oraz Inżynierów	4 lata minimum	Brak danych	Brak danych	1 rok	Brak danych
Malta	Tak, do Izby Architektów	5 lat	Egzamin jest państwowy, przeprowadzany przez Ministerstwo Zasobów i Infrastruktury	Tak	2 lata	Tak
Holandia	Tak, do Biura Rejestracji Architektów	5 lat uniwersytety techniczne oraz 4 lata akademie architektury	Brak danych	Brak danych	0 (w planach 2 lata)	Brak danych
Polska	Tak, do Izby Architektów	5 lat	Egzamin przeprowadzany przez Izbę Architektów	Nie	3 lata (z czego 1 rok na budowie)	Tak
Portugalia	Tak, do Związku Architektów i 2 związków regionalnych	5 lat	Egzamin przeprowadzany przez Związek Architektów	Nie	1 rok minimum	Tak
Rumunia	Tak, do Związku Architektów	6 lat	Brak danych	Brak danych	Od 6 miesięcy do 2 lat	Tak
Wielka Brytania	Przynależność ze względu na tytuł zawodowy, a nie ze względu na możliwość świadczenia usług, do jednostki rejestrującej architektów (<i>Architects Registration Board</i>). Przynależność do organizacji zawodowej jest nieobowiązkowa, ale 80% architektów należy dobrowolnie do Królewskiego Instytutu Architektów Wielkiej Brytanii	5 lat	Decyzje komisji egzaminacyjnej, w której skład wchodzi nauczyciele akademicy oraz przedstawiciele praktyków, podlegają ocenie przez Królewski Instytut Architektów Wielkiej Brytanii oraz akceptacji jednostki rejestrującej architektów (<i>Architects Registration Board</i>)	Tak	2 lata	Tak
Słowacja	Tak, do Izby Architektów	6 lat	Egzamin przeprowadzany jest przez Ministerstwo Budownictwa i Rozwoju Regionalnego	Tak	2 lata (proste obiekty), 3 lata (skomplikowane obiekty)	Tak

Słowenia	Tak, do Izby Architektów oraz Rozwoju Przestrzennego	Brak danych	Egzamin przeprowadzany przez Izbę Architektów oraz Rozwoju Przestrzennego	Nie	2 lub 3 lata	Tak
Szwecja	Brak obowiązku, istnieją dobrowolne organizacje zawodowe	5 lat (obejmujące 16 tygodni praktyki)	Brak egzaminu	Tak	0	Nie
Republika Czeska	Tak, do Izby Architektów	5 lat, czasem 6 lub 7	Egzamin przeprowadzany przez Izbę Architektów	Nie	3 lata	Tak

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Architects' Council of Europe, *Access to the Profession*, 2009.

Analizując wyniki porównania można zauważyć, iż obowiązkowe członkostwo w samorządzie zawodowym jako warunek uzyskania pełnych uprawnień do wykonywania zawodu i możliwości używania tytułu zawodowego nie występuje tylko w **Danii, Finlandii** oraz **Szwecji**. Brak obowiązkowego członkostwa należy więc do rzadkości wśród państw członkowskich Unii Europejskiej.

Tylko w **Niemczech, Bułgarii, Hiszpanii, Grecji, w Luksemburgu** oraz w **Holandii** prowadzone są studia architektoniczne trwające 4 lata, a więc minimum okresu kształcenia określone w Dyrektywie 2005/36/WE w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych.

W zdecydowanej większości państw instytucje przeprowadzające egzamin są tożsame z izbą zawodową. Brak rozłączości tych instytucji występuje w **Grecji, na Węgrzech, w Irlandii** (od 2008 roku), w **Portugalii, Słowenii, Republice Czeskiej** oraz w **Polsce**. W niektórych krajach, zwłaszcza w **Danii, Finlandii** oraz **Szwecji**, występuje stosunkowo mało regulacji, ponieważ w krajach tych nie istnieje samorząd zawodowy oraz obowiązkowa do niego przynależność, jak również brak jest egzaminu zawodowego. Wskazuje to, iż jedynym kryterium uzyskania w tych krajach dostępu do zawodu jest zdobycie tytułu zawodowego (zazwyczaj wiąże się z koniecznością ukończenia 5-letnich studiów), nawet bez obowiązkowego odbycia praktyki (jedynie Szwecja wymaga 5-letnich studiów oraz 16-tygodniowego okresu praktyki odbywanej w ramach studiów). W niektórych państwach, takich jak **Niemcy, Belgia, Cypr, Hiszpania, Estonia i Węgry** nie przeprowadza się egzaminu zawodowego, natomiast istnieje obowiązkowe członkostwo w izbie oraz określone

są zazwyczaj wymagania odnośnie praktyki zawodowej. W większości państw członkowskich Unii Europejskiej występuje schemat obowiązkowej przynależności do samorządu oraz przeprowadzania egzaminu zawodowego, natomiast instytucją przeprowadzającą egzamin niemal również często są izby zawodowe i odpowiednie ministerstwa.

Długość obowiązkowej praktyki w krajach UE jest różna. Obowiązek odbycia praktyki zawodowej nie występuje w **Danii, Hiszpanii, Finlandii, Grecji, we Włoszech, Holandii i Szwecji**. Kraje, w których obowiązuje 1 rok praktyki to: **Cypr, Francja, Luksemburg oraz Portugalia**. Dość częste jest uregulowanie długości obowiązkowej praktyki na poziomie 2 bądź 3 lat, czyli podobnie jak w **Polsce**. Natomiast najdłuższe okresy obowiązkowych praktyk występują w **Estonii** (4 lata) oraz na **Litwie** (3-5 lat). **Wartość mediany** obowiązkowych okresów praktyk wynosi **2 lata**, oznacza to, iż 50% państw Unii Europejskiej stosuje 2 lata oraz więcej obowiązkowego okresu praktyki zawodowej oraz 50% państw Unii Europejskiej stosuje co najwyżej 2 lata obowiązkowej praktyki zawodowej.

Egzamin jest obowiązkowy w większości państw członkowskich, ale wiele jest również państw, które nie sprawdzają kwalifikacji za pomocą egzaminu zawodowego. Takimi państwami są: **Niemcy, Belgia, Cypr, Dania, Hiszpania, Estonia, Finlandia oraz Węgry**.

Na tle relatywnie mało restrykcyjnych uregulowań dostępu do zawodu architekta w Unii Europejskiej, **Polska**, przy obowiązku odbycia pięcioletnich studiów magisterskich oraz wymogu przynależności do Izby zawodowej, która jednocześnie przeprowadza egzamin na uprawnienia zawodowe, wypada jako kraj posiadający jedno z bardziej restrykcyjnych regulacji w dostępie do tego zawodu. Długość obowiązkowej praktyki oraz obecność egzaminu zawodowego odzwierciedlają przeciętnie występującą tendencję regulacyjną w Europie.

W porównaniu z krajami reprezentującymi podobny poziom rozwoju oraz uwarunkowania historyczne związane z transformacją ustrojową, tj. w należących do UE krajach Europy Środkowo-Wschodniej, polskie regulacje również wydają się stosunkowo bardziej restrykcyjne. Widoczne jest to zwłaszcza w przypadku nierozłączności izby zawodowej i

instytucji egzaminującej. Według dostępnych danych, podobnie jak w **Polsce**, obowiązkowe członkostwo w izbie zawodowej występuje we wszystkich wspomnianych państwach: w **Bulgarii**, w **Estonii**, na **Węgrzech**, na **Łotwie**, na **Litwie**, w **Rumunii**, na **Słowacji**, w **Słowenii** oraz w **Czechach**. Natomiast tylko w dwóch z nich, oprócz **Polski**, czyli w **Słowenii** oraz w **Czechach**, instytucją egzaminującą jest izba zawodowa. W pozostałych krajach z tej grupy egzamin zawodowy albo nie jest organizowany, albo jest przeprowadzany przez jednostki państwowe. W grupie tej długość praktyki zawodowej jest zróżnicowana: waha się od 6 miesięcy do 5 lat. Przeciętna długość studiów architektonicznych to 5 lat.

Mimo braku bezpośrednich danych na temat regulacji wejścia do zawodu inżyniera w innych krajach Unii Europejskiej, za punkt odniesienia można przyjąć dane dotyczące zawodu architekta, który, jak wskazują wyniki dostępnych publikacji, jest zazwyczaj bardziej restrykcyjnie (choć na zbliżonym poziomie) uregulowany niż zawód inżyniera.¹⁷ Regulacje dotyczące wejścia do zawodu inżyniera budowlanego w Polsce (konieczność ukończenia pięcioletnich studiów magisterskich, obowiązkowa 2 letnia praktyka zawodowa - w przypadku uprawnień do kierowania robotami budowlanymi bez ograniczeń lub 3 letnia - w przypadku uprawnień do projektowania bez ograniczeń w odniesieniu do konstrukcji obiektu, wraz z obowiązkową przynależnością do izby zawodowej, która jednocześnie egzaminuje i nadaje uprawnienia), odpowiadające wymogom stosowanym w zawodzie architekta, przy takim punkcie odniesienia należy określić jako relatywnie restrykcyjne, w szczególności biorąc pod uwagę zazwyczaj niższy, w porównaniu z architektami, poziom restrykcyjności regulacji dotyczących inżynierów w poszczególnych krajach.

Najbardziej istotnym problemem polskich regulacji dotyczących wejścia do zawodu wydaje się być brak rozłączności izby zawodowej oraz instytucji przeprowadzającej egzamin. Nierozłączność ta stanowić może barierę dla rozwoju konkurencji, ponieważ stwarza funkcjonującym na rynku profesjonalistom możliwość utrudniania wejścia nowych konkurentów do sektora za pomocą nieracjonalnie trudnego egzaminu zawodowego.

¹⁷ Por. literaturę wskazaną w punkcie 5.1.

Aby sprawdzić, czy powyższe bodźce do ograniczania nowych wejść do sektora mają rzeczywisty wpływ na sytuację rynkową, przeprowadzono analizę wyników egzaminów na uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej oraz konstrukcyjno-budowlanej.

Miernikiem trudności postępowań kwalifikacyjnych może być liczba osób, które w danym roku uzyskują uprawnienia budowlane w stosunku do liczby osób ubiegających się o nie. Jeżeli Izby zawodowe używałyby pełnionej funkcji organizatora egzaminów do ograniczenia liczby praktykujących architektów i inżynierów budowlanych, a przez to zmniejszenia konkurencji na rynku, należałoby oczekiwać niskich wskaźników zdawalności.

Poniższe tabele prezentują liczbę osób dopuszczonych do egzaminu na uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej bez ograniczeń, w specjalności architektonicznej w ograniczonym zakresie oraz w specjalności konstrukcyjno-budowlanej w ograniczonym i nieograniczonym zakresie, liczby osób, które przystąpiły do egzaminu, liczby osób, które zdały egzamin pisemny oraz liczby osób, które zdały egzamin ustny w każdym postępowaniu kwalifikacyjnym przeprowadzonym w okresie 2002-2009 dla architektów oraz w okresie 2003-2009 dla inżynierów budownictwa. Dane za 2009 rok obejmują tylko pierwszą sesję egzaminacyjną.

Tabela 10. Wyniki egzaminów na uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej w latach 2002-2008 oraz w 2009 r. (I sesja)

	Egzaminy na uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej				
	Dopuszczeni do egzaminu	Przystępujący do egzaminu	Z pozytywnymi wynikami testu	Z pozytywnymi wynikami egz. ustnego	Odsetek osób przystępujących z pozytywnymi wynikami egz. ustnego
2002	303	276	266	247	89,49%
2003	447	494	359	341	69,03%
2004	447	427	440	366	85,71%
2005	467	429	380	351	81,82%
2006	496	501	427	393	78,44%
2007	668	620	509	443	71,45%
2008	875	799	710	653	81,73%
2009	762	459	406	385	83,88%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Tabela 11. Wyniki egzaminów na uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej z ograniczeniami i konstrukcyjno-budowlanej w latach 2003-2008 oraz w 2009 r. (I sesja)

Rok	Liczba osób	Uprawnienia architektoniczne	Uprawnienia konstrukcyjno-budowlane		
		Ograniczone	Bez ograniczeń (łącznie ze specjalizacją)	Ograniczone	OGÓŁEM
2003	Dopuszczonych do egzaminu	12	1397	295	1692
	Przystępujących do egzaminu	12	1262	247	1509
	z pozytywnymi wynikami testu	9	862	124	986
	z pozytywnymi wynikami egz. ustnego	9	852	124	976
	Odsetek osób przystępujących, które pozytywnie zdały egzamin ustny	75,00%	67,51%	50,20%	64,68%
2004	Dopuszczonych do egzaminu	21	1317	275	1592
	Przystępujących do egzaminu	20	1211	253	1464
	Z pozytywnymi wynikami testu	20	1117	211	1328
	Z pozytywnymi wynikami egz. ustnego	19	1083	202	1285
	Odsetek osób przystępujących, które pozytywnie zdały egzamin ustny	95,00%	89,43%	79,84%	87,77%
2005	Dopuszczonych do egzaminu	25	1420	284	1704
	Przystępujących do egzaminu	21	1352	280	1632
	Z pozytywnymi wynikami testu	19	1310	250	1560
	Z pozytywnymi wynikami egz. ustnego	19	1244	229	1473
	Odsetek osób przystępujących, które pozytywnie zdały egzamin ustny	90,48%	92,01%	81,79%	90,26%
2006	Dopuszczonych do egzaminu	22	1630	248	1878

	Przystępujących do egzaminu	22	1570	230	1800
	Z pozytywnymi wynikami testu	19	1506	188	1694
	Z pozytywnymi wynikami egz. ustnego	18	1447	181	1628
	Odsetek osób przystępujących, które pozytywnie zdały egzamin ustny	81,82%	92,17%	78,70%	90,44%
2007	Dopuszczonych do egzaminu	26	1792	179	1971
	Przystępujących do egzaminu	23	1755	182	1937
	Z pozytywnymi wynikami testu	20	1657	144	1801
	Z pozytywnymi wynikami egz. ustnego	19	1612	133	1745
	Odsetek osób przystępujących, które pozytywnie zdały egzamin ustny	82,61%	91,85%	73,08%	90,09%
2008	Dopuszczonych do egzaminu	12	1887	196	2083
	Przystępujących do egzaminu	12	1855	180	2035
	z pozytywnymi wynikami testu	12	1685	120	1805
	z pozytywnymi wynikami egz. ustnego	12	1661	109	1770
	Odsetek osób przystępujących, które pozytywnie zdały egzamin ustny	100,00%	89,54%	60,56%	86,98%
2009 (I sesja)	Dopuszczonych do egzaminu	15	1022	96	1118
	Przystępujących do egzaminu	12	1010	91	1101
	Z pozytywnymi wynikami testu	9	943	62	1005
	Z pozytywnymi wynikami egz. ustnego	10	914	62	976
	Odsetek osób przystępujących, które pozytywnie zdały egzamin ustny	83,33%	90,50%	68,13%	88,65%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

W badanym okresie zdawalność egzaminu ustnego kończącego proces zdobywania uprawnień budowlanych dla kandydatów starających się o uzyskanie uprawnień w specjalności architektonicznej bez ograniczeń zawierała się w przedziale **69,03%-89,49%**, w specjalności

architektonicznej w ograniczonym zakresie w przedziale **75%-100%**, w specjalności konstrukcyjno-budowlanej bez ograniczeń **67,51%-92,17%** oraz w specjalności konstrukcyjno-budowlanej w ograniczonym zakresie w przedziale **50,20%-81,79%**. Całościowa zdawalność egzaminu ustnego na uprawnienia budowlane w specjalności konstrukcyjno-budowlanej zawierała się w przedziale **64,68%-90,44%**. W badanym okresie średnia zdawalność na uprawnienia w specjalności architektonicznej bez ograniczeń wynosiła **80,19%** oraz na uprawnienia z ograniczeniami **86,89%**, natomiast średnia zdawalność na uprawnienia w specjalności konstrukcyjno-budowlanej ogółem (zawierająca uprawnienia w ograniczonym i nieograniczonym zakresie) kształtowała się na poziomie **85,55%**, w tym na uprawnienia bez ograniczeń **87,57%** oraz z ograniczeniami **70,33%**. Wysokie udziały pozytywnych wyników całego egzaminu w stosunku do liczby osób przystępujących do egzaminu nie wskazują by egzamin zawodowy był wykorzystywany jako narzędzie utrudniające dostęp do zawodu i ograniczające konkurencję.

Główną przyczyną takiego stanu rzeczy prawdopodobnie jest dążenie przez Izby do prawidłowego realizowania swoich obowiązków w zakresie przyjmowania nowych adeptów do zawodu, do czego przyczyniać się może świadomość, iż drastyczne ograniczanie wejścia do profesji mogłoby pogorszyć postrzeganie zawodów przez opinię społeczną, a nawet spowodować interwencję państwa, prowadzącą do zmiany zasad przyznawania uprawnień. Postawę taką może wspomagać fakt relatywnego niedoboru specjalistów na rynku (wskazywany przez Izbę Architektów RP), który powoduje, iż nowi specjaliści są w stanie znaleźć zatrudnienie bez odczuwalnego odbierania klientów działającym już na rynku profesjonalistom. Biorąc powyższe pod uwagę należałoby oczekiwać, iż obecne rozwiązania instytucjonalne w zakresie przyjmowania do zawodów architekta i inżyniera budowlanego nie będą miały wpływu na konkurencję lub wpływ ten będzie niewielki tak długo, jak utrzymywać się będą wspomniane wyżej warunki: presja społeczna na samorządy zawodowe oraz miejsce na rynku dla nowych specjalistów. W sytuacji nasycenia rynku, znacząco bardziej prawdopodobne stanie się użycie egzaminu na uprawnienia jako narzędzia ograniczania dostępu do zawodu, jakkolwiek nie można wykluczyć, iż pomimo zmiany warunków rynkowych zdawalność egzaminu pozostanie wysoka.

Należy również wskazać, iż opłaty za postępowanie kwalifikacyjne nie wydają się być narzędziami ograniczającymi wejścia do zawodu. Przede wszystkim, nie są one ustalane na poziomie, który negatywnie wpływałby na decyzje o podejściu do egzaminu. Ponadto wysokości wspomnianych opłat regulowane są w *rozporządzeniu w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie*, nie są one, zatem przedmiotem decyzji samorządów zawodowych.

Istotne dla oceny stanu konkurencji w sektorze informację można uzyskać analizując liczbę architektów w odniesieniu do liczby mieszkańców w porównaniu z innymi krajami Unii Europejskiej. Mała liczba architektów w odniesieniu do liczby ludności wskazywać może na istniejące utrudnienia w dostępie do profesji, co przełożyć się może na mniejszą konkurencję między przedstawicielami profesji.

Poniższa tabela przedstawia liczbę architektów oszacowaną przez **Radę Architektów Europy** (Architects' Council of Europe) na dzień 1 stycznia 2008 roku. Do szacunków Rada Architektów Europy wykorzystwała różne źródła, głównie zaś dane pochodzące od krajowych organizacji zawodowych oraz publikacje naukowe. Oszacowana liczba architektów nie zawsze jest precyzyjna, należy ją traktować jako przybliżenie. I tak, Rada oszacowała liczbę wszystkich osób wykonujących usługi architektoniczne w Polsce na poziomie **13 500**, a więc istotnie zawyżonym w stosunku do rzeczywistej liczby działających na rynku architektów. W celu zachowania porównywalności, do analizy przyjęto powyższą daną.

Tabela 12. Liczba architektów według szacunków Rady Architektów Europy (Architects' Council of Europe), stan na 1 stycznia 2008 r.

	Szacunkowa liczba architektów	Liczba mieszkańców	Szacunkowa liczba architektów na 1 000 mieszkańców
Austria	3 800	8 331 930	0,46
Belgia	11 500	10 666 866	1,08
Bulgaria	3 500	7 640 238	0,46
Cypr	430	79 458	5,41
Czechy	3 000	10 381 130	0,29
Dania	7 000	5 475 791	1,28
Estonia	700	1 340 935	0,52
Finlandia	3 600	5 300 484	0,68
Francja	29 400	63 753 140	0,46

Niemcy	95 000	82 221 808	1,16
Grecja	15 000	11 214 992	1,34
Węgry	4 000	10 045 000	0,40
Irlandia	3 500	4 419 859	0,79
Włochy	123 000	59 618 114	2,06
Łotwa	700	2 270 894	0,31
Litwa	2 000	3 366 357	0,59
Luksemburg	600	483 799	1,24
Malta	500	410 584	1,22
Holandia	9 100	16 404 282	0,55
Polska	13 500	38 115 641	0,35
Portugalia	16 300	10 617 575	1,54
Rumunia	5 500	21 528 627	0,26
Słowacja	1 300	5 400 998	0,24
Słowenia	1 350	2 025 866	0,67
Hiszpania	45 000	45 283 259	0,99
Szwecja	5 400	9 182 927	0,59
Wielka Brytania	31 600	61 185 981	0,52
UE-27	436 280	496 766 535	0,88

Źródło: Rada Architektów Europy (Architects' Council of Europe), *The Architectural Profession in Europe*, 2008.

W Unii Europejskiej, według szacunków Rady Architektów Europy, krajami o największej liczbie architektów są: **Włochy** (123 000), **Niemcy** (95 000), **Hiszpania** (45 000), **Wielka Brytania** (31 600), **Francja** (29 400). Najmniejszą liczbę architektów posiadają **Cypr** (430), **Malta** (500), **Luksemburg** (600), **Estonia** (700) i **Łotwa** (700). **Polska** pod względem liczebności osób, które mogą świadczyć usługi architektoniczne zajmuje **8** miejsce na **27** państw. Natomiast w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców krajami o największej liczbie architektów są **Włochy** (2,06), **Portugalia** (1,54), **Dania** (1,28), **Grecja** (1,34), **Niemcy** (1,16), **Luksemburg** (1,24) i **Malta** (1,22). Krajami o najmniejszej liczbie architektów w odniesieniu do 1 000 mieszkańców są **Słowacja** (0,24), **Rumunia** (0,26), **Łotwa** (0,31), **Czechy** (0,29), **Polska** (0,35) i **Węgry** (0,4) przy średniej liczbie architektów na 1 000 mieszkańców w Unii Europejskiej kształtującej się na poziomie **0,88**. Pod względem liczby architektów na 1 000 mieszkańców Polska zajmuje **23** miejsce na **27** państw.

W porównaniu z krajami o podobnym poziomie rozwoju oraz uwarunkowaniach historycznych, związanych z podobnym modelem gospodarczym realizowanym przed transformacją ustrojową na początku lat 90 (tj. nowe kraje członkowskie Unii Europejskiej z wyłączeniem Cypru i Malty) Polska oferuje przeciętną dostępność usług architektonicznych.

We wspomnianej grupie państw średnia liczba architektów przypadająca na 1 000 mieszkańców wynosi **0,41**, podczas gdy w Polsce wskaźnik ten kształtuje się na poziomie **0,35**, a więc nieco poniżej średniej. Lepszą niż w Polsce dostępnością usług architektonicznych charakteryzują się: **Słowenia, Litwa, Estonia, Bułgaria i Węgry**, natomiast niższy od Polski poziom badanego wskaźnika osiągnęły: **Łotwa, Czechy, Rumunia i Słowacja**.

Liczba architektów na 1 000 mieszkańców w Polsce jest zatem zdecydowanie mniejsza niż w większości krajów Unii Europejskiej, jak również zbliżona do średniej w grupie nowych państw członkowskich. Wskazuje to na stosunkowo niski stopień rozwoju sektora usług architektonicznych w Polsce oraz być może niższy poziom konkurencji w tym sektorze na **tle krajów Unii Europejskiej** oraz przeciętną intensywność rywalizacji na **tle krajów Europy Środkowo-Wschodniej**. Przyczynami takiego stanu rzeczy mogą być niski rozwój sektora usług ogółem zarówno w Polsce jak i w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, jak również stosunkowo długi okres zdobywania uprawnień zawodowych, a zatem stosunkowo długi czas, w którym podaż może dopasować się do popytu.

Tezę o nie w pełni zadowalającym dostępie do usług architektonicznych potwierdza Izba Architektów RP, której zdaniem obecna liczba architektów w kraju nie jest adekwatna do potrzeb rynku, zwłaszcza w niewielkich ośrodkach, na poziomie gminy.

W przypadku usług konstrukcyjno-budowlanych na możliwość wystąpienia ich niedoboru w stosunku do popytu na nie w ostatnich latach może też wskazywać inicjatywa Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa, mająca na celu zwiększenie dostępu do ograniczonych uprawnień budowlanych kadrze o średnich kwalifikacjach poprzez umożliwienie technikom uzyskania uprawnień budowlanych w ograniczonym zakresie.

Wnioski zgromadzone w tej części raportu, w szczególności przedstawione wcześniej wysokie wskaźniki zdawalności egzaminów zawodowych, wskazują jednak, iż stosunkowo niskie liczby usługodawców w Polsce na 1 000 mieszkańców na tle państw Unii Europejskiej nie wydają się być wynikiem utrudnień w dostępie do profesji. Stosunkowo niski rozwój sektora usług architektonicznych wydaje się być przede wszystkim rezultatem słabego

rozwoju sektora usług ogółem, który z kolei wynika z uwarunkowań historycznych i poziomu rozwoju gospodarczego w Polsce.

Wydaje się, iż w przyszłości liczba architektów jak i inżynierów budowlanych będzie się zwiększała, aczkolwiek tempo wzrostu może osłabnąć z uwagi na tendencje demograficzne. Presja konkurencyjna związana z rosnącą liczbą profesjonalistów na rynku może zwiększać pokusę wykorzystywania przez obie Izby roli organizatora egzaminu do kontrolowania liczby usługodawców na rynku. Wyłączna kontrola samorządów zawodowych nad procesem egzaminowania może w przyszłości stanąć na drodze rozwoju obu sektorów. Stąd, przy zachowaniu egzaminu zawodowego, dobrymi rozwiązaniami dla tego potencjalnego problemu mogłyby być: (i) przyznanie prawa do nadawania i cofania uprawnień w specjalnościach budowlanych instytucji niezależnej od samorządów zawodowych, przykładowo wojewodom (którzy do 2002 roku nadawali uprawnienia zawodowe), albo (ii) wprowadzenie bezpośredniej kontroli państwa nad procesem egzaminowania poprzez większościowy udział przedstawicieli państwa, niebędących członkami Izby, w komisji egzaminacyjnej oraz komisji przygotowującej zestawy pytań egzaminacyjnych (podobnie jak ma to miejsce w zawodach prawniczych).

4.3 *Bariery wejścia dla zagranicznych konkurentów*

Jednolity rynek to podstawowe narzędzie Unii Europejskiej, dzięki któremu obywatele odnoszą realne korzyści ze wzmożonej konkurencji, a firmy działają na jednakowych warunkach. Swoboda przepływu usług na rynku wewnętrznym Unii Europejskiej stwarza możliwość wykorzystania potencjału państw europejskich jednocześnie sprzyjając procesowi dyfuzji nowych technologii. Obecność zagranicznych specjalistów wytwarza dodatkową presję konkurencyjną, która zmusza krajowych przedstawicieli zawodu do ciągłego, aktywnego współzawodniczenia oraz motywuje ich do podejmowania działań innowacyjnych oraz adaptowania wypracowanych już nowych technologii dla pozyskania klientów. To, jak duże będą ich wysiłki, zależeć będzie od wielkości presji, czyli konkurencji z zagranicy, w stosunku do liczby krajowych usługodawców.

Ewentualne bariery wejścia dla zagranicznych profesjonalistów wydają się zyskiwać na znaczeniu w związku ze spodziewanym rozwojem usług transgranicznych w ramach swobody przepływu usług w związku z pełnym wdrożeniem ***Dyrektywy 2006/123/WE o usługach na rynku wewnętrznym***.

Warunkiem świadczenia usług transgranicznych jest uznanie kwalifikacji profesjonalisty. Kwestie związane ze sprawdzaniem kwalifikacji mogą zatem stanowić barierę wejścia oraz dostępu do wykonywania zawodu w Polsce.

Unijnym aktem regulującym uznawanie kwalifikacji zawodowych jest ***Dyrektywa 2005/36/WE w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych***, która swym zakresem obejmuje również zawód architekta. Natomiast najważniejszymi krajowymi dokumentami dotyczącymi uznawania kwalifikacji zawodowych są ***ustawa o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych*** oraz ***regulaminy Izby w sprawie uznawania kwalifikacji do wykonywania zawodu***. Regulacje zawarte w powyższych dokumentach mają zastosowanie do uznawania kwalifikacji zawodowych uzyskanych przez obywateli państw Unii Europejskiej oraz państw członkowskich Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Zgodnie z ***Dyrektywą 2005/36/WE w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych***, każde przyjmujące państwo członkowskie Unii Europejskiej oraz Europejskiego Obszaru Gospodarczego, w którym dany zawód jest zawodem regulowanym, powinno uwzględnić kwalifikacje zdobyte w innym państwie członkowskim oraz ustalić, czy kwalifikacje te odpowiadają kwalifikacjom, których ono wymaga. Kwalifikacje architektów, na podstawie przepisów koordynujących minimalne wymagania w zakresie kształcenia architektów, są szczegółowo regulowane w rozdziale III omawianej Dyrektywy. Inżynierowie budowlani nie są uregulowani w podobnie szczegółowy sposób.

W myśl przepisów ***ustawy o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych*** oraz ***regulaminów Izby w sprawie uznawania kwalifikacji do wykonywania zawodu*** prowadzenie postępowania w sprawie uznawania kwalifikacji architektów oraz inżynierów budownictwa należy do kompetencji samorządów zawodowych. W zawodzie architekta decyzje

administracyjne o uznaniu bądź odmowie potwierdzenia kwalifikacji podejmuje Krajowa Rada Izby Architektów. Natomiast uznawanie kwalifikacji w zawodach związanych z budownictwem należy do kompetencji Krajowej Rady Izby Inżynierów Budownictwa.

Postępowania w sprawie uznania kwalifikacji prowadzone są w systemie automatycznym lub w systemie ogólnym. Jeżeli dyplom, posiadany przez wnioskodawcę, starającego się o uznanie kwalifikacji w zawodzie architekta, jest zawarty w *Obwieszczeniu Ministra Infrastruktury z dnia 16 lutego 2009 r. w sprawie wykazu dyplomów i innych dokumentów, wydawanych przez inne niż Rzeczpospolita Polska państwa członkowskie Unii Europejskiej, Konfederację Szwajcarską, państwa członkowskie Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, potwierdzających posiadanie kwalifikacji do wykonywania zawodów architekta oraz terminów, w których odbywało się kształcenie*¹⁸ oraz w załącznikach do *Dyrektywy 2005/36/WE w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych - załączniku nr V pkt 5.7.1. lub załączniku nr VI pkt 6*, postępowanie w sprawie uznania jego kwalifikacji odbywa się w systemie automatycznym. Jeżeli dyplom nie spełnia wyżej wymienionego wymogu, postępowanie odbywa się w systemie ogólnym. W przypadku zawodu inżyniera budowlanego, osoby które uzyskały uprawnienia budowlane w innym kraju Unii Europejskiej, poddawane są uproszczonej w stosunku do warunków ogólnych procedurze uznania kwalifikacji w Polsce według zasad określonych przepisami *ustawy o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych*. Wydanie decyzji o uznaniu kwalifikacji w systemie ogólnym Krajowe Rady mogą uzależnić od odbycia przez wnioskodawcę stażu adaptacyjnego albo przystąpienia przez niego do testu umiejętności.

Barierami w procesie uznawania kwalifikacji do wykonywania zawodu architekta i inżyniera budowlanego mogą być następujące kwestie regulacyjne.

- **Oplata za postępowanie kwalifikacyjne**, która stanowi wartość zainwestowanego kapitału zagranicznego usługodawcy oraz jego koszt utracony w przypadku decyzji negatywnej. Przy zbyt wysokich opłatach, tylko oczekiwane wysokie przychody z realizacji zleceń nie spowodują, iż zrezygnuje on ze świadczenia usług w Polsce.

¹⁸ Monitor Polski nr 15, poz.191.

- **Długość procesu uznawania kwalifikacji**, która zgodnie z *regulaminami postępowania w sprawie uznawania kwalifikacji do wykonywania zawodu*, nie powinna przekraczać 4 miesięcy, może wpłynąć na podjęcie się przez zagranicznego usługodawcę realizacji zlecenia w Polsce. Wydłużenie procesu uznawania kwalifikacji, głównie z powodu formalności, może spowodować utratę zlecenia oraz zmniejszać skłonność do świadczenia usług w Polsce.
- **Dodatkowe wymagania** dla osób, które uzyskały uprawnienia za granicą, których nie muszą spełniać członkowie krajowego samorządu zawodowego architektów, aby móc świadczyć usługi w Polsce. Takimi dyskryminującymi wymaganiami przykładowo mogą być inne opłaty członkowskie w samorządzie zawodowym oraz podleganie innym przepisom dyscyplinarnym. Mogą one utrudniać działalność usługową zagranicznym profesjonalistom na polskim rynku oraz zniechęcać ich do podjęcia zlecenia w Polsce.

Zgodnie z *regulaminami postępowania w sprawie uznawania kwalifikacji do wykonywania zawodu*, na koszty postępowania w sprawie uznania kwalifikacji, które musi ponieść obywatel państwa członkowskiego UE starając się o uznanie kwalifikacji, składają się: opłata skarbową w wysokości **523 zł**¹⁹ oraz opłata za postępowanie w sprawie uznawania kwalifikacji do wykonywania zawodu architekta (w wysokości **2 691 zł**²⁰) lub inżyniera budowlanego (w wysokości **1 000 zł**). Raz uznane kwalifikacje zawodowe przyznają prawo do świadczenia usług transgranicznych bez obowiązku ponownego wnoszenia opłat na rzecz samorządu zawodowego z tytułu uznawania kwalifikacji. Wysokości opłat za postępowanie, biorąc pod uwagę spodziewane przez zagranicznych usługodawców przychody, nie wydają się stanowić istotnej przeszkody w świadczeniu usług transgranicznych.

Liczba postępowań w sprawie uznania kwalifikacji architektów w latach 2004-2008, których **długość trwania** od momentu złożenia wniosku do otrzymania decyzji

¹⁹ Podstawa prawna art. 1 ust.1 pkt 1 ustawy z dnia 16 listopada 2006r. o opłacie skarbowej, Dz.U. Nr 225, poz. 1635.

²⁰ Opłata ta, stanowi równowartość przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej, ogłoszonego przez Prezesa GUS na podstawie przepisów o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w 2007 roku.

przekroczyła cztery miesiące, wynosiła **61** na **208** przyjętych wniosków, stanowiąc **29,33%** otrzymanych wniosków. Dla inżynierów na ogólną liczbę **196** postępowań w sprawie uznania kwalifikacji zawodowych w latach 2004-2009 liczba postępowań, które zawierały komplet dokumentów wymaganych przepisami, a których okres rozpatrywania od daty wpłynięcia wniosku do daty ostatecznego rozstrzygnięcia przekroczył 4 miesiące wynosi **42**, stanowiąc **21,43%**. Zatem mniej niż **30%** wnioskodawców musiało czekać na decyzję dłużej niż 4 miesiące bądź też, w wyniku braków formalnych, proces uznawania ich kwalifikacji wydłużył się. Fakt, iż znaczącą większość wniosków rozpatrzona została w terminie do czterech miesięcy nie wskazuje, by proces rozpatrywania wniosków był wykorzystywany w celu zniechęcania zagranicznych usługodawców do wejścia na polski rynek.

W przypadku **dodatkowych wymagań**, które mogłyby zniechęcić zagranicznych usługodawców, wskazać można wymóg poświadczenia znajomości języka polskiego w mowie i w piśmie w zakresie niezbędnym do wykonywania zawodu architekta oraz inżyniera budowlanego. Wymóg ten może być jednak uzasadniony, ponieważ zagraniczni usługodawcy utrzymują kontakty z polskimi klientami, a ich praca w dużym stopniu zależy od uzgodnień oraz przede wszystkim zrozumienia potrzeb polskich klientów i wykonawców robót. Wskazać należy również, że osoby, których kwalifikacje zawodowe uznano, uzyskują prawo członkostwa w samorządzie zawodowym z prawami i obowiązkami jednakowymi dla każdego członka Izby tj. podlegają one tym samym przepisom dyscyplinarnym, co osoby świadczące usługi w Polsce oraz wysokość składki członkowskiej dla nich nie różni się od składki płaconej na rzecz samorządu przez osoby, świadczące usługi w Polsce. Nie stwierdzono zatem, istnienia dodatkowych wymagań na etapie uznawania kwalifikacji zawodowych, które w istotnym stopniu dyskryminowałyby zagranicznych usługodawców.

W celu zdiagnozowania wielkości potencjalnej konkurencji z zagranicy, przeanalizowane zostały zestawienia przekazywane przez Izby zawodowe na podstawie ***Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 października 2008 r. w sprawie zakresu i terminów składania informacji o zmianach wymogów dotyczących zawodów regulowanych i***

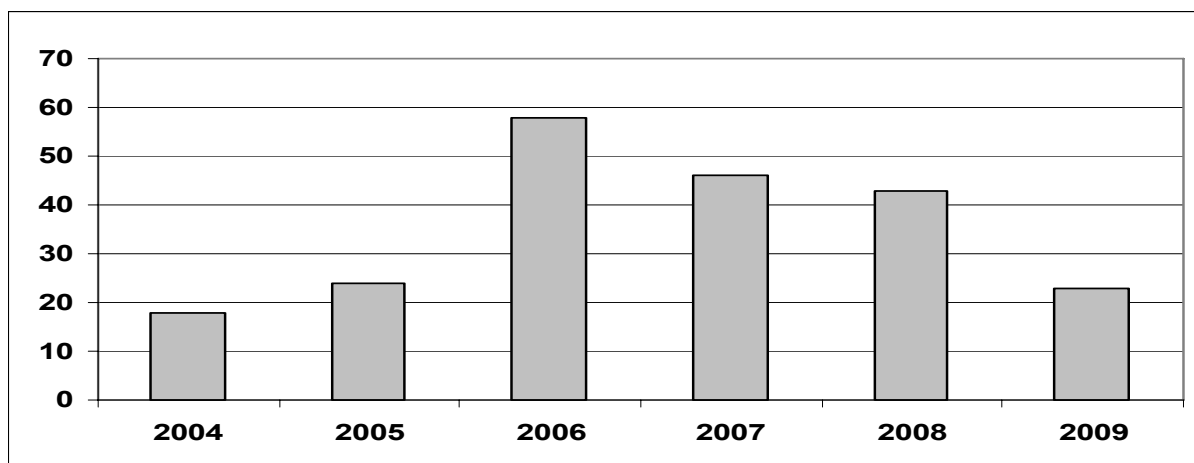
działalności oraz o podjętych decyzjach w sprawach uznania kwalifikacji zawodowych²¹ za okres od początku 2004 r. do końca września 2009 r., przy czym dane przekazywane przez Polską Izbę Inżynierów Budownictwa dotyczą wszystkich inżynierów budowlanych, bez podziału na specjalności budowlane. Wyniki analizy przedstawiają poniższe tabela i wykresy.

Tabela 13. Uznawanie kwalifikacji do wykonywania zawodu regulowanego architekta oraz inżyniera budownictwa

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Decyzje pozytywne w zawodzie architekta	18	24	58	46	43	23
Decyzje pozytywne w zawodzie inżyniera budownictwa	1	20	30	3	3	13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

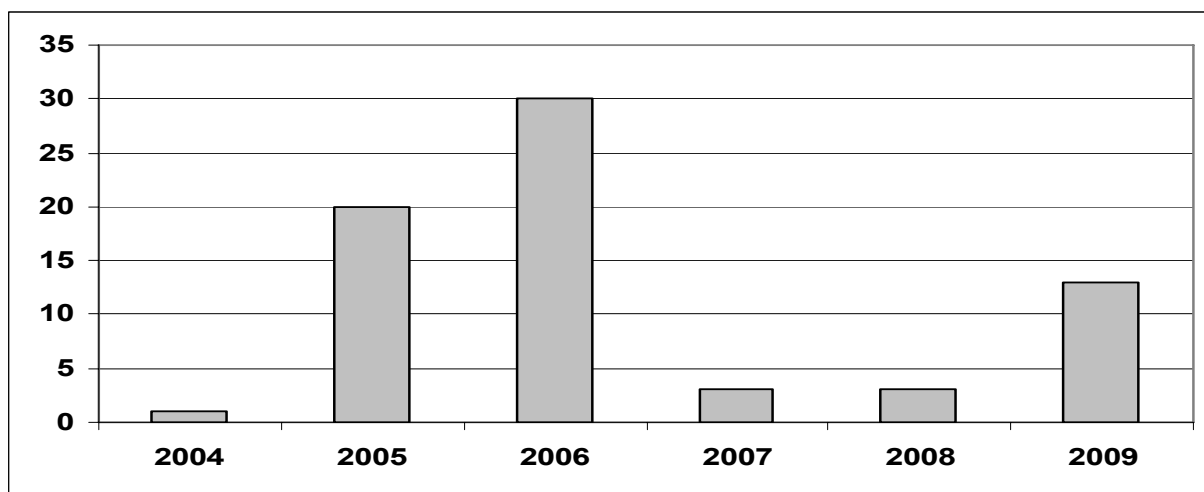
Rysunek 3. Uznawanie kwalifikacji do wykonywania zawodu regulowanego architekta w okresie od początku 2004 r. do końca września 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

²¹ Dz. U. Nr 185 póź. 1147.

Rysunek 4. Uznawanie kwalifikacji do wykonywania zawodu regulowanego inżyniera budownictwa w okresie od początku 2004 r. do końca września 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

W okresie od początku 2004 r. do końca września 2009 r. Izba Architektów RP przyjęła ogółem **235** wniosków, natomiast Polska Izba Inżynierów Budownictwa **223**, z czego kwalifikacje uznane zostały **212** architektom (**90,21%** przyjętych wniosków) oraz **70** inżynierom budowlanym (**31,39%** przyjętych wniosków), którzy zdobyli wykształcenie oraz uzyskali uprawnienia zawodowe w innym państwie członkowskim. Ogółem obie Izby przyjęły zbliżoną liczbę wniosków, z czego **3** razy więcej zostało uznanych kwalifikacji zagranicznych architektów niż inżynierów budowlanych. Tendencja ta utrzymywała się również w poszczególnych latach w badanym okresie. Najwięcej zagranicznych architektów i inżynierów budowlanych otrzymało pozytywną decyzję o uznaniu kwalifikacji w 2006 roku, przy czym liczba ta wzrosła w latach 2005-2006 o **10** inżynierów budowlanych (co stanowiło wzrost o **50%**) oraz o **34** architektów (co stanowiło wzrost o **141,67%**).

Na przestrzeni badanego okresu najwięcej wniosków o uznanie kwalifikacji otrzymały osoby, które uprawnienia do wykonywania zawodu architekta zdobyły w Niemczech – **92** osoby (**43,40%**), Francji – **21** osób (**9,91%**), Wielkiej Brytanii – **11** osób (**5,19%**), Holandii – **10** osób (**4,71%**), Irlandii – **10** osób (**4,72%**) oraz Hiszpanii – **9** osób (**4,25%**). W przypadku inżynierów budowlanych najwięcej wniosków o uznanie kwalifikacji pozytywnie rozpatrzonych pochodziło z Niemiec – **29** osób (**41,43%**), z Czech – **23** osoby (**32,86%**) oraz z Irlandii – **6** osób (**8,57%**). Zdecydowana większość zagranicznych architektów, którym

uznano kwalifikacje do wykonywania zawodu w Polsce, zdobyła kwalifikacje w Niemczech. Najwięcej osób, które otrzymały potwierdzenie kwalifikacji do wykonywania zawodu inżyniera budowlanego również uzyskały uprawnienia w Niemczech, przy znaczącej liczbie usługodawców, którzy kwalifikacje zdobyli w Czechach.

Na podstawie przeprowadzonej analizy dotyczącej uznawania kwalifikacji w badanych zawodach można stwierdzić, że zagraniczni specjaliści obu profesji wydają się mało aktywni na polskim rynku. Spodziewać się jednak można poprawy sytuacji oraz wzrostu przepływu transgranicznych usług architektonicznych i inżynierskich, w związku z zakończoną w 2009 r. transpozycją ***Dyrektywy 2006/123/WE o usługach na rynku wewnętrznym*** do prawa polskiego, przyjętej w celu urzeczywistnienia swobody przepływu usług oraz rozwoju świadczenia usług transgranicznych, która powinna prowadzić do zniesienia barier w działalności usługowej (w swobodzie przepływu usług) między państwami członkowskimi, jak i usunięcia istniejących barier dla przedsiębiorczości w poszczególnych państwach członkowskich.

5 Bariery związane z wykonywaniem zawodów architekta i inżyniera budowlanego

5.1 Klasyfikacja barier regulacyjnych związanych z wykonywaniem zawodu

Podstawowym interesem przedsiębiorstwa na rynku jest posiadanie jak najszerszej, możliwie nieograniczonej swobody działania. Z drugiej strony istnieją uzasadnione powody, dla których swoboda ta podlega ograniczeniom, takie jak potrzeba ochrony konsumentów, środowiska czy konieczność zachowania konkurencji na rynku. Swoboda działania przedsiębiorców może być zatem ograniczona regulacjami dotyczącymi sposobu w jaki przedsiębiorcy prowadzą działalność gospodarczą, ustalają ceny, czy prowadzą działania marketingowe.

Różne klasyfikacje barier regulacyjnych związanych ze świadczeniem usług profesjonalnych zawodu zawarte zostały w opracowaniach naukowych, raportach Komisji Europejskiej oraz urzędów antymonopolowych państw członkowskich Unii Europejskiej. Jedno z pierwszych badań naukowych w tej dziedzinie przeprowadził Duc Nguyen-Hong, który w 2000 roku opisał w publikacji „*Restrictions on Trade in Professional Services*” metodologię porównawczą w postaci indeksów restrykcyjności dążąc do skonstruowania wskaźników umożliwiających porównania międzynarodowe. Duc Nguyen-Hong podzielił bariery regulacyjne oddziałujące na krajowych dostawców usług na: (i) **regulacje odnośnie formy prawnej zakładania i prowadzenia działalności usługowej**, (ii) **regulacje odnośnie możliwości inwestowania w danym sektorze dla przedstawicieli innych profesji** (iii) **regulacje odnośnie czynności zarezerwowanych prawnie dla przedstawicieli zawodu**, (iv) **regulacje odnośnie działania razem z przedstawicielami innych zawodów**, (v) **regulacje odnośnie reklamowania usług oraz działalności marketingowej** (vi) **regulacje odnośnie wysokości opłat za usługę**.

Metodologia powyższa była często wykorzystywana w późniejszych publikacjach odnoszących się do problematyki konkurencji w sektorze usług profesjonalnych. Analogiczne podejście (wyróżniające dodatkowo bariery związane z ograniczaniem miejsca prowadzonej działalności) zostało zastosowane przez **Institute for Advanced Studies** w Wiedniu w zleconym przez Komisję Europejską opracowaniu „*Regulation of professional services*” (2003). Metodologia taka (z pewnymi modyfikacjami) jest również wykorzystywana do obliczania wskaźników służących do porównań międzynarodowych, przykładowo bazują na niej wskaźniki **OECD** (takie jak wskaźnik *Product Market Regulation*) dotyczące regulacji gospodarczych oraz regulacji sektorowych (takich jak sektor usług profesjonalnych, sektor handlu detalicznego, sektory sieciowe takie jak: energetyka, telekomunikacja, usługi pocztowe, transport kolejowy, transport lotniczy, transport drogowy). Obecnie Grupa Robocza OECD do spraw analizy makroekonomicznej oraz polityki strukturalnej (Working Party on Macroeconomic and Structural Policy Analysis) prowadzi takie badania na podstawie opracowanych przez siebie kwestionariuszy do oceny struktur regulacyjnych w krajach OECD. Dostępne są wyniki kwestionariuszy dla trzech lat porównawczych 1998, 2003 oraz 2008.

Komisja Europejska w swoich dwóch raportach na temat konkurencji w sektorze wolnych zawodów (z 2004 oraz 2005 roku) wprowadziła podział regulacji ograniczających konkurencję w sektorze wolnych zawodów na pięć głównych kategorii: (i) **ceny narzucone (stałe)**, (ii) **ceny zalecane**, (iii) **przepisy w zakresie reklamy**, (iv) **warunki dostępu i prawa zastrzeżone** oraz (v) **przepisy dotyczące struktury przedsiębiorstw i praktyk wielodyscyplinarnych**.

W oparciu o wskazaną wyżej literaturę możliwe ograniczenia konkurencji podzielone zostały na następujące kategorie: (i) **regulacje odnośnie wyboru formy prawnej zakładania i prowadzenia działalności usługowej**, (ii) **regulacje odnośnie możliwości inwestowania w sektorze dla osób niebędących przedstawicielami danej profesji**, (iii) **regulacje odnośnie czynności zarezerwowanych prawnie dla przedstawicieli zawodu**, (iv) **regulacje odnośnie działania razem z przedstawicielami innych zawodów**, (v) **regulacje odnośnie reklamowania usług**, (vi) **regulacje odnośnie wysokości opłat za usługę** oraz (vi)

wysokość opłat członkowskich w samorządzie zawodowym. Regulacje w tych kategoriach mogą stanowić bariery dla swobodnego współzawodniczenia oraz sztucznie zniekształcać stosunki rynkowe na niekorzyść odbiorców (w tym przede wszystkim konsumentów).

Regulacje odnośnie **wyboru formy prawnej** zakładania i prowadzenia działalności usługowej obejmować mogą obowiązek przyjęcia konkretnej formy prawnej przez usługodawcę, w szczególności przyjęcia formy spółki osobowej lub spółki należącej wyłącznie do osób fizycznych w celu zachowania ich nieograniczonej odpowiedzialności osobistej, gwarantowania niezależności podejmowanych przez nich decyzji oraz ewentualnego uniknięcia konfliktu interesów. Z drugiej strony, regulacje takie mogą wykluczać możliwość tworzenia spółek kapitałowych redukując napływ kapitału do sektora usług, ograniczając jego rozwój, innowacyjność podejmowanych działań, wykorzystanie nowych technologii oraz rozwój nowych firm.

Regulacje odnośnie **możliwości inwestowania** w sektorze dla osób niebędących przedstawicielami danej profesji mogą określać minimalną wysokość kapitału konieczną do podejmowania określonej działalności usługowej bądź udział w kapitale oraz w zatrudnieniu osób posiadających konkretne kwalifikacje zawodowe. W ten sposób ograniczają one krąg osób, które mogą posiadać pakiet kontrolny, być właścicielem przedsięwzięcia bądź nim zarządzać, co może hamować decyzje inwestycyjne oraz ograniczać napływ kapitału do sektora.

Regulacje odnośnie **czynności zarezerwowanych prawnie** dla przedstawicieli zawodu bądź które mogą być wykonywane razem z przedstawicielami określonych zawodów nieuchronnie ograniczają osobom niebędącym członkiem korporacji zawodowej dostęp do rynku. Ma to potencjalnie antykonkurencyjne skutki w związku z faktem, iż zakres czynności prawnie zarezerwowanych wyklucza możliwość świadczenia usług przez osoby nieposiadające certyfikatów stwierdzających posiadanie określonych kwalifikacji potrzebnych do wykonywania danego zawodu, co zmniejsza podaż osób świadczących dane usługi. Stanowi to problem w szczególności, gdy zarezerwowane prawnie czynności nie wymagają

specjalistycznej wiedzy lub też czynności takie mogą z powodzeniem wykonywać osoby o niższych kwalifikacjach.

Regulacje odnośnie współdziałania **razem z przedstawicielami innych zawodów** mogą zabraniać wspólnego działania razem z przedstawicielami innych profesji bądź szczegółowo regulować kwestie uczestnictwa w praktykach wielodyscyplinarnych jak np. wpływ na podejmowane decyzje, wybór formy prawnej takiego przedsięwzięcia, narzucony charakter praktyk wielozawodowych (np. koniecznie przedsięwzięcie usługowe, z wyłączeniem produkcyjnych) bądź zdefiniowany skład „zawodowy” takiej działalności. Przepisy takie mogą powstrzymywać rozwój nowych usług oraz uniemożliwiać osiągnięcie korzyści płynących z kompleksowego świadczenia usług.

Regulacje odnośnie **reklamowania usług**, zabraniając wszystkich bądź niektórych form prowadzenia działalności marketingowej, nie tylko ograniczają możliwość konkurencji na rynku oraz mogą powstrzymywać nowe wejścia na rynek, ale również redukują możliwość podejmowania przez konsumentów racjonalnych decyzji. Reklama nie wprowadzająca w błąd pomaga bowiem, konsumentom przezwyciężyć asymetrię informacji oraz podejmować bardziej świadome decyzje zakupowe.

Regulacje odnośnie **wysokości opłat** za usługę mogą przyjmować dwie postaci: cen regulowanych (stałych, minimalnych bądź maksymalnych) oraz cen rekomendowanych. Ceny minimalne oraz sztywne są instrumentem regulacyjnym najbardziej szkodliwym dla procesu konkurencji, ponieważ wykluczając rynkowe kształtowanie się cen, redukują korzyści, jakie proces konkurencji przynosi konsumentom. Publikowanie cen rekomendowanych z jednej strony może wspierać usługodawców w wycenie usług, zwłaszcza nowych uczestników rynku oraz redukować asymetrię informacji na temat średniego kosztu usługi. Z drugiej strony może również umożliwiać koordynację zachowań usługodawców oraz wprowadzić konsumentów w błąd, co do rzeczywistego poziomu cen. Istnieją alternatywne metody informowania o średnim koszcie usługi, przykładowo publikacje danych historycznych.

5.2 Ocena restrykcyjności przepisów

Ani architekci, ani inżynierowie budowlani świadczący usługi konstrukcyjno-budowlane nie są ograniczani przepisami prawa odnośnie możliwości **wyboru konkretnych form prawnych** zakładania oraz prowadzenia działalności gospodarczej. Oznacza to brak barier w wyborze formy prawnej oraz możliwość wykonywania działalności gospodarczej w zakresie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie we wszystkich formach organizacyjnych. Nie istnieją również żadne formalne ograniczenia dotyczące **możliwości inwestowania** w sektorze usług architektonicznych dla osób niebędących architektami oraz w sektorze usług konstrukcyjno-budowlanych dla osób nieposiadających uprawnień budowlanych w specjalności konstrukcyjno-budowlanej (np. określające dozwolone formy własności, obowiązkowy udział architektów w kapitale, wpływ architektów bądź osób posiadających uprawnienia budowlane w specjalności konstrukcyjno-budowlanej na zarządzanie firmą, strukturę zatrudnienia).

Nie zidentyfikowano ograniczeń dotyczących uczestnictwa architektów oraz osób posiadających uprawnienia budowlane w specjalności konstrukcyjno-budowlanej w **strukturach wielodyscyplinarnych** (w ramach których wspólnie pracują przedstawiciele różnych zawodów). Tym samym nie istnieją bariery dla świadczenia kompleksowych usług przez architektów oraz inżynierów budowlanych we współpracy z przedstawicielami dowolnych innych zawodów.

Architekci oraz inżynierowie budowlani najczęściej wykonują zawód w ramach indywidualnej działalności gospodarczej bądź w spółce partnerskiej, zazwyczaj zakładanej właśnie przez architektów i inżynierów budowlanych posiadających uprawnienia w różnych specjalnościach bądź też tworzą albo są zatrudnieni w grupowych formach własności tj. w spółkach lub innych jednostkach, do których zadań należy wyłącznie projektowanie albo wyłącznie usługi konstrukcyjno-budowlane lub są one jedną z usług świadczonych przez taki podmiot. Zdaniem Izby Architektów RP duże, wielodyscyplinarne biura projektów, zatrudniające również, choć zazwyczaj nie wyłącznie, architektów, stanowią obecnie

stosunkowo niewielki margines na rynku usług projektowych, co wskazuje, iż większość usług jest świadczona przez małe podmioty gospodarcze.

W zakresie możliwości informowania klientów o wykonywanych usługach oraz promowania swoich usług nie występują specyficzne dla branży przepisy ograniczające swobodę zachowania. Przedstawiciele zawodu architekt oraz inżynier budowlany **w zakresie reklamy** nie obowiązują dodatkowe przepisy prawa oprócz obowiązujących wszystkie podmioty gospodarcze (tj. *art. 7 Ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym z dnia 20 września 2007*²² definiujący rodzaje reklamy będące nieuczciwymi praktykami rynkowymi wprowadzającymi w błąd oraz *art. 24 Ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów z dnia 16 lutego 2007 r.*²³ zakazujący nieuczciwej lub wprowadzającej w błąd reklamy). *Reguła 2.2 w Kodeksie Etyki Zawodowej Architektów*, przepis wewnętrzny odnoszący się do kwestii reklamowania usług, odzwierciedla zapisy wskazanych ustaw, wskazując, iż „Architekci nie przedstawiają siebie, ani nie promują siebie i swoich usług w sposób fałszywy, mylący lub nieprawdziwy”.

Zakres **czynności prawnie zastrzeżonych**²⁴ określony jest przez możliwe do zdobycia uprawnienia budowlane. Jak wcześniej opisano, rozporządzenie w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie zastrzega możliwość projektowania lub kierowania robotami budowlanymi związanymi z obiektem budowlanym w zakresie: (i) sporządzania projektu architektoniczno-budowlanego w odniesieniu do architektury obiektu lub (ii) kierowania robotami budowlanymi w odniesieniu do architektury obiektu osobom posiadającym uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej. Do projektowania lub kierowania robotami budowlanymi związanymi z obiektem budowlanym w zakresie: (i) sporządzania projektu w odniesieniu do konstrukcji obiektu lub (ii) kierowania robotami budowlanymi w odniesieniu do architektury i konstrukcji obiektu dopuszczone są osoby posiadające uprawnienia budowlane w specjalności konstrukcyjno-budowlanej. Ponadto

²² Dz.U. nr.171 poz. 1206.

²³ Dz.U. nr. 50 poz. 331.

²⁴ Czynności prawnie zastrzeżone stanowią bardziej bariery wejścia do zawodu niż bariery wykonywania zawodu, w związku z faktem, iż osoba posiadająca uprawnienia jednocześnie staje się wykonawcą czynności zastrzeżonych prawnie, które w żaden sposób jej nie ograniczają w wykonywaniu usług. Jednak dla zachowania porównywalności danych, w związku z faktem, iż dane wykorzystane w ocenie restrykcyjności wykonywania zawodu zgromadzone zostały dla krajów OECD, natomiast do oceny regulacji dotyczących wejścia do zawodu

rozporządzenie uprawnia do: (i) projektowania lub (ii) kierowania robotami w odniesieniu do architektury obiektu w przypadku obiektów o kubaturze do 1 000 m³ (z pewnymi ograniczeniami) osoby posiadające ograniczone uprawnienia w specjalności architektonicznej oraz do (i) projektowania lub (ii) kierowania robotami w odniesieniu do konstrukcji obiektu w przypadku obiektów o kubaturze do 1 000 m³ (z pewnymi ograniczeniami) osoby posiadające ograniczone uprawnienia w specjalności konstrukcyjno-budowlanej. Ma to potencjalnie antykonkurencyjne skutki w związku z faktem, iż zakres czynności prawnie zarezerwowanych wyklucza możliwość świadczenia tych usług przez osoby nieposiadające uprawnień budowlanych w specjalności architektonicznej oraz konstrukcyjno-budowlanej, co zmniejsza podaż osób świadczących te usługi. Powyższe restrykcje w świadczeniu usług architektonicznych oraz konstrukcyjno-budowlanych w nieograniczonym zakresie nie wydają się nieproporcjonalne, gdyż nie dotyczą standardowych, mało skomplikowanych czynności, które mogłyby być wykonywane przez osoby o niższych kwalifikacjach. Należy jednak zwrócić uwagę na stanowisko Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa oraz Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa skierowane do Ministerstwa Infrastruktury dotyczące nadawania uprawnień budowlanych technikom w ograniczonym zakresie, a zatem mające na celu rozszerzenie dostępu do zawodu kadrze o średnich kwalifikacjach.²⁵ Inicjatywa ta wskazywać może na występującą nieproporcjonalność kwalifikacji koniecznych do wykonywania czynności prawnie zastrzeżonych, przekładającą się na niedobór specjalistów mogących świadczyć usługi konstrukcyjno-budowlane w ograniczonym zakresie.

²⁵ Stanowisko dotyczące **rozszerzenia dostępu do uzyskania ograniczonych uprawnień budowlanych** zostało uzgodnione podczas dorocznego spotkania Prezydium Krajowej Rady PIIB z przewodniczącymi stowarzyszeń naukowo-technicznych zrzeszających inżynierów i techników w grudniu 2009 r. Obecnie, tylko osoba z wyższym wykształceniem może uzyskać uprawnienia budowlane do kierowania robotami budowlanymi w danej specjalności. Jak wynika z „Raportu w sprawie i wykwalifikowanych robotników dla budownictwa” opracowanego w 2008 r. przez Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa, popyt na kierowników budów (według szacunków Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa w oparciu o liczby wydanych pozwoleń na budowę w poprzednich latach: 2005 r. – 174 tys., 2006 r. - 203 tys., 2007 r. - 230 tys – dane Głównego Inspektoratu Nadzoru Budowlanego, oraz przy uwzględnieniu tendencji wzrostowej) znacznie przewyższa liczbę osób posiadających uprawnienia do kierowania robotami budowlanymi (ok. 60 tys.). Z rachunków wynika, iż **na jednego kierownika przypada średnio 7 budów**. Dlatego Izba Inżynierów dąży do uwzględnienia w projekcie zmian w prawie budowlanym przyznania technikom (z odpowiednią praktyką) możliwości zdobywania uprawnień budowlanych w ograniczonym zakresie do prowadzenia nieskomplikowanych budów i tym samym **otworzenia drogi do zawodu kadrze posiadającej średnie kwalifikacje** oraz często duże doświadczenie zawodowe.

W przypadku regulacji dotyczących **cen usług** zarówno architektów jak i inżynierów budowlanych, którzy posiadają uprawnienia w specjalności konstrukcyjno-budowlanej obowiązują przepisy ***Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 18 maja 2004 r. w sprawie określenia metod i podstaw sporządzania kosztorysu inwestorskiego, obliczania planowanych kosztów prac projektowych oraz planowanych kosztów robót budowlanych określonych w programie funkcjonalno-użytkowym***. Rozporządzenie to jest wydane na podstawie ***ustawy Prawo zamówień publicznych***²⁶ i służy do określenia wartości zamówienia publicznego. Załącznik do tego rozporządzenia pozwala na ustalenie wartości wskaźnika procentowego, służącego do ustalenia wartości honorarium za prace projektowe. Planowane koszty prac projektowych (**WPP**) oblicza się jako iloczyn wskaźnika procentowego (**W**) oraz planowanych kosztów robót budowlanych (**WRB**) według wzoru: **WPP = W% x WRB**²⁷, gdzie **W%** jest wskaźnikiem procentowym przyjmowanym w wysokości i na warunkach określonych w załączniku do rozporządzenia. W przypadku, gdy nie można ustalić wartości wskaźnika procentowego na podstawie załącznika do rozporządzenia, ustala się go na podstawie własnych danych lub informacji uzyskanych od Izby samorządu zawodowego.

Cena za opracowanie projektu obiektu budowlanego najczęściej kalkulowana jest przez projektanta w oparciu o założone wielkości kosztów robót budowlanych²⁸, stopień skomplikowania obiektu oraz wymagania inwestora zapisane w specyfikacji istotnych warunków zamówienia. Bardzo często ostateczna cena powstaje po zsumowaniu cen przedłożonych przez podwykonawców wszystkich branż niezbędnych do wykonania zadania oraz dodaniu honorarium za prace projektowe.

Zdaniem Izby Inżynierów Budownictwa, ***rozporządzenie w sprawie określenia metod i podstaw sporządzania kosztorysu inwestorskiego*** nie wiąże wykonawców robót budowlanych, którzy dokonują wycen wartości tego rodzaju prac według własnych zasad i rachunku ekonomicznego. Dlatego Polska Izba Inżynierów Budownictwa nie zajmuje się

²⁶ Dz.U. nr 223 poz. 1655.

²⁷ Art. 10 ust. 1 *Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 18 maja 2004 r. w sprawie określenia metod i podstaw sporządzania kosztorysu inwestorskiego, obliczania planowanych kosztów prac projektowych oraz planowanych kosztów robót budowlanych określonych w programie funkcjonalno-użytkowym*, Dz. U Nr 130, poz. 1389.

²⁸ Pomocą w określeniu przez architektów planowanych kosztów robót budowlanych są również publikacje niezależnych ośrodków badających ceny i koszty na rynku budowlanym.

problematyką ustalania honorariów za usługi konstrukcyjno-budowlane wykonywane przez jej członków oraz nie wydaje dodatkowych uchwał dotyczących zasad ustalania honorariów.²⁹

W przeciwieństwie do samorządu zawodowego inżynierów budowlanych, regulacje samorządu zawodowego architektów zawierają zapisy dotyczące kształtowania cen, które mogą mieć wpływ na konkurencję na rynku.

Dokumentem pomagającym architektom w ustalaniu wysokości wynagrodzenia jest **Regulamin Honorarium Architekta** przyjęty uchwałą Krajowej Rady Izby Architektów w dniu 13 stycznia 2006 r. Istnieją również opracowane przez Stowarzyszenie Architektów Rzeczypospolitej Polskiej **Zasady Wyceny Prac Projektowych SARP**. Ponadto do kwestii cen odnoszą się **Standardy Wykonywania Zawodu i Zakres Usług Architekta** oraz **Kodeks Etyki Zawodowej Architektów**. Izba Architektów RP podkreśla, iż nie stawia swoim członkom wymogu stosowania jakichkolwiek obligatoryjnych zasad wyceny usług architektonicznych. Wszystkie dostępne dokumenty dotyczące tej kwestii, zdaniem Izby Architektów RP, mają jedynie charakter poglądowy i stanowią materiał pomocniczy do szacowania niezbędnych nakładów pracy.

W *Kodeksie Etyki Zawodowej Architektów* znajduje się **Reguła 4.10** o treści: „*W celu ochrony klienta i społeczeństwa przed niegodziwym ustaleniem cen, które mogłyby zagrozić wymaganej jakości usług, architekci, oferując swoje usługi, nie dostosowują kwoty swego honorarium do wysokości, honorarium oferowanego za nie przez innego architekta*”. Zapis ten można interpretować jako zakazujący architektom dostosowywania kwoty swojego honorarium do obniżonej ceny zaoferowanej przez konkurenta, również w sytuacji, gdy obniżenie kwoty honorarium jest możliwe bez szkody dla jakości świadczonych usług. Tak rozumiana Reguła, w sytuacji jej przestrzegania, utrudniałaby architektom obniżanie cen, co miałoby niewątpliwie antykonkurencyjne skutki w postaci niekorzystnego dla konsumentów

²⁹ Spotkać się można natomiast z publikacją „*Środowiskowe Zasady Wycen Prac Projektowych*”, wydawane przez Izbę Projektowania Budowlanego od 2003, obecnie VIII wydanie materiałów pomocniczych do określania cen za prace projektowe, opracowania urbanistyczne i usługi inżynierskie.

kształtowania się cen za usługi architektoniczne. Natomiast zdaniem Izby Architektów RP, zapis ten promuje „konfrontację idei” zamiast „walki cenowej”, która służyć ma dobru publicznemu.³⁰ Według Izby Architektów RP Reguła nie prowadzi do antykonkurencyjnych skutków, gdyż w praktyce cena za prace projektowe stanowi z reguły niewielki procent kosztów inwestycji budowlanej, a różnice pomiędzy oferowanymi przez architektów kwotami honorariów zawierają się w ułamkach promila kosztów inwestycji.

W *Regulaminie Honorarium Architekta* znajduje się zapis 5.1.6 o treści: „Szczególne okoliczności jakie w konkretnym, rozpatrywanym przypadku mogą zmniejszyć lub zwiększyć koszt inwestycji w stosunku do opisanego w punkcie 5.1.3 (np. okazyjne zakupy materiałów i robocizny, korzystanie z darowizn, wbudowanie posiadanych materiałów itp.) nie wpływają na koszt inwestycji, który należy przyjmować jako podstawę wyliczenia honorarium”. Potencjalny antykonkurencyjny skutek zapisu to uniemożliwienie korzystnego dla inwestora obniżenia ceny usługi w przypadku zmniejszenia się kosztu inwestycji. W ocenie Izby Architektów RP powyższy zapis ma wspierać architektów przy dokonywaniu wyceny prac projektowych. Ponadto zdaniem Izby Architektów RP obniżenia kosztów inwestycji nie ma zazwyczaj realnego przełożenia na zmniejszenie nakładów na prace projektowe. Izba Architektów RP stoi na stanowisku, iż zapis nie wywołuje antykonurencyjnych skutków, ponieważ ostateczna wysokość wyceny w praktyce zależy wyłącznie od swobodnej decyzji architekta.

Natomiast w *Standardach wykonywania zawodu i zakresie usług architekta* został umieszczony *Standard C. 7.3* o treści „Honorarium architekta za prace projektowe pozostaje na tym samym poziomie, niezależnie od ostatecznego kosztu realizacji inwestycji, jeżeli nie wynika to ze zmian parametrów inwestycji zmieniających zakres wykonywania tych prac”. Potencjalne antykonkurencyjne konsekwencje standardu to uniemożliwienie korzystnego dla inwestora obniżenia ceny usługi w przypadku zmniejszenia się kosztu inwestycji z przyczyn innych niż zmiana zakresu usługi projektowej. Izba Architektów RP istnienie standardu

³⁰ Izba Architektów RP stoi na stanowisku, iż ze względu na specyfikę twórczości architektonicznej, w interesie publicznym leży, aby konkurencja pomiędzy architektami miała charakter przede wszystkim merytoryczny, a dopiero w dalszym planie, ekonomiczny.

argumentuje również brakiem realnego przełożenia zmiany kosztów inwestycji na zmniejszenie nakładów na prace projektowe. Ponadto zdaniem Izby Architektów RP potencjalne antykonkurencyjne skutki zapisu nie będą miały miejsca, ponieważ Standardy mają charakter „dobrej praktyki” zalecanej, lecz niewymaganej i w żaden sposób nieegzekwowanej, nieposiadające zatem, wpływu na decyzje podejmowane przez architektów.

Istnienie powyższych zapisów dotyczących cen za usługi projektowe, wskazujących sposób współdziałania, umożliwia koordynację zachowań usługodawców (wzmacnianą możliwością dyscyplinarnego karania architektów niestosujących się do niej) i tym samym może prowadzić do ograniczenia konkurencji. Zapisy takie osłabiają również pozycję negocjacyjną konsumentów, gdyż mogą oni z góry przyjmować pewien stały poziom wynagrodzenia architektów, który rzeczywiście mógłby kształtować się inaczej. Potencjał do ograniczania konkurencji posiada w szczególności przepis zawarty w Kodeksie Etyki Zawodowej, który wprost odnosi się do stosunków konkurencyjnych pomiędzy architektami, potencjalnie ograniczając swobodę konkurowania o klientów.

Podstawowym narzędziem, jakim dysponuje samorząd zawodowy w celu egzekwowania wskazanych wyżej zapisów jest sądownictwo dyscyplinarne. Zarówno **Kodeks Etyki Zawodowej Architektów**, jak i **Regulamin Honorarium Architekta** zawierają zapisy dające podstawę do wyciągnięcia sankcji dyscyplinarnych wobec osób niestosujących się do ich zapisów. Dysponując narzędziami dyscyplinarnymi, samorząd zawodowy może skutecznie egzekwować antykonkurencyjne zapisy, traktując zachowania konkurencyjne jako przejaw nieuczciwej konkurencji bądź też jako zachowanie nielicujące z godnością zawodu. Zasadne, w związku z powyższym, jest zbadanie funkcjonowania sądownictwa samorządowego, w szczególności z punktu widzenia egzekwowania wskazanych wyżej, potencjalnie antykonkurencyjnych, zapisów względnie usuwania z zawodu profesjonalistów szczególnie intensywnie konkurujących.

Zestawienie dotyczące liczby spraw, które wpłynęły do Okręgowych Rzeczników Odpowiedzialności Zawodowej oraz do Okręgowych Sądów Dyscyplinarnych w podziale na

sprawy dotyczące odpowiedzialności zawodowej oraz odpowiedzialności dyscyplinarnej w latach 2002-2008 przedstawiają poniższe tabele. W tabelach zawarte zostały również dane liczbowe na temat zastosowanych przez Okręgowe Sady Dyscyplinarne kar z tytułu odpowiedzialności zawodowej oraz dyscyplinarnej.

Tabela 14. Liczba spraw kierowanych do rozpatrzenia przez Okręgowe Sady Dyscyplinarne (OSD) Izby Architektów RP w latach 2002-2008

LP	IZBA	Liczba spraw, które wpłynęły do OSD		Liczba spraw umorzonych	Uniewinniono	Ukarano							
						Z tytułu odpowiedzialności zawodowej			Z tytułu odpowiedzialności dyscyplinarnej				
		Sprawy dotyczące odpowiedzialności zawodowej	Sprawy dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej			Kara upomnienia	Kara upomnienia z obowiązkiem złożenia w wyznaczonym terminie egzaminu	Kara zakazu wykonywania samodzielnej funkcji technicznej na okres od roku do 5 lat z obowiązkiem złożenia egzaminu	Kara upomnienia	Nagana	Zawieszenie na okres 2 lat w prawach członka Izby	Skreślenie z listy członków Izby	
1.	Dolnośląska	1	3	1	1	0	0	0	2	0	0	0	
2.	Kujawsko -Pomorska	4	29	16	2	1			4	4	3	0	
3.	Lubelska	4	13	3	1	2	0	0	5	3	3	0	
4.	Lubuska	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
5.	Łódzka	2	1	0	1	1	0	0	0	0	1	0	
6.	Małopolska	4	16	3	4	1			12				
7.	Mazowiecka	9	25	6	4	3	0	0	7	1	0	0	
8.	Opolska	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	
9.	Podkarpacka	0	2	0	0	0	0	0	1	0	1	0	
10.	Podlaska	4	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	
11.	Pomorska	8	16	7	5	2	0	0	6	1	0	0	
12.	Śląska	7	13	13	2	3	0	0	2	0	0	0	
13.	Świętokrzyska	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
14.	Warmińsko - Mazurska	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	
15.	Wielkopolska	0	16	2	4	0	0	0	7	2	1	0	
16.	Zachodniopomorska	2	7	0	1	2	0	0	2	4	0	0	
OGÓŁEM		47	142	55	25	16	0	0	48	15	9	0	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Tabela 15. Liczba spraw kierowanych do Okręgowych Rzeczników Odpowiedzialności Zawodowej (OROZ) Izby Architektów RP w latach 2002-2008

LP	IZBA	Liczba spraw, które wpłynęły do OROZ		Liczba spraw umorzonych
		Sprawy dotyczące odpowiedzialności zawodowej	Sprawy dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej	
1.	Dolnośląska	6	8	4
2.	Kujawsko-Pomorska	7	40	11
3.	Lubelska	7	23	7
4.	Lubuska	1	6	5
5.	Łódzka	10	19	18
6.	Małopolska	4	45	
7.	Mazowiecka	21	67	21
8.	Opolska	11	1	
9.	Podkarpacka	3	6	5
10.	Podlaska	0	20	16
11.	Pomorska	14	40	17
12.	Śląska	9	87	67
13.	Świętokrzyska	1	0	0
14.	Warmińsko-Mazurska	0	3	3
15.	Wielkopolska	10	101	31
16.	Zachodniopomorska	16	82	55
OGÓŁEM		119	548	260

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

W przypadku architektów w okresie 2002-2008 liczba spraw kierowanych do rozpatrzenia przez Okręgowe Sądy Dyscyplinarne z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej przekraczała liczbę spraw z zakresu odpowiedzialności zawodowej z wyjątkiem Łódzkiej Izby Okręgowej, Opolskiej Izby Okręgowej, Podlaskiej Izby Okręgowej i Warmińsko-Mazurskiej Izby Okręgowej. Liczba spraw, które wpłynęły do Okręgowych Sądów Dyscyplinarnych w latach 2002-2008 z tytułu odpowiedzialności dyscyplinarnej (142) była ponad trzy razy większa niż liczba spraw z tytułu odpowiedzialności zawodowej (47). Najczęstszymi karami nałożonymi na architektów z tytułu odpowiedzialności zawodowej jak i dyscyplinarnej były upomnienia, odpowiednio 16 i 48. Przy czym żadna osoba w latach 2002-2008, czyli od powstania samorządu zawodowego architektów, nie została skreślona z listy członków Izby w wyniku sankcji dyscyplinarnej.

Według Izby Architektów RP najczęstszym wykroczeniem z tytułu odpowiedzialności zawodowej było naruszenie przez architektów art. 95 pkt 3 lub 4 Prawa budowlanego, czyli dopuszczenie się rażących błędów lub zaniedbań, które spowodowały zagrożenie życia lub zdrowia ludzi oraz niespełnianie lub spełnianie niedbale swoich obowiązków. Natomiast z tytułu odpowiedzialności dyscyplinarnej najczęstszymi wykroczeniami były naruszenie praw autorskich oraz nienależyte wykonanie dokumentacji projektowej.

Tabela 16. Liczba spraw kierowanych do rozpatrzenia przez Okręgowe Sądy Dyscyplinarne (OSD) Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa w latach 2003-2008

LP	IZBA	Liczba spraw, które wpłynęły do OSD		Liczba spraw umorzonych	Uniewinniono	Ukarano						
						Z tytułu odpowiedzialności zawodowej			Z tytułu odpowiedzialności dyscyplinarnej			
		Sprawy dotyczące odpowiedzialności zawodowej	Sprawy dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej			Kara upomnienia	Kara upomnienia z obowiązkiem złożenia w wyznaczonym terminie egzaminu	Kara zakazu wykonywania samodzielnej funkcji technicznej na okres od roku do 5 lat z obowiązkiem złożenia egzaminu	Kara upomnienia	Nagana	Zawieszenie na okres 2 lat w prawach członka Izby	Skreślenie z listy członków Izby
1.	Dolnośląska	29	5	15	0	6	0	0	0	0	0	0
2.	Kujawsko -Pomorska	26	14	10	0	16	1	0	5	1	0	0
3.	Lubelska	17	3	10	0	7	0	0	2	0	0	0
4.	Lubuska	7	23	0	1	2	3	0	0	3	1	5
5.	Łódzka	25	13	8	2	12	0	0	7	1	0	0
6.	Małopolska	50	12	5	14	14	1	1	1	0	0	0
7.	Mazowiecka	68	10	10	6	32	4	1	3	1	1	0
8.	Opolska	8	0	6	0	1	0	0	0	0	0	0
9.	Podkarpacka	71	3	35	0	27	0	0	0	0	0	0
10.	Podlaska	8	4	6	0	5	0	0	1	0	0	0
11.	Pomorska	60	5	7	5	34	3	0	2	1	0	0
12.	Śląska	49	6	12	3	17	0	0	2	1	0	0
13.	Świętokrzyska	4	3	1	0	4	0	0	2	0	0	0
14.	Warmińsko -Mazurska	19	3	8	1	10	0	0	0	0	0	0
15.	Wielkopolska	32	5	6	0	17	1	0	4	0	0	0
16.	Zachodniopomorska	72	20	12	8	18	0	0	7	2	0	0
OGÓŁEM		545	129	151	40	222	13	2	36	10	2	5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Tabela 17. Liczba spraw kierowanych do Okręgowych Rzeczników Odpowiedzialności Zawodowej (OROZ) Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa w latach 2003-2008

LP	IZBA	Liczba spraw, które wpłynęły do OROZ		Liczba spraw umorzonych
		Sprawy dotyczące odpowiedzialności zawodowej	Sprawy dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej	
1.	Dolnośląska	155	10	68
2.	Kujawsko-Pomorska	89	32	35
3.	Lubelska	79	15	42
4.	Lubuska	23	26	10
5.	Łódzka	78	36	32
6.	Małopolska	131	35	32
7.	Mazowiecka	262	59	94
8.	Opolska	28	17	13
9.	Podkarpacka	127	8	40
10.	Podlaska	41	9	11
11.	Pomorska	137	82	61
12.	Śląska	181	22	67
13.	Świętokrzyska	17	8	11
14.	Warmińsko-Mazurska	66	26	7
15.	Wielkopolska	95	16	28
16.	Zachodniopomorska	107	28	19
OGÓŁEM		1616	429	570

Zródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

W przypadku inżynierów budowlanych w okresie 2003-2008 liczba spraw kierowanych do rozpatrzenia przez Okręgowe Sądy Dyscyplinarne z zakresu odpowiedzialności zawodowej przekraczała liczbę spraw z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej z wyjątkiem Lubuskiej Izby Okręgowej. Liczba spraw, które wpłynęły do Okręgowych Sądów Dyscyplinarnych w latach 2002-2008 z tytułu odpowiedzialności zawodowej (545) była ponad cztery razy większa niż liczba spraw z tytułu odpowiedzialności dyscyplinarnej (129). Najczęstszymi karami nakładanymi na inżynierów budowlanych z tytułu odpowiedzialności zawodowej jak i dyscyplinarnej były upomnienia, 222 oraz 36 odpowiednio. W latach 2003-2008, czyli od powstania samorządu zawodowego architektów, 5 osób zostało skreślonych z listy członków Izby w wyniku sankcji dyscyplinarnej, a 2 otrzymały karę zakazu wykonywania samodzielnej funkcji technicznej z obowiązkiem złożenia egzaminu.

Według Izby Inżynierów Budownictwa sprawy najczęściej kierowane do Okręgowych Rzeczników Odpowiedzialności Zawodowej w latach 2003-2008 z tytułu odpowiedzialności zawodowej dotyczyły przekroczenia zakresu posiadanych uprawnień budowlanych, nierzetelnego wypełnienia obowiązków, głównie przez kierowników budów oraz inspektorów nadzoru inwestorskiego, nieprawidłowego prowadzenia dokumentacji budowy przez kierownika budowy i inspektora budowy, uchylania się projektantów od obowiązku pełnienia nadzoru autorskiego, poświadczania nieprawdy w oświadczeniach kierownika budowy o zgodności wykonania obiektu budowlanego z projektem budowlanym i warunkami pozwolenia na budowę. Najczęstsze sprawy z tytułu odpowiedzialności dyscyplinarnej dotyczyły nieetycznego postępowania rzeczoznawców przy opracowywaniu opinii i ekspertyz, przerabiania dokumentów stwierdzających nadanie uprawnień budowlanych oraz zaświadczeń przynależności do Izby.

Natomiast najczęściej kierowane do rozpatrzenia przez Okręgowe Sądy Dyscyplinarne Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa w latach 2003-2008 sprawy z tytułu odpowiedzialności zawodowej dotyczyły niedbałego wykonywania obowiązków z tytułu pełnienia samodzielnej funkcji technicznej w budownictwie, wykonywania zakresu robót budowlanych niezgodnie z wydanymi decyzjami o pozwoleniu na budowę oraz prowadzenia prac w zakresie wykraczającym poza posiadane uprawnienia budowlane, nieznajomości ustawy Prawo budowlane i obowiązków nałożonych na uczestników procesu budowlanego przy wykonywaniu samodzielnych funkcji technicznych oraz braku rzetelności w opracowywaniu opinii eksperckich. W sprawach z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej najczęściej naruszane były zasady etyki zawodowej oraz niestosowanie się do uchwał organów Izby, notowano również próby oszustwa i wyłudzenia wynagrodzenia za niewykonaną pracę.

Potencjał do ograniczania konkurencji wynikający z istnienia zapisów odnośnie kształtowania honorariów za prace projektowe nie wydaje się być realizowany. Świadczy o tym fakt, iż Izba Architektów RP **nie prowadziła** przez Okręgowych Rzeczników Odpowiedzialności Zawodowej **postępowań wyjaśniających w sprawie naruszenia Reguły 4.10 Kodeksu Etyki Zawodowej Architektów, Standardu C.7.3 Standardów wykonywania zawodu**

oraz Zapisu 5.1.6 Regulaminu Honorarium Architekta. W konsekwencji nie były również prowadzone postępowania w przedmiotowych sprawach przed Okręgowymi Sądami Izby Architektów. Ponieważ od początku istnienia Izby Architektów RP nikt nie został skreślony z listy jej członków, wykorzystywanie tej kary dyscyplinarnej nie wskazuje na wymuszanie skoordynowanych działań.

Istnieją również regulacje, które mają bezpośredni wpływ na koszty prowadzenia działalności i tym samym na decyzje odnośnie wejścia do zawodu i podjęcia działalności usługowej. W szczególności zwiększają one koszty stałe prowadzenia działalności zawodowej przez architektów oraz inżynierów budowlanych w specjalności konstrukcyjno-budowlanej. Do takich regulacji można przede wszystkim zaliczyć obowiązek regularnego opłacania składek członkowskich w samorządzie zawodowym, zgodnie z **art. 41 ust. 4 ustawy o samorządach zawodowych**. Przewidywane koszty stałe związane ze składkami mogą mieć negatywny wpływ na decyzje odnośnie wejścia do zawodu, jeśli są one nieuzasadnione oraz wygórowane w stosunku do oczekiwanych przychodów z działalności usługowej. Świadome powyższego Izby mogą zawyżać wysokość tych opłat, na które mają wpływ, tj. opłat członkowskich, w celu zniechęcenia nowych usługodawców do wejścia na rynek.

W przypadku architektów w latach 2002-2007 składka członkowska wynosiła miesięcznie 50 zł, w 2008 roku - 60 zł, w 2009 roku - **65 zł**. W przeliczeniu rocznym składki członkowskie wynosiły: w latach 2002-2007 - 600 zł, w 2008 roku - 720 zł, w 2009 roku - **780 zł**, przy czym w latach 2002-2007 obowiązywała stała kwota składki. Natomiast od 2008 roku składka kształtowana jest parametrycznie i podlega waloryzacji. Podstawę ustalenia wysokości składki członkowskiej w Izbie Architektów RP określa **art. 2 ust. 3 i 5 uchwały nr 7 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Izby Architektów z dnia 24 listopada 2002 r. w sprawie składki członkowskiej w samorządzie zawodowym architektów** w brzmieniu uwzględniającym zmiany wprowadzone uchwałą **nr 15 IV Sprawozdawczego Krajowego Zjazdu Izby Architektów z dnia 16 czerwca 2007 roku w sprawie wysokości składki członkowskiej w samorządzie zawodowym architektów** zgodnie z którym: „Zwaloryzowaną kwotę składki na rok kolejny ustala się w wysokości 2,5% przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w poprzednim roku, ogłoszonego przez Prezesa GUS na podstawie

przepisów o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Wyliczoną kwotę składki miesięcznej z tytułu waloryzacji zaokrągla się w jej końcówce do pełnych 5 zł."

W przypadku inżynierów budowlanych wysokość rocznej składki członkowskiej, która jest taka sama dla wszystkich członków Izby niezależnie od rodzaju posiadanych uprawnień budowlanych, od chwili powstania samorządu zawodowego inżynierów budownictwa nie uległa zmianie i wynosi **60 zł** na Izbę Krajową i **300 zł** na właściwą Okręgową Izbę.

Wysokości składek członkowskich, o których poinformowani są zarówno architekci jak i inżynierowie budowlani na początku swojej kariery zawodowej, nie wydają się być ustanowione na poziomie, który w istotnym stopniu mógłby zniechęcać nowe osoby do wejścia do zawodów architekta oraz inżyniera budowlanego.

Nie zostały tym samym zidentyfikowane regulacje, które stanowić mogą istotne i nieuzasadnione bariery w swobodnym współzawodniczeniu na rynku usług architektonicznych i konstrukcyjno-budowlanych. Jedynie przepisy dotyczące wysokości honorarium architekta wydają się posiadać istotny potencjał antykonkurencyjny, nie znaleziono jednak potwierdzenia ich wykorzystywania, gdyż instrument dyscyplinujący w postaci kar (w tym skreślenie z listy członków oraz utrata prawa do wykonywania zawodu) nie jest wykorzystywany przez Izbę Architektów RP do egzekwowania wspomnianych zapisów cenowych.

Jakkolwiek wskazane zapisy w **Regulaminie Honorarium Architekta** oraz w **Standardach wykonywania zawodu** wydają się mniej problematyczne, ponieważ dotyczą wysokości honorarium za prace projektowe w przypadku zmiany kosztu inwestycji, którego wielkość w praktyce zależy bardziej od typu inwestycji oraz szczególnych wymagań inwestora niż od samej wartości inwestycji, to jednak **Reguła 4.10 w Kodeksie Etyki Zawodowej**, traktowana dosłownie, znacząco ogranicza możliwość konkurencyjności ceną, co służyć może utrzymaniu wyższego poziomu cen za usługi architektoniczne, niż w warunkach konkurencji. Reguła ta, dopóki znajduje się w Kodeksie, stwarzać może pokusę wykorzystywania jej do ograniczania zachowań postrzeganych jako nadmiernie konkurencyjne. W związku z tym usunięcie

przedmiotowego zapisu z Kodeksu miałyby pozytywny wpływ na konkurencję w zawodzie architekta.

W celu **porównania restrykcyjności** regulacji polskich w odniesieniu do regulacji w innych krajach wykorzystane zostało zestawienie wykonane przez OECD dotyczące regulacji w sektorze usług profesjonalnych, w tym dla zawodu architekta oraz inżyniera³¹ dla roku 2008.

Wykorzystując pytania zawarte w kwestionariuszu OECD przyjęto, iż wyznacznikiem mniej restrykcyjnych rozwiązań regulacyjnych związanych z wykonywaniem zawodu architekt jest:

- brak regulacji odnośnie wyboru formy prawnej zakładania i prowadzenia działalności usługowej,
- brak regulacji odnośnie działania razem z przedstawicielami innych zawodów,
- brak ograniczeń możliwości reklamowania usług,
- brak regulacji odnośnie wysokości opłat za usługi,
- mała liczba czynności zarezerwowanych prawnie dla przedstawicieli zawodu.

Tabela 18. Porównanie regulacji dotyczących wykonywania zawodu architekt w krajach OECD

Architekt	Czy możliwość reklamowania oraz działalność marketingowa są regulowane?	Czy wybór formy prawnej działalności jest ograniczony?	Czy działalność wielozawodowa jest ograniczona?	Czy ceny za usługi są regulowane?	Ile jest czynności zarezerwowanych prawnie dla zawodu bądź, które mogą wykonywać razem z przedstawicielami określonych zawodów?
Australia	Nie	Nie	Nie	Nie	0
Austria	Nie	Nie	Dozwolona jedynie działalność razem z przedstawicielami pokrewnych profesji	Nie	9

³¹ Należy mieć na uwadze, iż kategoria inżynier w kwestionariuszu OECD jest znacznie szersza niż analizowany w raporcie zawód inżyniera budowlanego posiadającego uprawnienia budowlane w specjalności konstrukcyjno-budowlanej.

Belgia	Reklama jest regulowana	Prowadzenie działalności gospodarczej jest dozwolone w formie spółek osobowych oraz tylko niektórych form spółek kapitałowych	Nie	Nie	3
Kanada	Reklama jest regulowana	Prowadzenie działalności gospodarczej jest dozwolone w formie spółek osobowych oraz tylko niektórych form spółek kapitałowych	Dozwolona jedynie działalność razem z przedstawicielami pokrewnych profesji	Ceny rekomendowane na niektóre usługi	4
Czechy	Reklama jest regulowana	Nie	Nie	Nie	8
Dania	Nie	Nie	Nie	Nie	0
Finlandia	Nie	Nie	Nie	Nie	0
Francja	Reklama jest regulowana	Prowadzenie działalności gospodarczej jest dozwolone w formie spółek osobowych oraz tylko niektórych form spółek kapitałowych	Dozwolona jedynie działalność razem z przedstawicielami pokrewnych profesji	Nie	3
Niemcy	Reklama jest regulowana	Nie	Dozwolona jedynie działalność razem z przedstawicielami pokrewnych profesji	Ceny minimalne na niektóre usługi	2
Grecja	Brak danych	Brak danych	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Węgry	Nie	Nie	Nie	Ceny rekomendowane na wszystkie usługi	5
Islandia	Nie	Nie	Nie	Nie	9
Irlandia	Brak danych	Brak danych	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Włochy	Reklama jest regulowana	Prowadzenie działalności gospodarczej jest dozwolone w formie spółek osobowych oraz tylko niektórych form spółek kapitałowych	Nie	Ceny maksymalne na wszystkie usługi	9
Japonia	Nie	Nie	Nie	Nie	3
Korea	Nie	Nie	Nie	Ceny rekomendowane na wszystkie usługi	9
Luksemburg	Reklama jest regulowana	Nie	Dozwolona jedynie działalność razem z przedstawicielami pokrewnych profesji	Ceny minimalne na wszystkie usługi	9
Meksyk	Nie	Nie	Nie	Nie	9

Holandia	Nie	Nie	Nie	Nie	0
Nowa Zelandia	Nie	Nie	Nie	Nie	0
Norwegia	Nie	Nie	Nie	Nie	1
Polska	Nie	Nie	Nie	Nie	5
Portugalia	Reklama jest regulowana	Nie	Nie	Ceny rekomendowane na niektóre usługi	5
Słowacja	Brak danych	Brak danych	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Hiszpania	Reklama jest regulowana	Nie	Nie	Ceny rekomendowane na niektóre usługi	6
Szwecja	Nie	Nie	Nie	Nie	0
Szwajcaria	Nie	Nie	Nie	Ceny rekomendowane na wszystkie usługi	1
Turcja	Nie	Nie	Nie	Ceny minimalne na niektóre usługi	9
Wielka Brytania	Nie	Nie	Nie	Nie	0
Stany Zjednoczone	Reklama jest regulowana	Nie	Nie	Nie	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie kwestionariuszy do oceny struktur regulacyjnych dla krajów OECD, 2008 r.

Tabela 19. Porównanie regulacji dotyczących wykonywania zawodu inżynier w krajach OECD

Inżynier	Czy możliwość reklamowania oraz działalność marketingowa są regulowane?	Czy wybór formy prawnej działalności jest ograniczony?	Czy działalność wielozawodowa jest ograniczona?	Czy ceny za usługi są regulowane?	Ile jest czynności zarezerwowanych prawnie dla zawodu bądź, które mogą wykonywać razem z przedstawicielami określonych zawodów?
Australia	Nie	Nie	Nie	Nie	2
Austria	Nie	Nie	Dozwolona jedynie działalność razem z przedstawicielami pokrewnych profesji	Nie	10
Belgia	Nie	Nie	Nie	Nie	0
Kanada	Nie	Nie	Nie	Ceny maksymalne na wszystkie usługi	10
Czechy	Reklama jest regulowana	Nie	Nie	Nie	10
Dania	Nie	Nie	Nie	Nie	0
Finlandia	Nie	Nie	Nie	Nie	0
Francja	Nie	Nie	Nie	Nie	0

Niemcy	Nie	Nie	Nie	Ceny minimalne na niektóre usługi	3
Grecja	Brak danych	Brak danych	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Węgry	Reklama jest regulowana	Nie	Nie	Ceny rekomendowane na niektóre usługi	10
Islandia	Nie	Nie	Nie	Nie	11
Irlandia	Brak danych	Brak danych	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Włochy	Reklama jest regulowana	Nie	Nie	Ceny maksymalne na wszystkie usługi	10
Japonia	Reklama jest regulowana	Nie	Nie	Nie	0
Korea	Nie	Nie	Nie	Ceny rekomendowane na wszystkie usługi	10
Luksemburg	Reklama jest regulowana	Nie	Dozwolona jedynie działalność razem z przedstawicielami pokrewnych profesji	Ceny minimalne na wszystkie usługi	10
Meksyk	Nie	Nie	Nie	Nie	10
Holandia	Nie	Nie	Nie	Nie	0
Nowa Zelandia	Nie	Nie	Nie	Nie	0
Norwegia	Nie	Nie	Nie	Nie	0
Polska	Nie	Nie	Nie	Nie	6
Portugalia	Nie	Nie	Nie	Ceny rekomendowane na wszystkie usługi	9
Słowacja	Nie	Brak danych	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Hiszpania	Nie	Nie	Nie	Nie	6
Szwecja	Nie	Nie	Nie	Nie	1
Szwajcaria	Nie	Nie	Nie	Ceny rekomendowane na wszystkie usługi	0
Turcja	Nie	Nie	Nie	Ceny minimalne na niektóre usługi	10
Wielka Brytania	Nie	Nie	Nie	Nie	0
Stany Zjednoczone	Reklama jest regulowana	Nie	Nie	Nie	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie kwestionariuszy do oceny struktur regulacyjnych dla krajów OECD, 2008 r.

Na podstawie porównania do krajów OECD o najbardziej restrykcyjnych regulacjach wykonywania zawodu architekta zaliczyć można **Kanadę, Francję, Niemcy, Luksemburg, Belgię, Włochy, Portugalię i Hiszpanię**. Najbardziej restrykcyjna wydaje się być **Kanada**,

która posiada regulacje odnośnie możliwości reklamowania usług, wyboru formy prawnej, współdziałania z innymi profesjami w ramach działalności gospodarczej oraz występowania cen zalecanych (niewiązanych) na niektóre usługi architektoniczne. Natomiast do krajów OECD o najmniej restrykcyjnych regulacjach dotyczących wykonywania zawodu należą: **Australia, Dania, Finlandia, Islandia, Japonia, Meksyk, Holandia, Nowa Zelandia, Norwegia, Szwecja, Szwajcaria, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone** oraz **Polska**. Można również wyróżnić kraje, które nie wprowadziły żadnych regulacji w wykonywaniu zawodu, w sytuacji gdy osoby uzyskały już potrzebne uprawnienia. Takimi krajami są: **Australia, Dania, Finlandia, Holandia, Nowa Zelandia, Norwegia, Szwecja oraz Wielka Brytania**.

Regulacje odnośnie reklamowania usług występują w **Belgii, Kanadzie, Czechach, Francji, Niemczech, we Włoszech, Luksemburgu, Portugalii, Hiszpanii i Stanach Zjednoczonych**.

Krajami, w których zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej jest dozwolone w formie spółek osobowych oraz tylko niektórych form spółek kapitałowych są **Belgia, Kanada, Francja** oraz **Włochy**.

Ograniczenia dotyczące działalności wielozawodowej, polegające na dopuszczeniu jedynie współpracy z przedstawicielami pokrewnych profesji, występują w **Austrii, Kanadzie, Francji, Niemczech** oraz **Luksemburgu**.

Ceny minimalne na niektóre usługi występują w **Niemczech i Turcji**, natomiast na wszystkie usługi architektoniczne w **Luksemburgu**. Ceny maksymalne na wszystkie usługi architektoniczne obecne są we **Włoszech**. Ceny rekomendowane na niektóre usługi architektoniczne występują w **Kanadzie, Portugalii i Hiszpanii**, natomiast na wszystkie usługi architektoniczne na **Węgrzech, w Korei i Szwajcarii**.

Stosunkowo mało czynności zarezerwowanych prawnie dla przedstawicieli zawodu występuje w regulacjach prawnych **Norwegii** (1), **Szwajcarii** (1), **Niemcy** (2). Najwięcej czynności zarezerwowanych prawnie dla przedstawicieli zawodu posiadają **Austria** (9), **Czechy** (8), **Islandia** (9), **Włochy** (9), **Korea** (9), **Luksemburg** (9), **Meksyk** (9) oraz **Turcja** (9). Natomiast w **Australii**, **Danii**, **Finlandii**, **Holandii**, **Nowej Zelandii**, **Szwecji**, **Wielkiej Brytanii** oraz w **Stanach Zjednoczonych** nie występują czynności, których wykonywanie jest zarezerwowane prawnie tylko dla architektów bądź dla nich i jeszcze innych określonych profesji.

W zawodzie inżyniera regulacji jest mniej niż w zawodzie architekta. Krajami OECD o najbardziej restrykcyjnych regulacjach dotyczących wykonywania tego zawodu są **Węgry**, **Włochy**, **Luksemburg**. Najbardziej restrykcyjne regulacje występują w **Luksemburgu**, który nie posiada jedynie regulacji odnośnie wyboru formy prawnej. Natomiast do krajów OECD, które nie wprowadziły w wybranych obszarach dotyczących wykonywania zawodu żadnej restrykcyjnych regulacji dla osób posiadających potrzebne uprawnienia należą: **Belgia**, **Dania**, **Finlandia**, **Francja**, **Holandia**, **Nowa Zelandia**, **Norwegia**, **Szwecja**, **Wielka Brytania**.

W żadnym kraju OECD, dla których dostępne są informacje, nie występują regulacje odnośnie wyboru formy prawnej zakładania i prowadzenia działalności inżynierskiej. Reklama usług inżynierskich regulowana jest tylko w **Czechach**, na **Węgrzech**, we **Włoszech**, w **Japonii**, **Luksemburgu** i **Stanach Zjednoczonych**. Ograniczenia dotyczące działalności wielozawodowej, polegające na dopuszczeniu jedynie współpracy z przedstawicielami pokrewnych profesji, występują w **Austrii** i **Luksemburgu**.

Ceny minimalne na wszystkie usługi inżynierskie obecne są w **Luksemburgu**, natomiast na niektóre usługi w **Niemczech** i w **Turcji**. Ceny maksymalne na wszystkie usługi inżynierskie wprowadziły **Kanada** i **Włochy**. Ceny rekomendowane na niektóre usługi inżynierskie obecne są na **Węgrzech**, natomiast na wszystkie usługi inżynierskie w **Korei**, **Portugalii** i **Szwajcarii**.

Stosunkowo mało czynności zarezerwowanych prawnie dla przedstawicieli zawodu występuje w regulacjach prawnych **Australii** (2) i **Szwecji** (1). Najwięcej czynności zarezerwowanych prawnie dla przedstawicieli zawodu posiadają: **Austria** (10), **Kanada** (10), **Czechy** (10), **Węgry** (10), **Islandia** (11), **Włochy** (10), **Korea** (10), **Luksemburg** (10), **Meksyk** (10), **Portugalia** (9), **Turcja** (10). Natomiast w **Belgii**, **Danii**, **Finlandii**, **Francji**, **Japonii**, **Holandii**, **Nowej Zelandii**, **Norwegii**, **Szwajcarii**, **Wielkiej Brytanii** i w **Stanach Zjednoczonych** nie występują czynności, których wykonywanie jest zarezerwowane prawnie tylko dla inżynierów bądź dla nich i jeszcze innych określonych profesji.

Na tle krajów należących do OECD regulacje odnośnie wykonywania zawodu architekta oraz inżyniera w Polsce są mniej restrykcyjne niż w większości porównywanych państw. Ponadprzeciętny poziom wykazują jedynie regulacje odnośnie liczby czynności, których wykonywanie zarezerwowane jest dla architektów i inżynierów bądź które architekci i inżynierowie wykonywać mogą razem z przedstawicielami określonych zawodów (5 dla architektów, 6 dla inżynierów). Należy jednak w tym miejscu zauważyć, iż wskaźnik ten jest relatywnie nieprecyzyjny, ponieważ nie uwzględnia wagi zarezerwowanych czynności, w związku z czym nawet wysoki jego poziom nie musi być równoznaczny z istotnym ograniczeniem dostępu do rynku (i *vice versa*).

5.3 *Dotychczasowe orzecznictwo Prezesa UOKiK*

Decyzje organu antymonopolowego w odniesieniu do przedsiębiorców działających w określonym sektorze mogą być traktowane jako swoisty wskaźnik z jednej strony częstotliwości i zakresu działań zmierzających do ograniczenia konkurencji, z drugiej zaś – świadomości (lub jej braku) ograniczeń, jakie na koordynację zachowań niezależnych przedsiębiorców nakłada prawo konkurencji.

Usługi świadczone przez inżynierów budowlanych nie były przedmiotem decyzji organu antymonopolowego, natomiast w stosunku do Izby Architektów RP wydano dwie decyzje w

sprawie porozumień ograniczających konkurencję na krajowym rynku usług projektowych, architektonicznych i inwestycyjnych.

Pierwsza decyzja z 2002 roku³² dotyczyła porozumienia ograniczającego konkurencję polegającego na ustalaniu wynagrodzeń minimalnych za usługi wykonywane przez członków Izby Architektów RP. Porozumienie polegało na przyjęciu w Statucie Izby Architektów, wprowadzonym w drodze uchwały Krajowego Zjazdu Izby Architektów z dnia 19 stycznia 2002 r. postanowienia, że Izba Architektów RP opracowuje cennik wynagrodzeń minimalnych za prace projektowe, usługi architektoniczne i inwestycyjne, dba o jego przestrzeganie i zobowiązuje członków Izby do jego stosowania, jako materiału służącego do kalkulacji minimalnych cen prac wykonywanych przez członków Izby w związku z pełnieniem samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie.

Zapisowi temu towarzyszyło zalecenie Krajowego Zjazdu Izby Architektów w postaci uchwały z dnia 19 stycznia 2002 r. w sprawie cenników cen minimalnych, aby członkowie Izby stosowali tymczasowy cennik cen minimalnych do czasu opracowania obowiązującego. W uchwale postanowiono przyjąć za podstawę stosowania tymczasowego cennika „*Zasady wyceny prac projektowych SARP*” z komentarzem Izby Gospodarczej Projektowania Architektonicznego. Ustalono też, że członkowie Izby powinni ustalać ceny za usługi przestrzegając następujących zasad: (i) za cenę minimalną należy przyjąć dolną granicę wskaźników procentowych w poszczególnych grupach tematycznych z uwzględnieniem podziału dotyczącego architekta jako minimalnego honorarium za jego pracę, (ii) jako podstawę do ustalenia ceny minimalnej za architektoniczną pracę należy uwzględnić wskaźniki ogłaszane co kwartał przez GUS dotyczące kosztów inwestycji z uwzględnieniem różnic minimalnych, (iii) cennik obejmuje także ceny minimalne prac wykonywanych przez architekta, a nie ujętych w Zasadach Wyceny Prac Projektowych SARP.

Po Zjeździe, w celu zapewnienia jednolitego stosowania Zasad Wyceny Prac Projektowych SARP przez architektów przy ustalaniu cen za usługi Krajowa Rada Izby Architektów wystosowała w lutym 2002 r. do Okręgowych Izb pisma z definicjami pojęcia powierzchni użytkowej obiektu oraz określeniem podstaw wyceny, jakie należy przyjmować dla danej

³² Decyzja z dnia 15 listopada 2002 r. nr RŁO 24/2002.

kategorii wyceny. W piśmie przypomniano też, że niestosowanie się do tych zaleceń będzie podstawą do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego. Okręgowe Izby w większości zastosowały się do zaleceń i podjęły stosowne uchwały w sprawie przyjęcia jednolitych zasad ustalania cen minimalnych za usługi. Uchwały Okręgowych Izb nie zostały uchylone w trybie nadzoru, weszły w życie i zgodnie ze Statutem Izby Architektów wiązały członków Okręgowych Izb zarówno obecnych jak i nowo wstępujących.

Tym samym Izba Architektów RP, koordynując zachowania architektów członków Okręgowych Izb, przez świadome wskazanie w uchwale sposobu współdziałania, jak również grożąc sankcjami dyscyplinarnymi za niestosowanie się do podjętych ustaleń, doprowadziła do ograniczenia konkurencji.

Prezes UOKiK stwierdził stosowanie praktyki ograniczającej konkurencję oraz nakazał jej zaniechanie, odstępując zarazem od nałożenia kary pieniężnej na Izbę Architektów RP z tytułu naruszenia zakazu określonego w *art. 5 ust. 1 pkt 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów* uwagi na to, że Izba Architektów RP nie istniała w roku rozliczeniowym poprzedzającym rok wydania niniejszej decyzji.

Druga decyzja z 2006 roku³³, dotyczyła ustalenia przez Izbę Architektów RP warunków sprzedaży prac projektowych, w wyniku przyjęcia w *art. 28 pkt 4 Zasad Etyki Zawodu Architekta* postanowienia zakazującego członkom tej Izby uczestnictwa w przetargach na prace projektowe, w których jedynym kryterium oceny prac jest cena (w brzmieniu: „*Architekt nie powinien uczestniczyć w konkursach i przetargach na prace projektowe, w których jedynym kryterium jest cena*”). Powyższy zakaz znacząco utrudniał organizowanie wskazanych wyżej konkursów i przetargów na prace projektowe, ponieważ ewentualni oferenci nie mogli przedstawić swoich propozycji bez narażania się na odpowiedzialność dyscyplinarną. Zmniejszyło to możliwość wyboru odbiorców prac projektowych, jak i zakres usług, jakie mogli świadczyć dostawcy.

³³ Decyzja z dnia 18 września 2006 r. nr DOK-106/06.

Prezes UOKiK stwierdził stosowanie praktyki ograniczającej konkurencję, nakazał jej zaniechanie oraz nałożył na Izbę Architektów RP karę pieniężną w wysokości **215 000 zł**, której wysokość została obniżona przez Sąd Apelacyjny do **50 000 zł**.

W obu przypadkach Izba Architektów RP wykorzystała przyznane jej kompetencje regulacyjne do wprowadzenia wewnętrznych przepisów ograniczających swobodę wyboru odbiorców oraz prowadzących do kształtowania się cen za usługi architektoniczne na poziomie wyższym niż w warunkach konkurencji, godząc tym samym w interes publiczny. Z drugiej strony można sądzić, iż obydwie decyzje znacząco przyczyniły się do wzrostu świadomości ograniczeń nakładanych przez prawo konkurencji na zachowanie Izby Architektów RP, co powinno istotnie ograniczyć prawdopodobieństwo występowania podobnych nieprawidłowości w przyszłości.

Podsumowanie

Usługi architektoniczne oraz inżynieryjne to usługi, które ze względu na generowane dochody, miejsca pracy oraz zaangażowanie specyficznego, wysokiego kapitału intelektualnego, uznawane są za jeden z istotniejszych sektorów gospodarki tak europejskiej, jak i polskiej. Rozwój tych usług jest szczególnie ważny ze względu na ich znaczny wkład w budowanie innowacyjnej i opartej na wiedzy gospodarki.

Jak wynika z danych, liczba architektów oraz inżynierów budowlanych z kategorii budownictwo ogólne rośnie. Według stanu na koniec września 2009 r. liczba czynnych zawodowo architektów wyniosła **8 948**, natomiast inżynierów budowlanych z kategorii budownictwo ogólne **61 580**. Liczba czynnych zawodowo architektów wzrosła w latach 2002-2009 (przy stanie liczebnym na koniec września 2009 r.) o około 40%, co przekłada się na średni roczny wzrost rzędu **5%**. Natomiast liczba czynnych zawodowo inżynierów budowlanych z kategorii budownictwo ogólne wzrosła w latach 2004-2009 (przy stanie liczebnym na koniec września 2009 r.), o 17,17%, co przekłada się na średni roczny wzrost rzędu **3,22%**. Dane wskazują wyraźnie, iż w skali kraju liczba czynnych zawodowo architektów rośnie szybciej niż inżynierów budowlanych należących do kategorii budownictwo ogólne. Wydaje się, że wolniejszy i zmienny wzrost liczby osób wchodzących w skład kategorii budownictwo ogólne, jest wynikiem dużej ich liczby obecnej już na rynku (liczba ta jest **około 7 razy** większa od liczby architektów).

W celu uwidocznienia ewentualnych przeszkód hamujących rozwój konkurencji w obu sektorach analiza podzielona została na dwie części: (i) analiza regulacji tworzących bariery wejścia do zawodu oraz (ii) analiza regulacji stanowiących bariery wykonywania zawodu. Obie analizy przeprowadzone zostały z wykorzystaniem porównań polskich regulacji do analogicznych regulacji obowiązujących w innych krajach, na podstawie publikacji **Rady Architektów Europy** (Architects' Council of Europe) oraz danych **OECD**.

Porównanie restrykcyjności regulacji dotyczących wejścia do zawodu, sporządzone na podstawie publikacji „*Access to the Profession*” **Rady Architektów Europy** (Architects' Council of Europe), pokazało, iż na tle relatywnie mało restrykcyjnych uregulowań dostępu do zawodu architekta w Unii Europejskiej, Polska, przy obowiązkowej przynależności do Izby, obowiązku odbycia pięcioletnich studiów magisterskich i trzyletniej praktyki oraz Izbie zawodowej, która jednocześnie przeprowadza egzamin na uprawnienia zawodowe, została oceniona jako kraj posiadający jedne z bardziej restrykcyjnych regulacji w dostępie do zawodu architekta.

Mimo braku bezpośrednich danych na temat regulacji wejścia do zawodu inżyniera w innych krajach Unii Europejskiej, za punkt odniesienia można przyjąć dane dotyczące zawodu architekta, który, jak wskazują wyniki dostępnych publikacji, jest zazwyczaj bardziej restrykcyjnie (choć na zbliżonym poziomie) uregulowany niż zawód inżyniera. Regulacje dotyczące wejścia do zawodu inżyniera budowlanego w Polsce (konieczność ukończenia pięcioletnich studiów magisterskich, obowiązkowa 2 letnia praktyka zawodowa - w przypadku uprawnień do kierowania robotami budowlanymi bez ograniczeń lub 3 letnia - w przypadku uprawnień do projektowania bez ograniczeń w odniesieniu do konstrukcji obiektu, wraz z obowiązkową przynależnością do izby zawodowej, która jednocześnie egzaminuje i nadaje uprawnienia), odpowiadające wymogom stosowanym w zawodzie architekta, przy takim punkcie odniesienia należy określić jako relatywnie restrykcyjne, w szczególności biorąc pod uwagę zazwyczaj niższy, w porównaniu z architektami, poziom restrykcyjności regulacji dotyczących inżynierów w poszczególnych krajach.

Najbardziej istotnym problemem polskich regulacji dotyczących wejścia do obu zawodów wydaje się brak rozłączności izby zawodowej oraz instytucji przeprowadzającej egzamin. Ten brak rozłączności, a co za tym idzie możliwość kontrolowania przez Izby liczby usługodawców na rynku poprzez regulowanie poziomu trudności egzaminu, może negatywnie wpływać na rozwój konkurencji.

Jeżeli Izby używałyby pełnionej funkcji organizatora egzaminów do ograniczenia liczby praktykujących architektów i inżynierów, a przez to zmniejszenia konkurencji na rynku,

należałoby oczekiwać niskich wskaźników zdawalności. Nie znajduje to potwierdzenia w danych liczbowych. Od początku istnienia Izb zawodowych, zdawalność egzaminu ustnego kończącego proces zdobywania uprawnień budowlanych dla kandydatów starających się o uzyskanie uprawnień w specjalności architektonicznej bez ograniczeń oraz z ograniczeniami zawierała się odpowiednio w przedziałach **69,03%-89,49%** oraz **75%-100%**, natomiast w specjalności konstrukcyjno-budowlanej bez ograniczeń oraz z ograniczeniami w przedziałach **67,51%-92,17%** oraz **50,20%-81,79%**. Tym samym negatywny wpływ wyłącznej kontroli Izb nad egzaminem zawodowym na liczbę osób zdobywających z roku na rok uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej oraz konstrukcyjno-budowlanej nie został potwierdzony.

Z drugiej strony, szacunki zawarte w publikacji „*The Architectural Profession in Europe*” **Rady Architektów Europy** (Architects' Council of Europe) pokazują, iż pod względem liczby architektów na 1 000 mieszkańców, Polska zajmuje **23** miejsce na **27** państw Unii Europejskiej. Na tle państw o podobnych wynikach gospodarczych oraz uwarunkowaniach historycznych, natomiast o znacznie mniejszej liczebności populacji, Polska dysponuje zbliżoną do średniej liczbą architektów na 1 000 mieszkańców. Dane te wskazują na stosunkowo niski stopień rozwoju sektora usług architektonicznych w Polsce oraz być może również niższą konkurencję w tym sektorze na **tle krajów Unii Europejskiej** oraz przeciętną intensywność rywalizacji na tle **krajów Europy Środkowo-Wschodniej**.

Przedstawione wcześniej wysokie wskaźniki zdawalności egzaminów zawodowych sugerują, iż stosunkowo niski rozwój sektora usług architektonicznych w Polsce nie wydaje się być rezultatem utrudnień w dostępie do profesji, co oznaczałoby, iż wynika on przede wszystkim ze słabszego w stosunku do krajów „starej Unii” rozwoju sektora usług ogółem, który z kolei jest rezultatem uwarunkowań historycznych i poziomu rozwoju gospodarczego w Polsce.

Wydaje się, iż w przyszłości liczba architektów oraz inżynierów budowlanych będzie się zwiększała, aczkolwiek tempo wzrostu może osłabnąć z uwagi na tendencje demograficzne. Presja konkurencyjna związana z większą liczbą profesjonalistów na rynku może zwiększać pokusę wykorzystywania przez obie Izby roli organizatora egzaminu zawodowego do

kontrolowania liczby usługodawców na rynku. Wyłączna kontrola samorządów zawodowych nad procesem egzaminowania może w przyszłości stanąć na drodze rozwoju obu sektorów. Stąd, przy zachowaniu egzaminu zawodowego, dobrymi rozwiązaniami mogłyby być: (i) przyznanie prawa do nadawania i cofania uprawnień w specjalnościach budowlanych instytucji niezależnej od samorządów zawodowych, przykładowo wojewodom (którzy do 2002 roku nadawali uprawnienia zawodowe), albo (ii) wprowadzenie bezpośredniej kontroli państwa nad procesem egzaminowania poprzez większościowy udział przedstawicieli państwa, niebędących członkami Izby, w komisji egzaminacyjnej oraz komisji przygotowującej zestawy pytań egzaminacyjnych (podobnie jak ma to miejsce w zawodach prawniczych).

Przeprowadzona analiza dotycząca uznawania kwalifikacji zawodowych w badanych zawodach oraz stwierdzona mała aktywność zagranicznych specjalistów obu profesji na polskim rynku, daje podstawy do stwierdzenia, iż znaczenie konkurencji zagranicznej w obu zawodach jest niewielkie. W okresie od początku 2004 r. do końca września 2009 r. kwalifikacje uznane zostały **212** architektom ogółem (**90,21%** przyjętych wniosków) oraz **70** inżynierom budowlanym ogółem (**31,39%** przyjętych wniosków), którzy zdobyli wykształcenie oraz uzyskali uprawnienia zawodowe w innym państwie członkowskim. Oznacza to, iż architekci i inżynierowie zdobywający wykształcenie za granicą nie wydają się wywierać istotnej presji konkurencyjnej na profesjonalistów działających w Polsce. Polska obecnie w marginalnym stopniu wykorzystuje potencjał rynku wewnętrznego, pozwalający na wytworzenie dodatkowej presji konkurencyjnej.

Analiza aktów prawnych oraz odpowiedzi nadesłanych przez Izby pozwoliła stwierdzić brak istotnych barier w następujących kategoriach związanych z wykonywaniem zawodów architekta oraz inżyniera budowlanego: wyborze formy prawnej, możliwości inwestowania w przedsiębiorstwa wykonujące usługi architektoniczne lub inżynierskie, możliwości wspólnego świadczenia usług kompleksowych przez przedstawicieli różnych zawodów oraz w zakresie reklamy.

Podobnie, zakres czynności prawnie zastrzeżonych, określony poprzez możliwe do zdobycia uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej oraz konstrukcyjno-budowlanej w nieograniczonym zakresie, nie wydaje się ograniczać podaży usługodawców w sposób nieproporcjonalny, ponieważ nie zawiera standardowych, mało skomplikowanych czynności, które mogłyby być wykonywane przez osoby o niższych kwalifikacjach. Polska Izba Inżynierów Budownictwa za zasadne uznaje jednak rozszerzenie dostępu do ograniczonych uprawnień budowlanych kadrze o średnich kwalifikacjach poprzez umożliwienie technikom uzyskania uprawnień budowlanych w ograniczonym zakresie. Wskazywać to może na zbyt wysoki poziom wymagań, których spełnienie konieczne jest do świadczenia usług konstrukcyjno-budowlanych w ograniczonym zakresie.

W przeciwieństwie do powyżej wskazanych kategorii barier regulacyjnych związanych z wykonywaniem zawodu, pewien potencjał do ograniczania konkurencji posiadają przepisy dotyczące ustalania cen za usługi projektowe, zawarte w wewnętrznych aktach korporacyjnych Izby Architektów RP. Przepisy te, poprzez świadome wskazanie w oficjalnym dokumencie samorządu zawodowego sposobu współdziałania, potencjalnie umożliwiają koordynację zachowań architektów, która może być wzmacniana za pomocą sądownictwa dyscyplinarnego. Taki skutek w szczególności może mieć **Reguła 4.10** zawarta w **Kodeksie Etyki Zawodowej**, o treści: „*W celu ochrony klienta i społeczeństwa przed niegodziwym ustaleniem cen, które mogłyby zagrozić wymaganej jakości usług, architekt, oferując swoje usługi, nie dostosowują kwoty swego honorarium do wysokości honorarium oferowanego za nie przez innego architekta*”. Potencjał ten nie wydaje się być wykorzystywany, a sama reguła egzekwowana, przez Izbę Architektów RP, gdyż, jak wskazuje Izba, nie były przez Okręgowych Rzeczników Odpowiedzialności Zawodowej prowadzone postępowania wyjaśniające w sprawie uchybienia wspomnianemu przepisowi. Jednakże **Reguła 4.10** w **Kodeksie Etyki Zawodowej**, traktowana dosłownie, może znacząco ograniczać możliwość konkurowania ceną, co z kolei służyć może utrzymaniu wyższego poziomu cen za usługi architektoniczne niż w warunkach konkurencji. Reguła ta, dopóki znajduje się w Kodeksie, stwarzać może pokusę wykorzystywania jej w przyszłości. W związku z tym usunięcie przedmiotowego zapisu z Kodeksu miałoby pozytywny wpływ na konkurencję w zawodzie architekta.

Analiza porównawcza restrykcyjności regulacji związanych z wykonywaniem zawodów architekta oraz inżyniera w Polsce oraz w krajach należących do **OECD** pokazuje, iż polskie regulacje odnośnie wykonywania obu zawodów są mniej restrykcyjne niż w większości porównywanych państw. Ponadprzeciętny poziom wykazują jedynie regulacje odnośnie liczby czynności, których wykonywanie zarezerwowane jest dla architektów i inżynierów bądź, które architekci i inżynierowie wykonywać mogą razem z przedstawicielami określonych zawodów. Jednak wskaźnik wykorzystany w tym porównaniu nie uwzględnia wagi zarezerwowanych czynności, zatem nawet wysoki jego poziom nie musi oznaczać istotnego ograniczenia dostępu do rynku (*i vice versa*).

Podsumowując, nie zostały zidentyfikowane bariery wejścia do zawodu oraz jego wykonywania, które faktycznie osłabiałyby proces konkurencji, jakkolwiek istnieją regulacje, które mogą taki wpływ mieć. Problematiczna wydaje się kontrola nad egzaminami na uprawnienia budowlane przez Izby, jednak jej rzeczywisty negatywny wpływ na konkurencję nie został potwierdzony. Możliwe również, iż poziom wymagań, których spełnienie konieczne jest do świadczenia usług konstrukcyjno-budowlanych w ograniczonym zakresie jest zbyt wysoki, jednak środowisko inżynierów budowlanych, dostrzegając problem, samo dąży do rozszerzenia dostępu do zawodu w tym zakresie. Przepisy dotyczące wysokości honorarium architekta, w szczególności Reguła 4.10 zawarta w Kodeksie Etyki Zawodowej Architektów, także wydają się posiadać potencjał antykonkurencyjny. Ich wykorzystywanie w tym celu nie zostało jednak potwierdzone.